

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ Κ'.

ΙΟΥΝΙΟΣ 1957

ΑΡΙΘ. 182.

Η ΕΙΚΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ

Εἶναι εὐτύχημα, ὅτι ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη τόσο ἀπὸ βιολογικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ψυχολογικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς πλευρᾶς τείνει νὰ ἄρῃ τὴν σύγχυσιν καὶ τὰς πλάνας τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ μελετήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πραγματικὴν του ὑπόστασιν. Τὰ πλούσια διδάγματα τῆς ψυχοσωματικῆς ἱατρικῆς⁽¹⁾ ὥς ἐπίσης καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ βάθους ἐπηρέασαν βαθύτατα καὶ μὲ θαυμάσια ἀποτελέσματα τὰς κατευθύνσεις τῆς νεωτέρας ψυχολογίας ὥς καὶ τὰς ἐφαρμογὰς αὐτῆς εἰς τὴν ἀγωγὴν. Οὕτως ἀρχίζει νὰ γίνεται λόγος σήμερον περὶ μιᾶς ἀληθοῦς ἀνθρωπολογικῆς ψυχολογίας καὶ μιᾶς ἐπομένως ἀνθρωπολογικῆς ἀγωγῆς.

Δυνάμεθα δὲ νὰ εἰπωμεν, ὅτι ἡμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ αὕτη, πολὺ περισσότερον ἢ ἄλλοτε, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἀνθισιν τοῦ νέου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος καλεῖται νὰ μετᾶσχῃ εἰς τὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς, ποὺ τὸν ἀναμένει. Τὰ σύγχρονα ἐπιστημονικὰ ρεύματα εἰς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν βιολογίαν, μὲ τὴν κατάδειξιν τῆς σαφοῦς καὶ ἰδιαίτερας θέσεως καὶ τάξεως τῶν φυσικῶν (L. de Broglie, Planck, Eddington κλπ.) καὶ βιολογικῶν (Driesch, Hartmann, Rouvière κλπ.) φαι-

νομένων, τείνουν νὰ ἀπαλλάξουν τὴν ψυχολογίαν ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὴν μηχανοκρατικὴν φυσιολογίαν καὶ νὰ ἀποδώσουν εἰς τὴν δευτέραν τὴν θέσιν, ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τὸ θέμα τῆς ἐρεῦνης τῆς, δηλαδή εἰς τὸ ψυχικὸν γεγονός. Εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρον εἰς τοὺς καιροὺς μας, ὅτι τὴν ὥθησιν ταύτην εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς ψυχολογίας ἔδωκεν ἡ καλουμένη ἱατρικὴ ψυχολογία (ἡ κλινικὴ ψυχολογία) καὶ ἡ ψυχικὴ ὑγιεινὴ. Ἀπὸ τοὺς νεωτέρους τούτους κλάδους τῆς ἐπιστήμης κατεφάνη ἡ θέσις καὶ ἡ ἀξία τοῦ ψυχικοῦ γεγονότος καὶ βιώματος εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὁργανισμόν⁽²⁾.

(2) Βλ. ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὰ πρὸ ὀλίγου δημοσιευθέντα πρακτικὰ τοῦ Congrès International de Psychiatrie, Paris 1950 ὥς καὶ Lucien Bonnafe, Henri Ey, Sven Follin, Jacques Lacan et Julien Rouart: «Le problème de la psychogenèse des névroses et des psychoses», Paris 1950, Henri Baruk: «Psychiatrie morale expérimentale, individuelle et sociale», Paris 1945, Ed. Pichon: «Le développement psychique de l'enfant et de l'adolescent», seconde édit. Paris 1947, Charles Gusdorf: «Mémoire et Personne», Paris 1951, ὥς καὶ Prof. G. Mialaret: «Questions de Psychologie et travaux pratiques» (Fascicule I, II) Paris 1950. Ἐξόχως ἐνδιαφέροντα εἶναι ἡ πρὸ ὀλίγου ἐκδοθεῖσα πραγματεία τοῦ διασήμεου Γάλλου νευρολόγου Jean Lhermitte (Académie nationale de médecine) μὲ τίτλον «Incarnation de l'esprit. Le cerveau et la pensée», Paris 1951. Μετάφρ. εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἐκυκλοφόρησεν εἰς τὰς ἐκδ. τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, ὑπὸ Δ. Χαροκόπου, μὲ τίτλον: «Ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἡ σκέψις» Ἀθῆναι 1954. Ἀπὸ καθαρώς βιολογικῆς καὶ νευρολογικῆς πλευρᾶς σκεπτόμενος ὁ Lhermitte διακρίνει σαφῶς τὴν ἰδιαίτεράν ὑπόστασιν τῶν

(1) Πρβλ. Prof. R. Siebeck: «Medizin in Bewegung» Stuttgart 1949 καὶ Prof. Arthur Jores: «Der Mensch und seine Krankheit» Stuttgart 1956. Ὡσαύτως: Henri Baruk: «La désorganisation de la personnalité» Paris 1952. Igor Caruso: «Ψυχάνθρωπος καὶ σύνθεσις τῆς υπάρξεως». Μετάφρ. Ἀ. Θ. Π. Καραντώνη, ἐκδ. Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς, Ἀθῆναι 1953.

Ἡ μελέτη τῶν ψυχικῶν βιωμάτων μετ' ἰδιαίτερον περιεχόμενον, γενομένη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀπὸ πολλοὺς διακεκριμένους ἐπιστήμονας, ἀνήκοντας εἰς διαφόρους σχολάς (Janet, Freud, Adler, Jung, Bleuler κλπ.), ἤνοιξε τὸν δρόμον εἰς τὴν ψυχολογίαν τοῦ βάθους⁽³⁾, ἡ ὁποία μελετᾷ τὸν συγκεκριμένον (in concreto) ἄνθρωπον, τὴν θέσιν καὶ τὴν ἱεραρχίαν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου (καὶ τοῦ βιοψυχολογικοῦ ἀκόμῃ), διὰ τὰ μᾶς δέιξε ἐν τέλει τὴν κατασκευὴν καὶ δομὴν τοῦ ψυχικοῦ ὁργανισμοῦ ἡ ὁποία τότε εὐρίσκει τὴν θέσιν τῆς καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς. Μετὰ τὰς ἀνωτέρω ἐρεῦνας καὶ μελέτας τῆς ἀναλύσεως τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ ὁποία ἔλαβε διαφόρους συστηματικὰς ἐξελίξεις μέχρι τῆς σήμερον, δύο βιβλία ἠσκησαν καὶ ἀσκοῦν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστημονικῆς σκέψεως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ψυχολογίαν ὡς συστηματικὴν ἐπιστήμην: τοῦ Karl Jaspers «Allgemeine Psychopathologie» (Γενικὴ Ψυχοπαθολογία, 5η ἐκδ., Berlin 1948) καὶ τοῦ Ludwig Binswanger «Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins» (Βασικαὶ μορφαὶ καὶ γνῶσις τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, Zürich 1942).

★

Ὅλοι οἱ ὡς ἄνω συγγραφεῖς προσεκόμισαν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πολυτιμώτατον ὕλικόν ἐρεῦνης ἀπὸ τὴν καθη-

ψυχικῶν φαινομένων εἰς τὴν νεωτάτην ταύτην ἐργασίαν του. Οὕτως ἀναφέρει: «Il faut donc que nos états de conscience qui reposent dans les profondeurs de notre mémoire et que nous évoquons à chaque instant de notre vie, dont certains qui semblaient éteints à jamais, resurgissent brusquement à l'occasion d'un ébranlement violent de l'esprit et du corps, soient faits d'une autre substance que matérielle». Καὶ περαιτέρω: «il ne saurait en aucune manière être question d'attribuer à ce dispositif organovégétatif des facultés de conscience... chercher le siège d'une faculté intellectuelle ou morale ou le «centre de la conscience» c'est poursuivre une chimère».

(3) Βλ. Καθηγ. C. G. Jung: «Psychologie und Erziehung», Zürich 1946 καὶ Καθηγ. Σπ. Καλλιμάχα: «Ἡ ψυχολογία τοῦ βάθους», Ἀθήναι 1950.

μερινήν, κλινικὴν οὕτως εἶπειν, παρακολούθησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐδίδαξαν τὴν μελέτην τοῦ ψυχικοῦ γεγονότος ὡς ἰδιαίτερον στοιχείου εἰς τὸν ἀνθρώπινον ὁργανισμόν, τὸ ὁποῖον ἔχει ἰδιαίτεραν ἔννοιαν, ἀξίαν καὶ σκοπὸν, ἥδη ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἢ ἀκόμῃ καὶ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας.

Ἀλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ψυχικὸν γεγονός δὲν εἶναι τι τὸ μεμονωμένον οὔτε τὸ συνιστῶν ἀπλῶς μίαν πολυπλοκωτέραν ψυχικὴν λειτουργίαν ἢ ἔστω καὶ ἓνα ψυχικὸν συμπλέγμα, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ C. G. Jung. Ἀλλὰ εἶναι ἓνα στοιχεῖον, ἓνας λίθος οἰκοδομικὸς μιᾶς καταστάσεως παρελθούσης ἢ παρούσης ἢ μιᾶς προοπτικῆς διὰ τὸ μέλλον (A. Maeder). Ὑπὸ τοιαύτην ψυχοδυναμικὴν ἔννοιαν εἰς τὴν ὁποίαν ὑπηρετοῦν αἱ αἰσθήσεις, ἡ διάνοια, τὸ συναίσθημα καὶ ἡ βούλησις, ὠδηγήθησαν ὅλοι σχεδὸν οἱ νεώτεροι ψυχολόγοι⁽⁴⁾ ἀπὸ τοῦ Janet μέχρι τοῦ Mc Dougall, Stern καὶ Maeder εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος. Αὕτη κατευθύνει τὰ ψυχικὰ βιώματα, αὕτη συντονίζει τὸ συνειδητὸν καὶ τὸ ὑποσυνειδητὸν, αὕτη δίδει ἔννοιαν καὶ σκοπὸν, αὕτη ἐμφανίζει ἐπὶ σκηνῆς τὰ ψυχικὰ στρώματα καὶ τὴν ψυχικὴν κατασκευήν, αὕτη ὑφίσταται τὰ ρήγματα καὶ τὴν διάσπασιν καὶ αὕτη ἐν τέλει ἐπουλώνει τοὺς τραυματισμούς, συνθέτει καὶ δίδει τὴν ὥθησιν πρὸς τὰ ἔμπροσ. Τοιοῦτοτρόπως ἠνοίχθησαν γονιμώτατα πεδία ἐρεῦνης ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὑποκειμένου, τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς μελετᾶται ὡς τοιοῦτο (sujet) καὶ ὄχι ὡς ἄψυχον ἀντικείμενον (objet). Ἡ μελέτη τοῦ ἀνθρωπίνου ὑποκειμένου ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀξίας τῆς ζωῆς, τῆς θέσεώς του εἰς τὴν κοινωνίαν, τὴν κοινωνικὴν του ἀξιοποίησιν καὶ ἐν τέλει εἰς τὴν ἐπαφὴν τῆς ἐπιστήμης τῆς ψυχολογίας μετὰ τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ (v. Monakow).

Μετὰ τὴν ὥθησιν καὶ τὴν κατεύθυνσιν ταύ-

(4) Pierre Janet: «L'évolution psychologique de la personnalité» Paris 1929, William Mc Dougall: «Outline of psychology» (Sevent Edition) London, G. M. Allport: «Personality. A Psychological Interpretation», London 1938. Ross Stagner: «Psychology of Personality» New York 1948.

τὴν ἢ ψυχολογία ἐγίνε ἀληθῶς ἡ ἐπιστήμη τοῦ ψυχικοῦ οργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κατανοοῦσα ψυχολογία, καὶ ἀντὶ τὰ ἀρνηται τὸ ψυχικὸν περιεχόμενον, μετέβαλε στάσιν ἤδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ παρακολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ψυχικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου. Αὕτῃ ἡ «κατανοοῦσα ψυχολογία», τῆς ὁποίας μίαν συστηματικωτέραν ἰδέαν δίδει καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς νευρολογίας καὶ ψυχιατρικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βόννης H. W. Gröhle μὲ τὸ νεώτερον ἔργον τοῦ «Verstehende Psychologie» (Κατανοοῦσα ψυχολογία, Bonn 1948), φέρει τὴν ἐπιστήμην εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν πραγματικότητα τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὰς ἐφέσεις του καὶ τὰς ἀνάγκας του, τὰς ἐπιδιώξεις καὶ τὰ ὄνειρά του, τὰς ἀποτυχίας καὶ τὰς ἀπογοητεύσεις του, τὰς συγκρούσεις καὶ τὰς κατακτήσεις του, τὴν ἀνάγκην τῆς λυτρώσεως. Τὴν ἀνάγκην, περὶ τῆς ὁποίας αὐτὸς ὁ Politzer κάμνει λόγον, κρίνων τὴν φροῦδικὴν ψυχανάλυσιν εἰς τὸ ἔργον του «Critique des fondements de la psychologie» (Paris 1928) καὶ ἀναγνωρίζων τὴν ἀξίαν τοῦ «ψυχικοῦ δράματος» τὸ ὁποῖον ὑπὸ καθαρῶς ψυχολογικὴν ἔννοιαν φέρει ἐν ἑαυτῷ ὁ ἄνθρωπος. Τὸ «ψυχικὸν δράμα» ζητεῖ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς προσωπικότητος διὰ τὰ ἐπέλθῃ ἡ κάθαρσις ὑπὸ τὴν ἀριστοτελικὴν ἔννοιαν τοῦ ὁρου. Ἡ ἐπιστήμη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀληθινῆς ζωῆς, ἡ ψυχολογία εἰς τὴν μελέτην τῆς ζωῆς, ζητεῖ τὴν βοήθησιν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀνεύρῃ καὶ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς.

★

Δὲν πρόκειται λοιπὸν ἀπλῶς περὶ τῆς «φυσικῆς ψυχολογίας» τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ ὁποία ἀναζητεῖ τὴν *αἰτίαν* τῶν ψυχικῶν γεγονότων συνήθως ἔξω ἀπὸ τὴν *οὐσίαν* των, εἰς τὴν φυσιολογίαν τῆς ὕλης, ἀλλὰ πρόκειται περὶ τῆς ψυχολογίας ἐκείνης ἡ ὁποία εἰς ἓνα, διηρθρωμένον εἰς σύστημα, ψυχικὸν ὄργανισμὸν⁽⁵⁾ ἀναζητεῖ σκοπὸν

πρὸς τὸν ὁποῖον κατευθύνεται κάθε ψυχικὸν βίωμα, ἡ ὅλη προσωπικότης. Ἐντεῦθεν ἀντλοῦμεν πλείστα παιδαγωγικά πορίσματα καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ὑφίσταται ἐξαιρετικῶς καρποφόρον ἐπίδρασιν ἀπὸ τὴν ἱατρικὴν ψυχολογίαν καὶ τὴν ψυχικὴν ὑγιεινὴν. Ὁ Paul Moor⁽⁶⁾ κάμνει μίαν συστηματικὴν κατάταξιν τῶν διαφορῶν τάσεων καὶ σχολῶν τῆς νεωτέρας ψυχολογίας ἐξ ἐπόψεως παιδαγωγικῆς: α) Διαφώτισις τοῦ σκοποῦ: William Stern, Alfred Adler, β) Διαφώτισις τῆς αἰτίας J. B. Watson (Pawlow), Wolfgang Köhler, John Dewey, Sigmund Freud, γ) Κατανόησις τῆς λειτουργίας: Fritz Künkel, Paul Häberlin, δ) Κατανόησις τῆς ἐννοίας: Eduard Spranger, Nikolai Hartmann, Karl Jaspers, ε) Στάσις εἰς τὴν ζωὴν: C. G. Jung, Ludwig Klages, Paul Häberlin, Ludwig Binswanger. Αἱ διάφοροι αὗται τάσεις καὶ ἀντιλήψεις συγκλίνουν εἰς τὴν ἐποχὴν μας πρὸς μίαν κατεύθυνσιν: τὴν ἀνθρωπολογικὴν. Διότι ὅπως λέγει ὁ καθηγητὴς τῆς Basel Paul Häberlin, εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἀνθρωπολογικὴν ἔρευναν, ἡ ὁποία ζητεῖ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν ἀληθὴ εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς τὴν ἔρευναν καὶ τὴν μελέτην τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι κτίζουσιν τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνθρωπολογία κατ' αὐτὸν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἄλλην βάσιν, εἰμὴ τὴν ἐπιστημονικὴν ψυχολογίαν, ἡ δὲ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, τὸ ὑποκείμενον κάθε πολιτισμοῦ, εἶναι μία ὄντοτης⁽⁷⁾. Τὸ πολῦτιμον λοιπὸν ὕλικὸν τῆς νεωτέρας ἐπιστημονικῆς ψυχολογίας ζητεῖ τὴν σύνθεσιν του, τὴν ὁποίαν θὰ δώσῃ ἡ ψυχολογία τοῦ ζωντανοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἡ σύνθεσις ἐκείνῃ τῶν ψυχολογικῶν γνώσεων, ἡ ὁποία διδάσκει πῶς ἡ

⁵ Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς «Ἡ Ἀρρώστεια καὶ ἡ Ψυχὴ» Ἀθῆναι 1951.

⁽⁶⁾ Dr Paul Moor: «Theoretische Grundlage einer heilpädagogischen Psychologie», Schweizerische Ztschr. für Psychologie und ihre Anwendungen, Bern 1943.

⁽⁷⁾ Καθηγ. Paul Häberlin: «Der Mensch», Zürich 1941 p. 221. Ὁσαύτως Heinrich Rickert: «Grundprobleme der Philosophie», Methodologie - Ontologie - Anthropologie, Tübingen 1934.

⁽⁵⁾ Βλ. καὶ Prof. V. v. Weizsäcker «Der Gestaltkreis», Heidelberg 1950, Prof. W. McDougall «Aufbaukräfte der Seele» Stuttgart 1947 καὶ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Ἰνστιτούτου

προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ καὶ καταδεικνύει τὴν σχέσιν καὶ τὴν ὁδὸν πρὸς ἀνεύρεσιν καὶ κατάκτησιν τούτων διὰ τὴν ἀποδόσιν ἢ ἀνθρωπίνῃ προσωπικότητι τὸ maximum τῶν δυνατοτήτων της.

★

Ἄλλ' ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητος, εἰς οὐδὲν ἄλλο σημεῖον τῆς ζωικῆς κλίμακος συναντᾶται. Ἡ δὲ μελέτῃ τῆς προσωπικότητος ἀποκαλύπτει τὸν ἰδιαίτερον τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον εἶναι ὀργανωμένη, τὰ ἐπιπολῆς καὶ τὰ βαθέα στρώματα αὐτῆς, τὰς τάσεις πρὸς ἓνα ὑπερατομικὸν κανόνα βιώσεως, διότι ἡ προσωπικότης δὲν εἶναι οὔτε ἡ ἀτομικότης οὔτε ὁ χαρακτήρ μόνον, ἀλλὰ κάτι πέραν τούτων. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος, ἡ ὁποία διέπει καὶ διαποτίζει τὴν προσωπικότητα, τὴν καθιστᾷ ἱκανὴν νὰ ρυθμίζῃ καὶ τοὺς βιολογικοὺς ἀκόμη μηχανισμούς (Carrel), ἀλλὰ πολὺ περισσότερον νὰ συνθέτῃ καὶ νὰ ἐναρμονίζῃ ὅλας τὰς ψυχικὰς ἐνεργείας καὶ δραστηριότητας ὡς κέντρον γεωμετρικόν, τὸ ὁποῖον κατευθύνει τὸν χρόνον καὶ τὸν χῶρον τὸν ἐσωτερικὸν τῆς χθὲς, τῆς σήμερον, τῆς αὔριον. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ὀργανώσεως τῆς προσωπικότητος, ὡς λέγει ὁ Gemelli, περὶ «ἐξαρχικῆς» διαθέσεως τῶν παραγόντων αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι, ὅσον περισσότερον εὐρίσκονται πρὸς τὴν κορυφὴν της, τόσον περισσότερον ἀνήκουν εἰς αὐτήν. Αὕτῃ ἡ κορυφή—αὕτῃ ἡ Superstructure (Lersch)—δίδει ἔννοιαν καὶ ἀξίαν εἰς ὅλην τὴν προσωπικὴν δραστηριότητα. Αἱ ἐπὶ μέρους ψυχικαὶ λειτουργίαι, ὡς ἡ μνήμη, ἡ κρίσις, ἡ συμπεριφορὰ (comportement) κλπ. ἐνοποιοῦνται καὶ κατευθύνονται ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς προσωπικότητος. Εἰς τὰ πλαίσια αὐτὰ δυνάμεθα νὰ μελετῶμεν καὶ νὰ παρακολουθῶμεν τὴν ἐπεξεργασίαν (processus), τὰς καταστάσεις τῆς λειτουργίας τῆς ψυχικῆς σφαίρας, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν διάρθρωσιν της. Αὗται αἱ καταστάσεις καὶ ἐπεξεργασίαι δὲν εἶναι σταθεραί, ἀλλ' ἐξελλίσσονται καὶ ἐπηρεάζουν ἀλλήλας, καταδεικνύουσαι πάντοτε τὴν ὑπαρξιν μιᾶς ἐννοίας, ἐνὸς σκοποῦ πρὸς ὃν κατευθύνον-

ται, ἐπομένως—διὰ τὴν ὑπάρχῃ ἔννοιαν καὶ σκοπὸς—τὴν ὑπαρξιν μιᾶς ἀξίας⁽⁸⁾. Ἡ προσωπικότης λοιπὸν κατευθύνει τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν ὑπερατομικὸν κανόνα—ὑπεράνω τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ ἀτόμου—διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἑαυτοῦ (soi—même ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ moi—même, selbst ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Ich) συμφώνως μὲ σχέδιον, τὸ ὁποῖον κατευθύνει καὶ ἐνοποιεῖ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν καθωρισμένων σκοπῶν. Ἡ ἐνοποίηση αὕτη παρουσιάζει βεβαίως τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά της διὰ κάθε ἄνθρωπον, τὰ ὁποῖα τὸν διαφοροποιοῦν ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Κατὰ γενικὸν κανόνα κάθε λειτουργία, ὑπὸ ὁμαλὰς περιστάσεις, προπαρασκευάζεται διὰ τῆς ἀναπτύξεώς της, τὴν ἐμφάνισιν μιᾶς ἄλλης λειτουργίας, ἀνωτέρας καὶ συνθετωτέρας (Gemelli).

Ἡ γενετικὴ ψυχολογία, ἡ ὁποία βασίζεται εἰς τὰς ὡς ἄνω ἀντιλήψεις, δεικνύει τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς ψυχικῆς ζωῆς τόσον τῶν ἀτόμων ὅσον καὶ τῶν λαῶν. Προϋποθέτει ἱστορίαν, συνέχειαν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, μὲ ὠρισμένην ἀνέλιξιν τῶν βιωμάτων. Ἄλλ' ἐναντίον αὐτῆς τῆς προόδου καὶ τῆς ἐξελίξεως ἐμφανίζονται ἤδη ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἐμπόδια καὶ ἀναστολαί, εἴτε ἐκ τῶν ἔσω εἴτε ἐκ τῶν ἔξω, αἱ ὁποῖαι δυνατόν νὰ ἀναστεilloύν τὴν ὁμαλὴν ψυχικὴν ἐξέλιξιν τῆς προσωπικότητος ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ οὕτω πῶς διαταράσσεται ἡ οἰκονομία τοῦ ψυχικοῦ περιεχομένου καὶ μεταβάλλεται ἄλλοτε ἄλλως (Moor). Ἀκόμη καὶ αὕτῃ ἡ ἔλλειψις τῆς θελήσεως μελετᾶται ὡς ἀναστολή (Schröder). Αἱ ἀναστολαὶ αὗται ἔχουν ἰδιαίτερον σημασίαν κατὰ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν ὅλων τῶν παιδαγωγῶν, ἡ ψυχικὴ

(8) Βλ. ἐπ' αὐτοῦ κατ' ἄν. Agostino Gemelli: «De l'enfant à l'homme» Trad de Jeanne-Marie Jaur, Paris 1945. Ἀπὸ ἐρεῦνας του εἰς τὸ ψυχολογικὸν ἐργαστήριον τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μιλάνου ἐπὶ τῶν ἐφήβων, ὁ Gemelli περιγράφει τοὺς ἐξῆς νόμους τῆς ψυχικῆς ἀναπτύξεως. Νόμος τῆς ἐνοποιήσεως, τῆς διατηρήσεως, τῆς ἐκφράσεως καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ τέλος νόμος τῆς προσαρμογῆς. Οἱ νόμοι οὗτοι δίδουν σπουδαῖα στοιχεῖα μελέτης εἰς τὴν παιδαγωγικὴν.

δραστηριότης εἶναι ἔντονος. Ἡ προεφηδικὴ ἡλικία συνοδεύεται ἀπὸ ἕνα ἀναθρασμόν τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν, αἱ ὁποῖαι παρακινουῦνται ἀπὸ νέα διαφέροντα τείνοντα πρὸς τὴν ἐναρμόνισιν τοῦ ἐγὼ ἐπὶ ἀνωτέρας καὶ εὐρύτερας προσαρμοστικῆς βάσεως πρὸς ἕνα ὑψηλότερον ἐπίπεδον. Διανοητικαὶ ἐνέργειαι προσανατολιζόμεναι πρὸς τὸν ἀντικειμενικὸν κόσμον, ἀλλὰ πρὸ παντός, ὡς λέγει ὁ καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς René Hubert τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου⁽⁹⁾, ἐνέργειαι πρακτικαὶ ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν ἀνακατασκευὴν τοῦ ὑποκειμένου. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ P. Mendousse εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον του

(9) René Hubert: «La croissance mentale», Paris 1949. Βλ. ἐπίσης καὶ καθηγ. Ν. Ἐξαρχοπούλου. «Εἰσαγωγή εἰς τὴν παιδαγωγικὴν» ἔκδοσις β' Ἀθῆναι 1927, καθηγ. Γ. Σακελλαρίου «Ψυχολογία τοῦ ἐφήβου», Ἀθῆναι 1939, καθηγ. Σπ. Καλλιὰφα: «Ἡ ψυχικὴ σύστασις, χαρακτὴρ καὶ ἀγωγή τοῦ Ἑλλήνου» Ἀθῆναι 1949, Γεωργ. Ν. Παλαιολόγου: «Ἐκπαιδευτικοκοινωνικά προβλήματα» Ἀθῆναι 1938, Κωνστ. Ἰ. Δημητροπούλου: «Ἐξελικτικὴ ψυχολογία» β' ἔκδ. Ἀθῆναι 1954, Νικ. Γ. Μελανίου: «Ἡ προσωπικότης καὶ ὁ χαρακτὴρ ὑπὸ τὸ πρῶτον τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης», Ἀθῆναι 1953.

«L' âme de l'adolescent» ὁ ὁποῖος παραδέχεται ὅτι αἱ μεταβολαί, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ ἐφηβεία, ἂν καὶ ὀλιγώτερον ἀπότομοι ἀπὸ τὰς μεταβολὰς τοῦ νηπίου καὶ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, παρουσιάζουν αὐτὴν τὴν ἐνδιαφέρονσαν λεπτομέρειαν: ὅτι δημιουργοῦν εἰς τὸ ὑποκείμενον ἕνα νέον τύπον, τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευὴ διαφέρει ἀπὸ τὴν ὁργάνωσιν τῶν προηγουμένων περιόδων. Ἔργον λοιπὸν τῆς παιδαγωγικῆς ἢ ἐφαρμοσμένης ψυχολογίας εἶναι νὰ μελετήσῃ εἰς τὴν πρᾶξιν τὰς ἀναστολάς αὐτὰς καὶ τὴν ἀντίστοιχον πορείαν τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, ὥστε νὰ προσφέρῃ θετικὴν βοήθειαν εἰς τὴν ἐξελισσομένην προσωπικότητα καὶ διὰ τοῦ νέου ἀνθρώπου, ἡ ὁποία ζητεῖ «ἀλήθειαν», «ἐνθουσιασμόν», «συγκίνησιν». Μόνον ἡ προσωπικότης εἶναι εἰς θέσιν νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν «ἀντικειμενικὴν» πραγματικότητα. Τοῦτο εἶναι ἕνα θετικὸν ἔργον τῆς νεωτέρας παιδαγωγικῆς, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖ τὰ διδάγματα τῆς νεωτέρας ἀνθρωπολογικῆς ψυχολογίας, ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου νεωτέρας ἐπιστήμης.

ΔΡ. Α. ΑΣΠΙΩΤΗΣ

Ψυχίατρος

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΞΙΑΣ ΤΟΥ ΟΡΘΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Ὁρθολογισμὸς σήμερον καλεῖται συνήθως ἡ ἀπόδοσις μοναδικῆς ἀξίας εἰς τὸν λόγον—λογικόν—τὴν ἀνωτάτην δηλαδὴ βαθμίδα τῆς διανοίας, καθόσον οὗτος ἐπιδιώκει νὰ ἐμφανίζεται ὡς φιλοσοφικὴ διδασκαλία, ἥτις, εἰ καὶ ὁρμᾶται ἐκ τῆς ἐρεῦνης μόνον μέρους τινὸς τῆς ἐμπειρίας, μόνον τοῦτο θέλει νὰ νομίζεται ἀντικειμενικῇ. Πολλοὶ εἶναι σήμερον οἱ καταδικάζοντες τὸν ὀρθολογισμὸν τοῦτον ὡς τείνοντα νὰ ἀγνοῇ τὴν ἰδιάζουσαν φύσιν τοῦ κόσμου τῶν ἐμβίων ὄντων, μάλιστα δὲ τὰς βαθείας συναισθηματικὰς τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις καὶ νὰ παράγῃ πᾶν τὸ ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν ἐξ ἑαυτοῦ κατὰ λογικὰς ἀρχάς. Τὸ δὲ αἷτιον τῆς παρεκτροπῆς ταύτης εἶναι, ὡς νομίζομεν, τὸ ἀκόλουθον:

Ἡ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καταπληκτικὴ ἀνάπτυξις τῶν ἐπιστημῶν, αἰτινες ἐρευνῶσι τὰ κατὰ τὴν ἀνόργανον φύσιν, ἔφερε τόσον ὀφθαλμοφανῇ πρᾶξι καὶ πρὸ πάντων ἀποτελέσματα, ὥστε ἀβασανίστως μετηνέχθησαν τὰ διδάγματα τῶν ἐπιστημῶν τούτων καὶ εἰς τὰς ἐπιστήμας, αἰτινες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐρευναν τῆς ἐνοργάνου φύσεως καὶ διὰ καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Οὕτως ἡ μηχανικὴ ἡ ἀντίληψις, ἥτις προήλθεν ἐκ τῆς ἐρεῦνης τῆς ἀνοργάνου φύσεως, ἐθεωρήθη ἔγκυρος καὶ ὡς πρὸς τὰ συμβαίνοντα περὶ τὴν ἐνόργανον.

Ὅθεν ὁ καλούμενος ὀρθὸς λόγος, ὁρμηθεὶς ἐκ τινος μέρους τῆς ἐμπειρίας, προήλθεν εἰς γενικὴν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς φιλοσοφικὴν ἀντίληψιν, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὑποβάλῃ εἰς ἐρευναν ἀπροκατάληπτον τὴν ὅλην ἐμπειρίαν. Τοιοῦτος ὀρθολογισμὸς εἶναι τῷ ὄντι ἄξιος κατακρίσεως ὡς μὴ πλήρης, ὡς ἀτελής καὶ δυνάμενος νὰ βλάπτῃ. Ἀλλὰ παρ' αὐτὸν ὑπάρχει καὶ ἕτερος τῷ ὄντι ἄξιος τοῦ ὀνόματος ὀρθολογισμὸς.

Ὁ ἀληθινὸς οὗτος ὀρθολογισμὸς ἐπιδιώκει νὰ συλλαμβάνῃ ὅλην τὴν πραγματικότητα καὶ νὰ ἐρευνᾷ ἀνευ προκατα-

λήψεως πᾶν αὐτῆς μέρος. Ὁ ὀρθολογισμὸς οὗτος οὐδὲν γνωρίζει ὅριον ἐν τῇ ἐρεῦνῃ αὐτοῦ. Ὅσονδήποτε καὶ ἂν ἤθελεν ἀναπτύχθῃ ὁ ἀληθινὸς ὀρθολογισμὸς, δηλαδὴ ἡ ἐκ τῆς ἀπροκατάληπτου ἐρεῦνης ὅλης τῆς πραγματικότητος ὁρμωμένη προσπάθεια πρὸς ἄνοδον εἰς γενικὴν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς ἀντίληψιν, οὐδέποτε οὗτος θὰ εἶναι ἐντελὴς, ὀριστικῶς, ἐπαρκής. Τὰ πάντα, μάλιστα δὲ τὰς ὁρμὰς, πάντα τὰ συναισθήματα, ἐρευνᾷ ὡς πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν φύσιν καὶ προσπαθεῖ νὰ εὔρῃ τοὺς ἰδιαιτέρους, μὴ μηχανικοὺς, νόμους, καθ' οὓς ταῦτα συντελοῦνται, ἵνα ἐν τέλει ὁ ὀρθὸς οὗτος λόγος συνειδητῶς κατευθύνῃ αὐτά. Ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ ἄρχουν συναισθήματα, χωρὶς ταῦτα νὰ ἐλέγχωνται ὑπὸ τοῦ λόγου. Οὗτος ὀφείλει νὰ μὴ καταπνίγῃ μὲν, ἀλλ' ὅμως νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὰ εἰς ἔλεγχον, ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ πλήρης ἀνάπτυξις τῶν τῷ ὄντι ὠφελίμων καὶ ἠθικῶν. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῇ τις, ὅτι τὰ τοῦ κόσμου ἔχουν οὕτως, ὥστε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑπὸ ἠθικὴν ἔποιν ἐσφαλμένον, εἶναι συγχρόνως πάντοτε καὶ τὸ ὑπὸ τὴν κυρίαν σημασίαν τῆς λέξεως βλακῶδες, ἄλογον, ἀντίθετον δηλαδὴ πρὸς τὸν λόγον—τὸ λογικόν.—Αὐτὸ τοῦτο τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ὁ ἀληθινὸς ὀρθολογισμὸς ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιδιώκει νὰ καταπνίξῃ ἢ νὰ ἀπωθήσῃ. Ἀλλ' ὅμως ἐλέγχει τὰ συνειδητὰ αὐτοῦ δημιουργήματα, ἵνα ταῦτα εἶναι ἀπληλαγμένα εἰδωλολατρικῶν στοιχείων.

Κατὰ ταῦτα εἶναι ἅτοπα τὰ λεγόμενα, ὅτι ἐνεκα τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἔχομεν ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὴν ζωὴν, ὅτι ἔχομεν χάσει τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἐνστίκτων, ὅτι τὸ πνεῦμα φρονεῖ τὴν ζωὴν. Βεβαίως εἶναι δυνατόν τοῦτο νὰ συμβαίῃ, ἀλλὰ μόνον, ἂν ἡ διανόησις, ἀποχωριζομένη τοῦ ὅλου πνεύματος, τίθεται ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἀπεριορίστου ἐγωΐσμου, ὑπὸ τὰς διαταγὰς μὴ κατευθυνομένων βιολογικῶν ὁρμῶν. Ἀλλ' ὁ τῷ ὄντι ὀρθὸς λόγος εἶναι ὁ

ψίστη τοῦ βίου ἀνθρώπου καὶ εὐγενέστατον τοῦ πνεύματος μέλος καὶ ἔργον ἔχει νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἀρμονίαν, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁποίας ἡ συναισθηματικὴ ὁρμὴ μόνη ἀτελῶς καὶ ἐν ἀδιαλείπτῳ ἀγῶνι πρὸς ἑαυτὴν εἶναι δυνατόν νὰ συμβάλλῃ.

Εἶναι ἄρα ὀρθὸν νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν καλῶς νοούμενον ὀρθὸν λόγον εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς ἐκδηλώσεις, εἴτε δηλαδὴ περὶ τὴν Φιλοσοφίαν, εἴτε περὶ τὴν τεχνικὴν, εἴτε περὶ τὴν Ψυχολογίαν, μάλιστα δὲ τὴν Ψυχοτεχνικὴν, ἐκφαίνεται οὗτος δρῶν.

Ὁ ὀρθολογισμὸς εἶναι τὸ θεμέλιον τῆς ἠθικότητος καί, τὸ κύριον μέσον λυτρώσεως, ἀρκεῖ οὗτος νὰ εἶναι γνήσιος, τέλειος, ὀρθολογισμὸς, οὐχὶ δὲ ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος, ὅστις περιωρίζετο καὶ ἐξηντλεῖτο ἐν τῇ μηχανικῇ.

Ἄλλ' ὀρθολογισμὸς δὲν σημαίνει, ὅτι «κατανοούμεν» δι' αὐτοῦ τὸν κόσμον κατὰ τὴν κυρίαν αὐτοῦ οὐσίαν. Ἐπὶ οὐδενὸς πεδίου τῆς ἐμπειρικῆς πραγματικότητος εἶναι δυνατόν νὰ κατανοοῦμεν τὴν οὐσίαν αὐτῆς, οὐδὲ ἐπὶ τῶν μηχανικῶν φαινομένων. Διότι οὐδαμοῦ εἶναι δυνατόν νὰ γινώσκωμεν κατ' ἐπιστήμην, ὅτι ὑπάρχουν ἀναγκαιῶς ἀκριβῶς οὗτοι οἱ θεμελιώδεις νόμοι καὶ ὄχι ἄλλοι.

Ἄλλ' εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιλαμβανόμεθα τελείως τὸν κόσμον, ὥς οὗτος εἶναι, ἐπομένως οὐχὶ «διατὶ» εἶναι τοιοῦτος. Τὸ οὗτο δὲ εἶναι δυνατόν νὰ κληθῇ ὀρθολογισμὸς. Ὅθεν τοῦτο σημαίνει ἡ γνώμη, ὅτι ὑπάρχουν ψυχικαὶ δυνάμεις, αἵτινες δὲν εἶναι μηχανικαί, ὅτι ὑπάρχουν ἠθικὰ ἀξιώματα, ὅτι ὁ κόσμος ἔχει πνευματικόν τινα σκοπὸν, ὅστις δὲν εἶναι ἐπίγειος, καὶ τὸ πάντων σπουδαιότατον διὰ τὴν ἀγωγὴν, ὅτι ἐν ἡμῖν αὐτοῖς ὑπάρχουν δυνάμεις ὑποσυνειδήτοι καὶ ἀσυνειδήτοι, αἵτινες δρῶσι κατὰ νόμους, εἶναι δὲ δυνατόν αὗται νὰ κατευθύνωνται πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἂν γίνωνται γνωστοὶ οἱ νόμοι οὗτοι⁽¹⁾.

Ὁ γνήσιος οὗτος ὀρθολογισμὸς εἶναι δυ-

νατὸν νὰ ἀποβαίνει εὐλογημένος. Διότι ἐν τῷ καλουμένῳ ὑποσυνειδήτῳ καὶ τῷ ἀσυνειδήτῳ ὑπάρχουν μὲν δυνάμεις δημιουργικαί, ἀλλ' αὗται πολλάκις εἶναι δυνατόν νὰ γίνωνται διαβολικαί. Εἶναι δυνατόν δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνῃ δοῦλος τῶν ἀσυνειδήτως δρῶσων ὁρμῶν καὶ τῷ ὄντι λύκος πρὸς τὸν πλησίον (homo homini lupus). Ἄλλ' ἡ καλλιέργεια τοῦ ὀρθοῦ λόγου προάγει τὴν γνῶσιν τῶν δυνάμεων τοῦ ὑποσυνειδήτου καὶ τοῦ ἀσυνειδήτου καὶ εἶναι δυνατόν νὰ κατευθύνῃ αὐτὰς πρὸς τὸ ἀγαθόν. Οὕτως ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃται κύριος ἑαυτοῦ.

Ἐκ τοιούτων σκέψεων ὁρμωμένη ἡ ἀνθρωπότης ἐξέβαλεν τὴν δουλείαν καὶ τὰ βασανιστήρια, ἅτινα κατήσχυνον αὐτὴν παλαιότερον, περιλαμβανομένης καὶ τῆς ἐγκωμιαζομένης ἑλληνορρωμαϊκῆς ἀρχαιότητος. Μόνον δ' ἐκ τοιούτων σκέψεων, δηλαδὴ ἐκ σοβαρῶν, εὐσυνειδήτων, πλὴρῶν, εἰς ὅλην τὴν πραγματικότητα ἀναφερομένων, σκέψεων, εἶναι δυνατόν νὰ ἐλπίσῃ τις, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ ἀνθρωπότης ἀπὸ τὸ μεγαλύτερον στίγμα, τὸ ὁποῖον ὑποβιάζει αὐτὴν εἰς βαθμίδα κατωτέραν καὶ τῆς βαθμίδος, ἐν ἣ ἴστανται τὰ ἀρπακτικὰ θηρία, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν πόλεμον.

Κατὰ ταῦτα, ἂν εἶναι καταδικαστέος ὁ ἑλλήτης, ὁ ἀνάτηρος ἐκεῖνος ὀρθολογισμὸς, ὅστις ὁρμάται ἐκ τινος μέρους τῆς ἐμπειρίας, ἐκ τῆς ἐρεῦνης δηλαδὴ τῆς ἀβίου φύσεως, καὶ οὕτως ἀτόπως προβαίνει εἰς γενικὴν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς ἀντίληψιν, ὅμως ὁ πλήρης ὀρθολογισμὸς, ὅστις ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν ὅλην τὴν ἐμπειρίαν, ὅστις ἀναγνωρίζει τὰς δυνάμεις θυμικοῦ καὶ ἐν γένει τὰς ἰδιαζούσας εἰς τὴν ἔμβιον φύσιν, μάλιστα δὲ εἰς τὸν ἄνθρωπον δυνάμεις, καὶ προσπαθεῖ νὰ κατευθύνῃ αὐτάς, ὄχι μόνον ἀπορριπτέος δὲν εἶναι, ἀλλὰ τοῦναντίον ἄξιος πάσης τιμῆς καὶ πρέπει νὰ καλλιεργῇται ἀόκνως ὥς ὑψιστον στοιχεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

Σ Π. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

(1) Ἰδὲ Σ. Καλλιὰφα: «Περὶ τῆς Βουλῆσεως», ἀπὸ σελ. 21 καὶ ἐξῆς.

ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Κανείς δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἐ-
να ἀπὸ τὰ περισσότερον φλέγοντα προ-
βλήματα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι τὸ θέμα
τῆς ἐργασίας. Ὅχι μόνον ὡς θέμα πρακτι-
κῆς ἀντιμετωπίσεως, ἀλλὰ προηγουμένως
ὡς θέμα θεωρητικῆς τοποθετήσεως. Καί,
ἀπὸ ἀποψιν χριστιανικὴν, δὲν εἶναι ἀρκε-
τὸν νὰ ἔχωμεν μίαν ἠθικὴν τῆς ἐργασίας,
ἐφ' ὅσον δὲν ἔχομεν προηγουμένως συλ-
λάβει τὸ βαθύτερον νόημα αὐτῆς. Μέχρι
σήμερον οἱ διδάσκαλοι τοῦ Χριστιανισμοῦ
ἔβλεπαν τὴν ἀνθρωπίνην αὐτὴν πραγμα-
τικότητα ὡς κάτι τὸ ἄμορφον καὶ ὡς θέμα
μόνον ἠθικῆς δεοντολογίας· ἐσχολίαζαν βέ-
βαια τὰ χωρία τῆς Γενέσεως ἐπὶ τοῦ ποι-
νικοῦ χαρακτήρος τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ δὲν
ἔδιδαν πολλὴν προσοχὴν εἰς τὸ ἀντικειμε-
νικὸν τῆς περιεχόμενον, διὰ νὰ διακρίνουν
τὴν ἀρχικὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸ τὸ πε-
ριεχόμενον—οἰκονομικὸν καὶ ἀνθρώπινον
—ἠμπορεῖ νὰ ἔχη εἰς τὰς σχέσεις ἀνθρώ-
που, κόσμου καὶ Θεοῦ. Αὐτὸ τὸ κενὸν ἔρ-
χεται νὰ συμπληρώσῃ ὁ Γάλλος θεολόγος
καὶ κοινωνιολόγος M. D. Chenu, εἰς τὸ
πρόσφατον βιβλίον του: *Pour une théologie
du travail* (*).

ΕΠΙ ΝΕΩΝ ΒΑΣΕΩΝ

Ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος, τὸ θέμα ἐτέθη
ἐπὶ νέων βάσεων κατὰ τὸν Κ' αἰ. Τώρα ἀρ-

χίζει νὰ δημιουργηθῇ μία ἐπιστήμη τῆς ἐρ-
γασίας, ἡ ὁποία μελετᾷ τοὺς νόμους τῆς,
τοὺς σκοποὺς τῆς, τὸν ἱστορικὸν ρόλον τῆς.
Πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ ὁμα-
δικὴ συνειδητοποίησις, ἡ ὁποία ἐδημιουρ-
γήθη κατὰ τὸν περασμένον αἰῶνα, ὅποτε,
μετὰ ἀπὸ τὰς διαφόρους ριζικὰς μεταβο-
λάς, ἡ ἐργασία παρουσιάσθη εἰς τὸν ἄν-
θρωπον σὰν μία νέα πραγματικότης, ἡ ὁ-
ποία ἐτροποποιοῦσε βαθειὰ τὴν ζωὴν τοῦ
ἀνθρώπου. Ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸ ἐργαλει-
ον εἰς τὴν μηχανὴν ὄχι μόνον ἤνοιξε μίαν
νέαν φάσιν διὰ τὴν οἰκονομίαν, ἀλλ' ἐγ-
καινίασε καὶ μίαν νέαν ἐποχὴν διὰ τὴν ἀν-
θρωπότητα. Καὶ τὸ πρῶτον οὐσιῶδες προ-
ϊὸν τῆς μηχανῆς ὑπῆρξε—ἀλλοίμονον—ἡ
δημιουργία τοῦ προλεταριάτου. Τὸ προλε-
ταριάτον ὑπῆρξε τὸ ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου
ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἔλαβε αὐτὴν τὴν
συνειδητοποίησιν. «Ἀλλ' ἐνῶ ἡ ἄμορφος
ὕλη ἐξέρχεται ἐξευγενισμένη ἀπὸ τὸ ἐργα-
στήριον, ὁ ἄνθρωπος ἐξευτελιζεται».

Διὰ τοῦτο προβάλλει ἐπιτακτικὸν τὸ κα-
θῆκον νὰ γνωρίσωμεν ἐξ ὑπαρχῆς αὐτὸ τὸ
νέον ἀνθρώπινον ἔδαφος τῆς ἐργασίας, ἡ
ὁποία ἔγινε εἰς τὸν αἰῶνα τῆς μηχανῆς μία
πραγματικότης ἄνευ προηγουμένου, τόσον
εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν φύ-
σιν τῆς. Τὸ τραγικὸν χάσμα μεταξὺ μηχανο-
ποιήσεως καὶ ἐξανθρωπισμοῦ δὲν ἠμπο-
ρεῖ νὰ γεφυρωθῇ μόνον μὲ τὰ συνήθη θέ-
ματα περὶ ἐκτιμῆσεως τῆς χειρωνακτικῆς
ἐργασίας κατὰ τὴν χριστιανικὴν ἀντίληψιν,
περὶ τῆς παιδαγωγικῆς τῆς ἀξίας κ.τ.τ.
Αἱ πατροπαράδοτοι εἰκόνες τοῦ κεραμέως
καὶ τοῦ γεωργοῦ μὲ τὰς ὁποίας ἡ Βίβλος ἐ-
τροφοδοτοῦσε τοὺς παλαιούς θεολόγους,
εἶναι ὄχι μόνον ἀνεπαρκεῖς, ἀλλὰ συχνὰ
ἐδημιουργοῦν μίαν καταφορὰν κατὰ τῆς
μηχανῆς καὶ εὐκόλα ἐγκώμια διὰ τὴν πα-
λαιὰν οἰκοτεχνίαν τῆς πατριαρχικῆς οἰκο-
γενείας. Δὲν ὠφελεῖ ὅμως αὕτη ἡ ρωμαν-
τικὴ ἀντίληψις. Πρέπει ἡ ἀνθρωπίνη δια-
μαρτυρία ἐναντίον τῆς ἐργασίας-ἐμπορεῦ-

(1) Editions du Seuil, Paris 1955. Σχετικὰς
ἐργασίας ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς βλ. «Towards
a Christian Civilization», Athens 1950, p. 229,
Π. Μελλάτη: «Γιὰ τὴν ἀνοίξῃ τὸ δρόμος», Ἀθήναι
1957, σελ. 240/ Δ. Πυργιώτη: «Τεχνικὴ πρόο-
δος καὶ ἐργασία», «Ἀκτίνες» τόμ. 1955 σελ.
152-157, 199-204, 246-250, Β. Ἰωαννίδου: «Τὸ
Εὐαγγέλιον καὶ τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα» Θεσ-
σαλονίκη 1950, Δ. Σαβράκη: «Τὸ νόημα τῆς
ἐργασίας», Ἀθήναι 1953, Θ. Καστανᾶ: «Περὶ
τοῦ πρόβληματος τῆς ἐργατικῆς ἀγωγῆς», Θεσ-
σαλονίκη 1956. Ἀπὸ τὴν γαλλικὴν βιβλιογραφίαν
σχετικὰς ἀπόψεις ὡς πρὸς τὸ ἀνθρωπολογικὸν
καὶ θεολογικὸν νόημα τῆς ἐργασίας ἔχει τὸ
βιβλιαράκι τοῦ Pierre Laisney: «Pour un tra-
vail chrétien», Les Editions Ouvrières, Paris
(1946).

ματος που γεννά το προλεταριάτον, να εκταθῇ εἰς μίαν χριστιανικὴν φιλοσοφίαν ἢ ἀκόμη θεολογίαν τῆς ἐργασίας. Ἐφ' ὅσον ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἐργαλείου εἰς τὴν μηχανὴν δημιουργεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ποσοτικὴν αὐξήσιν, μίαν ποιοτικὴν μεταβολὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας καὶ καταλήγει νὰ τροποποιῇ τὴν ζωὴν ὄχι μόνον τῶν ατόμων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει, δὲν ἀρκεῖ μία ἐπέκτασις τῆς ἠθικῆς τῶν καθηκόντων, ἀλλὰ χρειάζεται νὰ καθορισθῇ σαφῶς τὸ νέον νόημα τῆς τοιαύτης ἐργασίας.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι βεβαίως *homo sapiens*, ἀλλὰ δὲν γίνεται τοιοῦτος, τοῦλάχιστον ὁμαδικῶς, παρὰ διὰ τοῦ τεχνίτου καὶ μηχανευομένου ἀνθρώπου (*homo artifex*). Ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ κατασκευάζειν (Mounier). Ὁ ἄνθρωπος ὁλοκληρώνεται καθ' ὅσον κυριαρχεῖ διὰ τῶν ἀνακαλύψεων του, διὰ τῆς λογικῆς του, διὰ τῆς δυνάμεώς του, διὰ τῆς ἀρετῆς του, ἐπὶ τῆς φύσεως, ἡ ὁποία εἶναι τὸ βασιλείον του καὶ τὴν ὁποίαν μεταβάλλει εἰς ἓνα νέον κόσμον, ἓνα κόσμον ἀνθρώπινον. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κύριον τῆς δημιουργίας.

Αὐτὸν τὸν «ἀνθρωπισμὸν» τῆς ἐργασίας δὲν τὸν φοβεῖται ὁ χριστιανός, κατὰ τὸν Chenu. Καὶ ἡ ὀρθολογικὴ ἀποψις τῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς κτίσεως δὲν καταστρέφει τὴν ἔννοιαν τοῦ μυστηρίου, μὲ τὴν ὁποίαν περιβάλλονται αὐτὰ τὰ θέματα. Ἡ ἐργασία δὲν εἶναι μία βέβηλος προσπάθεια διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς Φύσεως. Ὁχι. Τὸ λογικόν, τόσον ὅταν ἐνεργῇ εἰς μίαν τέχνην, ὅσον καὶ ὅταν σκέπτεται θεωρητικῶς, εἶναι μέσα μας τὸ ἰσχυρότερον ἴχνη τοῦ Θεοῦ, καὶ κάτι περισσότερον, εἰκὼν Του. Ὁ κόσμος εἶναι γεμάτος ἀπὸ ιδέας, ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι· ἡ ἐργασία, ἡ ὁποία τὰς ἐκμαεῖ καὶ τὰς ὑλοποιεῖ, εἶναι αὐτεξούσιος προᾶξις τοῦ ὀρίμου ἀνθρώπου καὶ δὲν πρέπει νὰ τὴν θέτῃμεν ἀντιμέτωπον τῆς θεωρητικῆς ἐργασίας. Ὁ ἀληθινὸς χριστιανός, ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἀριστοκρατικὸν ἀρχαῖον Ἕλληνα καὶ πρὸς τὸν πνευματοκρατικὸν Καρτεσιανόν, εὗρισκει τὴν ἐνότητα εἰς τὴν ἁρμονίαν τῶν δύο αὐτῶν λειτουργιῶν.

ΕΥΡΥΤΕΡΟΙ ΣΚΟΠΟΙ

Σπουδαῖον εἶναι καὶ τὸ θέμα τῶν σκοπῶν τῆς ἐργασίας, οἱ ὁποῖοι ἐπίσης ἐτροποποιήθησαν μὲ τὴν τεχνικὴν ἐπανάστασιν. Ἡ ἐργασία σήμερον δὲν ἔχει ὡς μόνον σκοπὸν τὸ νὰ κερδίσωμεν τὸ ψωμί μας· εἶναι συγχρόνως μία κοινωνικὴ λειτουργία καὶ ἀποστολή. Ἐνῷ φαίνεται ὄργανον ὑποδουλώσεως τοῦ ἐργάτου, γίνεται μυστηριωδῶς καὶ ὄργανον ἀτελευθερώσεως διὰ μιᾶς συνειδητοποιήσεως, ὁμαδικῆς καὶ κοινωνικῆς. Ἡ θεολογία τῆς ἐργασίας ξεπερνᾷ τὴν ἀπλὴν ἠθικὴν, ἡ ὁποία καντηριάζει τὰς κεφαλαιοκρατικὰς ἀτασθαλίας, καὶ θεωρεῖ τὴν ἐργασίαν ὡς ἓνα μέσον ἀναδημιουργίας τοῦ κόσμου. Ἡ ἐργασία κατὰ τὴν ἀποψιν αὐτὴν εἶναι παράγων ἐξανθρωπισμοῦ, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται αὐτὸ παράδοξον. Ἡ σημερινὴ ἐργασία ἀπαιτεῖ μίαν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν συγκέντρωσιν, ἡ ὁποία ὅσον καὶ ἂν εἶναι καταθλιπτικὴ, γεννᾷ ὅμως τὴν ὁμαδικὴν συνειδήσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκφράζεται μία ἀλληλεγγύη μεγάλης ἀξίας. Εἶναι ἡ συνειδήσις τῆς συμμετοχῆς εἰς ἓνα κοινὸν ἔργον, εἰς τὸ ἀπέραντον ἀνθρώπινον δίκτυον. Ἀκόμη βέβαια δὲν ἔχει φανῇ καθαρὰ ὁ καρπός. Εἴμεθα εἰς τὸ στάδιον μιᾶς ἐπωδύνου κυσοφορίας. Πάντως ὁ ἀπρόσωπος κολλεκτιβισμὸς τοῦ προλεταριάτου ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως. Καὶ αὐτὸ τὸ νέον ἀπόκτημα ἔχει τόσην πνευματικὴν σημασίαν διὰ τὸν χριστιανόν. Ἡ ἀπόκτησις τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως ἀποτελεῖ μίαν δύναμιν ἀτελευθερωτικὴν. Ὅπως εἰς τὸ φυσικὸν σύμπαν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ κορωνὴ τῆς δημιουργίας, ἔτσι καὶ μέσα εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον ὁ ἄνθρωπος τελειοῦται, ἀποκτῶν τὴν ὁμαδικὴν συνειδήσιν διὰ τῆς ἐργασίας. Ὅπως εἰς τὴν συζυγικὴν ἔνωσιν ἐκδηλοῦται ἡ δημιουργικὴ θεία πνοή, ἔτσι καὶ μέσα εἰς τὴν ἀλληλεγγύην τῆς ἐργασίας γεννᾶται ἡ ἔννοια τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὅλη αὕτὴ ἡ ζύμωσις γίνεται ἐν μέσῳ ἐμποδίων καὶ ποικίλων ἀντιδράσεων, δεδομένου ὅτι τὸ σύγχρονον ἐργαστάσιον εἶναι τὸ στάδιον ὄχι μόνον τοῦ ἀπανθρωπισμοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀθεϊσμοῦ. Διότι καθ' ὃν χρό-

νον ὁ ἄνθρωπος ἔχανε τὸν ἑαυτὸν τοῦ μέ-
 σα εἰς τὴν ἐργασίαν, ἔχανε συγχρόνως καὶ
 τὸν Θεόν. Ἡ ἐργασία δὲν ἠμποροῦσε πλέ-
 ον νὰ ἔχη νόημα θρησκευτικόν, ἐφ' ὅσον
 δὲν εἶχε οὔτε νόημα ἀνθρώπινον. Δι' αὐ-
 τὸν τὸν λόγον δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ τὴν ἀν-
 τιμετωπίσωμεν μὲ ἐξωτερικὰ ἠθικὰ παραγ-
 γέλματα, ἀλλὰ μὲ μίαν ἐσωτερικὴν θεώρη-
 σιν μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς θείας καὶ ἀν-
 θρωπίνης τάξεως. Καὶ ἂν μερικοὶ κατέλη-
 ξαν εἰς τὸ νὰ θεοποιήσουν ὡς εἰδωλον τὴν
 ἐργασίαν, τοῦτο συνέβη διότι πολλοὶ θεο-
 λόγοι δὲν τὴν εἶδαν οὔτε κἂν ὡς θέμα πρὸς
 μελέτην. Μία ἀληθὴς θεολογία τῆς ἐργα-
 σίας, κατὰ τὸν Chenu, ἔχει νὰ μελετήσῃ
 τὴν ἐργασίαν:

α) Ὡς σημεῖον ἐπαφῆς μεταξὺ ἀνθρώ-
 πον καὶ φύσεως, μεταξὺ πνεύματος καὶ
 ὕλης, τὸν δὲ ἄνθρωπον, ὡς συνεργάτην τῆς
 δημιουργίας εἰς τὴν ἐξερευνήσιν, ἐκμε-
 τάλλευσιν καὶ ἀποπνευμάτως τῆς φύσε-
 ως: Αὐτὴ ἡ ἐνέργεια ἐπὶ τῆς φύσεως εἶναι
 μία θεία συμμετοχή. Ὁ τεχνίτης ἄνθρω-
 πος (homo faber) εὐρίσκειται δικαιοματι-
 κῶς μέσα εἰς τὰ πλαίσια τοῦ χριστιανικοῦ
 ἀνθρωπισμοῦ. Ἡ μηχανή, ὅσον καὶ ἂν φαί-
 νεται παράδοξον, εἶναι τὸ ἐργαλεῖον αὐτῆς
 τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας.

β) Ὡς σημεῖον ἐπαφῆς τῆς ἐσωτερικῆς
 ἐλευθερίας καὶ τοῦ οἰκονομοτεχνικοῦ ντε-
 τερμινισμοῦ. Ἡ «κατασκευάζουσα λογικὴ»
 δὲν εἶναι ἄλλη, παρ' ὅλην τὴν διαφορὰν
 τῶν μεθόδων, ἀπὸ τὴν λογικὴν τῆς θεωρη-
 τικῆς σκέψεως.

γ) Ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς ἐγένεν ἄνθρωπος,
 κάθε τι τὸ ἀνθρώπινον ὑπόκειται εἰς τὴν
 θείαν χάριν. Ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὅσον ἡ
 ἐργασία εἶναι κάτι τὸ ἀνθρώπινον, εἰσέρχε-
 ται μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς θείας οἰκονο-
 μίας: καὶ ὡς ἔργον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὡς
 ἔργον τῆς κοινότητος.

Νέα συνθήματα: Ὁχι. Εἶναι τῆς Γενέ-
 σεως, τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ τῶν Πα-
 τέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ σήμερον τὰ
 αἰσθανόμεθα μὲ νέαν μορφήν. Ἡ χριστια-
 νικὴ διδασκαλία δὲν εἶναι μόνον διὰ τὸ μο-
 ναστήρι, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἐργοστάσιον, καὶ
 ἡ ἐργασία εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄξονας αὐ-
 τῆς τῆς διδασκαλίας. Ὁ «πολιτισμὸς τῆς

ἐργασίας» ἡ τεχνικὸς πολιτισμὸς, ἰδοὺ ἕνα
 κατάλληλον ἔδαφος διὰ τὴν χάριν τοῦ Χρι-
 στοῦ. Οἱ μικροὶ καὶ ταπεινοὶ ὑπὸ τὴν ιδιό-
 τητά των ὡς ἐργατῶν εἶναι λίαν εὐπρόσδε-
 κτοι εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.

«ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ» ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Μία θεολογία ἡ καὶ γενικώτερα μία ὁ-
 ποιαδήποτε ἰδεολογία, ἡ ὁποία θὰ ἀδειαζε,
 ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, τὴν ἐργασίαν καὶ τὰ
 ἐγκόσμια πράγματα ἀπὸ τὸ περιεχόμενον
 των καὶ ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικοὺς τῶν νόμους,
 θὰ ἦτο ἀπ' ἀρχῆς ἐσφαλμένη, τονίζει ὁ
 Γάλλος θεολόγος. Ἡ ἄγνοια τοῦ φυσικοῦ,
 ἔστω καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν σφαῖραν, εἶ-
 ναι ἀσυγχώρητος σήμερον, ὅποτε ἡ ἐργα-
 σία, χάρις εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ κοινωνικὴν
 τῆς ἐξέλιξιν, παρουσιάζεται ὠλοκληρωμέ-
 νη καὶ μὲ νέας διαστάσεις. Δὲν πρόκειται
 νὰ καταλήξωμεν εἰς ὕλισμόν. Ἀλλ' ἐξ ἴσου
 εἶναι ἀπόδύτης ἡ αὐγουστίνους ἡ καρτε-
 σιανὴ ἡ πλατωνικὴ ἀντίληψις, ἡ ὁποία δέ-
 χεται δέσμευσιν τῆς ψυχῆς, μέσα εἰς ἕνα
 σῶμα-δεσμοτήριον, καὶ ἡ ὁποία ἀποστρέ-
 φεται τὴν ὕλην. Διὰ τὸν θεολόγον, ὁ ὁποῖ-
 ος δέχεται τὴν οὐσιώδη ἔνωση ψυχῆς καὶ
 σώματος, τὴν ὄντολογικὴν καὶ ψυχολογι-
 κὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου κάτω ἀπὸ τὴν
 ἱεραρχικὴν διαφοροποίησιν τῶν ἐπὶ μέρους
 λειτουργιῶν, ἡ ὑπεροχὴ τοῦ πνεύματος δὲν
 συνεπάγεται ὑποτίμησιν τῆς ὕλης. Κατὰ
 συνέπειαν ἡ τελειότης τοῦ κατασκευαζομέ-
 νου ἔργου δὲν εἶναι ἄσχετος μὲ τὴν τε-
 λειοποίησιν τοῦ ἐργάτου. Δὲν εἶναι ὀρθὸν
 νὰ λέγωμεν: «Λίγο μὲ ἐνδιαφέρει τὸ τί κά-
 νω, ἀξίαν ἔχει μόνον ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ
 καὶ ὅχι τὰ γήϊνα». Ἡ ἐργασία ἔχει ἀξίαν
 καθ' ἑαυτήν, ἔστω καὶ ἂν δὲν εἶναι τελι-
 κὸς σκοπός.

Ἡ καλυτέρα καὶ μοναδικὴ νίκη κατὰ
 τοῦ Μαρξισμοῦ εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀκριβῆ
 γνώσιν τοῦ ρόλου αὐτοῦ τῆς ἐργασίας, εἰς
 τὴν ἔνωση ὕλης καὶ πνεύματος, εἰς τὸν
 ἐξανθρωπισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὴν
 προσωπικὴν καὶ ὁμαδικὴν ἐνσάρκωσιν τῆς
 χριστιανικῆς χάριτος. Αὐτὴ ἡ νέα συνεί-
 δησις τοῦ ἀνθρώπου ἐπάνω εἰς τὴν ἐργα-
 σίαν, προῖδον τῆς τεχνικῆς ἐπαναστάσεως,
 εἶναι ἕνα ἱστορικὸν κέρδος τῆς ἀνθρωπίνης

κοινωνίας καὶ συγχρόνως βασιζὸν στοιχεῖον μᾶς νέας χριστιανοσύνης (Maritain).

Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἡ ἐργασία μᾶς βοηθεῖ νὰ ἐννοήσωμεν καλύτερα τὸν ἀνθρώπον, τὴν οὐσιώδη ἔνωσιν σώματος καὶ ψυχῆς· ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνθρώπος διὰ τῆς ἐργασίας γίνεται περισσότερον ἀνθρώπος. Δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι ἐχρειάσθη νὰ περάσουν τόσοι αἰῶνες, διὰ νὰ γνωρίσωμεν τὸν ἀνθρώπον καὶ ὑπὸ τὴν μορφήν αὐτήν, τὴν οικονομικήν, ἃς εἴπωμεν, τὸ ὅτι δηλαδή ἀπὸ τὴν ὕλην ἐκπηγάξει κάτι τὸ κοινωνικὸν καὶ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ ὅτι ἡ ἐργασία εἶναι σύνθεσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως. Αὐτὴ ἡ ἀποκάλυψις δὲν ἡμπορεῖ βέβαια νὰ ἀφήσῃ ἀδιάφορον τὸν χριστιανόν. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι κατ' ἐξοχὴν κατάλληλον διὰ μίαν ζωντανὴν θεολογίαν. Ἡ θεία χάρις, ἡ ὁποία ἐδόθη διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι ἓνα κεφάλαιον ἀκίνητον, ἄσχετον πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἐξελίξεις τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ Ἐκκλησία, ὡς φορεὺς αὐτῆς, δολοκροῦται ἐξαγιάζουσα διαδοχικῶς τὰς διαφόρους ἀνθρωπίνους ἀξίας. Οἰκαιοποιεῖται καὶ ἐξυψώνει κάθε τι τὸ ἀνθρώπινον, ὅπως ὁ νέος «ὀφθαλμὸς» τοῦ φυτοῦ οἰκαιοποιεῖται τοὺς χυμοὺς τοῦ ἀγριοφύτου. Δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἀρνηθώμεν ἢ νὰ περιφρονήσωμεν τὸν πνευματικὸν πλοῦτον, ὁ ὁποῖος κρύπτεται μέσα εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ἀξίας, καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ὑλικάς. Ὁ ἀνθρώπος εἶναι σῶμα καὶ πνεῦμα· τὸ δὲ πνεῦμα εἶναι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ἠνωμένον μετὰ τὴν ὕλην, ὥστε, ἐὰν τὸ πνεῦμα δὲν κατορθώσῃ νὰ ἐγκολπωθῇ τὰς ἐνεργείας τῆς ὕλης, τότε αὐταὶ θὰ καταστρέψουν τὸ πνεῦμα. Οἱ οικονομικοὶ ὅροι ἀποζητοῦν πάντοτε τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐργασία εἶναι βασικὸν στοιχεῖον τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Δι' αὐτῆς ὁ ἀνθρώπος γίνεται «ζῶον πολιτικόν». Καὶ καθ' ὅσον αὕτη ἐξανθρωπίζεται καὶ κοινωνικοποιεῖται, ξεφεύγει ἀπὸ τὸ καθεστὼς τοῦ συμβολαίου εἰς τὸ ὁποῖον τὴν ἐκράτοῦσε ἡ οἰκονομία καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀνωτέραν ἐκείνην σφαῖραν, ὅπου γίνεται θέμα κοινῆς ζωῆς, ὑπόθεσις ἐλευθέρων καὶ ὑπευθύνων ἀνθρώπων. Αὐτὸ εἶναι μία ἀληθινὴ ἐπανάστασις.

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Τί στάσιν παίρνει ὁ χριστιανὸς εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀνθρώπου—ἀνακάλυψιν τῆς δυστυχίας του καὶ τοῦ μεγαλείου του εἰς τὴν ἐργασίαν; Ὁ χριστιανὸς κρατεῖ πάντοτε εἰς τὴν ψυχὴν του τὴν συναίσθησιν τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας, τὴν ἐκτίμησιν τοῦ πτωχοῦ, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς ταπεινοὺς, τὴν πείναν καὶ δίψαν τῆς δικαιοσύνης, τὴν ἡρεμον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν πόθον ἐκείνον τῆς ἀδελφικῆς κοινωνίας, ποῦ εἶναι σημεῖον τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι θαυμάσια προϋποθέσεις καὶ μέσα διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν τραγωδίαν τοῦ προλεταριάτου καὶ διὰ νὰ ἐκπονήσωμεν μίαν φιλοσοφίαν τῆς ἐργασίας. Καὶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ χριστιανοί, ἡμπορεῖ νὰ ἐσχυθῶν πάντοτε μετὰ ἀγάπην εἰς τοὺς ἀποκλήρους καὶ νὰ ἐκήρυτταν τὴν εὐγένειαν τῆς ἐργασίας, ἀλλὰ ἐσταμάτησαν «εἰς τὸ ἠθικὸν αὐτὸ πεδῖον, ὅπου τὰ καλὰ ἔργα σκεπάζουν τὴν ἀνησυχίαν διὰ τὴν ὄντολογικὴν μελέτην τῆς πραγματικότητος», παρατηρεῖ ὁ Chenin.

Τὸ θέμα τῆς ἐργασίας εἶναι καιρὸς νὰ μελετηθῇ μέσα εἰς τὰ πλαίσια μιᾶς φιλοσοφίας περὶ ἀνθρώπου καὶ περὶ ἀνθρωπότητος, πρέπει νὰ πάρῃ τὴν θέσιν του μέσα εἰς τὴν γενικὴν χριστιανικὴν ἐμπειρίαν. Μία τοιαύτη μεταφυσικὴ ἀνάλυσις τῆς φύσεως τῆς ἐργασίας, τῆς κοινωνικῆς τῆς ἀποστολῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παρούσης καταπτώσεώς της, θὰ δείξῃ ὅτι ἡ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὴν ἐργασίαν, εἰς ἓνα κοινωνικὸν μονισμόν, ὁ ὁποῖος ἀντὶ νὰ ἐλευθερώνη, κάμνει ἀτροφικὴν τὴν προσοπικότητα. Πρέπει νὰ ἐννοηθῇ καλῶς, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἀπελευθέρωσις εἶναι ἀδιανόητος χορὴς τὴν πνευματικὴν ἀπελευθέρωσιν. Τόσον εἰς τὴν θεωρίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν πράξιν, τὸ σπουδαῖον εἶναι νὰ κτυπήσωμεν τὰς ρίζας τοῦ μαρξιστικοῦ ὕλισμοῦ καὶ νὰ παρουσιάσωμεν ὅτι ἡ Πίστις δὲν εἶναι κάτι ξένον πρὸς τὸν ἀνθρώπον.

Ὁφείλομεν νὰ θέσωμεν ἐκ νέου τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως μᾶς τὸ πα-

ρουνιάζουν τὰ νέα στοιχεῖα, μέσα εἰς μίαν κοσμοθεωρίαν, ὅπου ἡ ἐργασία ἀποκαλύπτεται μὲ ὅλην τὴν δύναμίν της, προσωπικὴν καὶ κοινοτικὴν, μεταφυσικὴν καὶ ἱστορικὴν. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἀναζητεῖ σήμερον νέα ἐδάφη, πού ἐφαίνοντο πρὶν ξένα πρὸς αὐτήν, διὰ τὰ φέρει τὴν σωστικὴν της ἐνέργειαν. Τὰ ἐν χρόνῳ πρέπει νὰ βαπτισθοῦν εἰς τὴν αἰωνιότητα, ὡς εἰς ἓνα ἄλλον Ἰορδάνην. Τὰ ὕλικά πρέπει νὰ ἐξαγιασθοῦν, ἐφ' ὅσον «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο». Τὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ἐμποτίσῃ τὴν ὕλην. Τὰ κοινωνικά φαινόμενα πρέπει νὰ γίνουν ἀνθρώπινα. Μέσα ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν φυσιολογίαν πρέπει νὰ ἐξαγάγωμεν μίαν ἀληθινὴν κοινωνικὴν ψυχολογίαν. Ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς μηχανῆς προβάλλει σιγά-σιγά ἡ ἀποδέσμευσις τοῦ ἀνθρώπου, ἡ

κοινωνικὴ ἀπελευθέρωσις. Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς τεχνικῆς προόδου ὀδηγούμεθα πρὸς μίαν διεύρυνσιν τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἓνα ἱστορικὸν γεγονός. Ἡ βιομηχανοποιήσις ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δεινὰ πού ἔφερε, δίδει καὶ ἓνα τεράστιον βαθμὸν ἀλληλεγγύης. Ἡ κοινότης τῆς ἐργασίας ὀδηγεῖ πρὸς μίαν ἀδελφότητα.

Τὸ βαθὺ νόημα αὐτοῦ τοῦ κοινωνικοῦ γίνεσθαι τὸ εἶχεν ὑποδηλώσει ἤδη ἓνας χριστιανὸς σοφὸς τοῦ 2ου αἰῶνος, ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος: Ὁ Θεὸς ἔπλασε τὰ πράγματα ἐν χρόνῳ, ὥστε ὁ ἀνθρώπος ὀριμαζών εἰς αὐτὰ νὰ δώσῃ τὸν καρπὸν του εἰς ἀθανασίαν.

B. ΕΡΑΣΤΟΣ

Π Ρ Ο Σ Ω Π Ε Ι Α

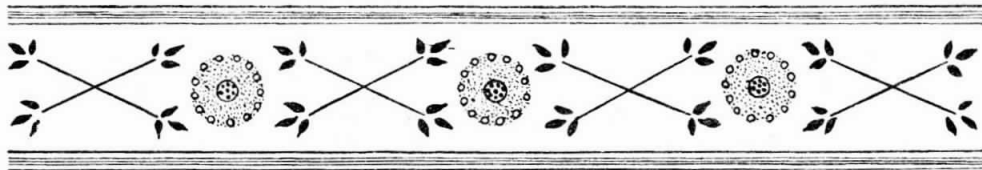
Εὐλογημένη ἡ ὥρα πού θά πεῖς: "Ἀχρηστο πιά τὸ προσωπεῖο.
Τώρα μπορῶ, ὅπως εἶμαι, πιά
νὰ βγῶ στὴν κοινωνία:
νὰ πάω στὴν ἀγορά,
νὰ σμίξω φίλους καὶ γνωστούς
μ' ὅψι γυμνὴ, γυμνὴ καρδιά
νὰ στέκω, ἀπλὸς καὶ ταπεινὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, στὴν ἐκκλησία.

"Ω, τί φρικτὴ ἡ συνήθεια αὐτὴ: ν' ἀλλάζεις ἓνα πλῆθος προσωπεῖα,
φάτσες κακότεχνες
τὶς πιὸ πολλές φορές, ἀντιπαθέστατες.
Τί καλωσύνης τάχα(!) Τί ἀγιωσύνης τάχα(!)
Βλέμματα γλαρά... Μελίρρυτα—στάμπας—χαρόγελα... κλπ.

Ἰδοὺ μιά μάσκα ἐδῶ πραότητος...
Ἰδοὺ μιά μάσκα ἐκεῖ κινέζικης ἀβροφροσύνης καὶ λεπτότητος.
Μιά μάσκα ἀδελφικῆς ἀγάπης...
Μιά συμπónιας...
Μιά...
Καὶ πίσω ἀπὸ τὶς μάσκες νὰ κυττοῦνε μάτια πονηρά.

Εὐλογημένη ἡ ὥρα πού θά πεῖς: "Ἀχρηστο πιά τὸ προσωπεῖο
κι' ἀμεταμφέιστος
στὸ φῶς τοῦ ἡλίου θά φανεῖς!
Πρέπει.
Μὲ προσωπεῖα δὲν γελιέται πιά κανεὶς.

Σ. ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΣΗΜΕΡΙΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἀγωγῆς ποὺ προσφέρουμε στοὺς νέους ἐξαρτᾶται κατὰ πολὺ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο θὰ ζήσουν αὐριο ὡς ἄτομα καὶ ὡς ἔθνικὸ καὶ κοινωνικὸ σύνολο. Τὸ ἂν θὰ βασιλεύῃ μέσα στὶς οἰκογένειές τους ἀγάπη, εἰρήνη, συνεννόηση, καὶ τὸ ἂν στὴν κοινωνικὴ τους ζωὴ θὰ ὑπάρχῃ τάξις, εὐγένεια, δικαιοσύνη, ἀλληλοσεβασμός, ὅλ' αὐτὰ ἐξαρτῶνται κυριώτατα ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἀγωγῆς. Εἶναι λοιπὸν τεράστιες οἱ εὐθύνες τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἡγεσίας τοῦ τόπου μας (καὶ κάθε ἄλλου τόπου), γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο—ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, θετικὰ ἢ ἀρνητικὰ—μορφώνει καὶ παιδαγωγεῖ τὸ λαό.

Παλαιότερα τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς ἦταν εὐκολώτερο, ἐπειδὴ—ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων λόγων—οἱ παράγοντες τῆς ἀγωγῆς ἦταν λίγοι καὶ φανεροί, κ' ἐπομένως τὸ κράτος εὐκόλα μπορούσε νὰ τοὺς ἐλέγξῃ καὶ νὰ τοὺς κατευθύνῃ⁽¹⁾. Σήμερα ὅμως οἱ δυνάμεις ποὺ ἐπιδροῦν στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα τῶν νέων, εἶναι πάρα πολλές, καὶ στὸ πιδὸ μεγάλο τους ποσοστὸ εἶναι ἀφανεῖς καὶ ἀνεξέλεγκτες. Εἶναι δὲ πελώριο τὸ κακὸ ποὺ κάνουν κάθε στιγμὴ σ' ἑκατομμύρια ἀνθρώπων. Οἱ ἐφημερίδες, τὰ περιοδικὰ, τὰ βιβλία, ὁ κινηματογράφος, ὁ τρόπος τοῦ ντυσίματός μας, τὰ λαϊκὰ τραγούδια, οἱ μοντέρνοι χοροὶ, ἡ διαγωγὴ τῶν ἀνθρώπων στοὺς δρόμους, στὰ πάρκα, κλπ., ὅλα αὐτὰ εἶναι νέοι παράγοντες ἀγωγῆς ἰσχυρότατοι, στὴν ἐπίδραση τῶν ὁποίων εὐχαρίστως ἐγκαταλείπονται τὰ πλήθη. Γιατὶ ὅμως οἱ

παράγοντες αὐτοὶ βλάπτουν τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ ὁ πραγματικὸς τους σκοπὸς εἶναι νὰ προσφέρουν μόρφωση, αἰσθητικὴ χαρὰ, διασκέδαση, ἢ ἀπλῶς μιὰ πληροφορία; Ἀπλούστατα, διότι στὴ σημερινὴ κοινωνία ἔχουν καθιερωθῇ τρεῖς ἀρχές ἀλληλέδεντες, ποὺ διέπουν τὴ δράση τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων: 1. Ὁ κυριώτερος προορισμὸς κάθε ἀνθρώπου εἶναι νὰ συγκεντρώσῃ ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο πλοῦτο σὲ ὅσο τὸ δυνατόν συντομώτερο διάστημα. 2. Γιὰ νὰ τὸ πετύχῃ αὐτό, ἐπιτρέπεται νὰ μεταχειρισθῇ κάθε μέσο, ἀρκεῖ νὰ μὴ κινδυνεύῃ νὰ μπῇ στὴ φυλακὴ. 3. Κάθε τι ποὺ προσφέρεται στὸ κοινόν, (ἀπὸ τοὺς διάφορους ἐπιχειρηματίες), θὰ ἔχῃ τόσο μεγαλύτερη ἐμπορικὴ ἐπιτυχία, ὅσο περισσότερο κεντρίξῃ τὶς πρωτόγονες ὁρμὲς τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτό, στὶς ἐφημερίδες, στὰ θεάτρα, ἀκόμη καὶ στὶς διαφημίσεις, οἱ παραγωγοὶ τὴν κεντρικὴ προσοχὴ τοὺς τὴ στρέφουν στὸ γυμνόν, στὸ προκλήτικόν, στὸ σεξουαλικόν. Ἀποτέλεσμα: Οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι, ἀπὸ ἡλικίας πέντε ἕως ἐβδομήντα πέντε ἐτῶν δέχονται συνεχῶς ἐκκενώσεις σεξουαλικῆς διεγερτικότητος. Οἱ ἐφημερίδες, τὰ περιοδικὰ τῆς μεγάλης κυκλοφορίας, εἶναι γεμᾶτα ἀπὸ ἡμίγυμνες καλλονές, ἀπὸ «πικάντικα» ἀνέκδοτα, ἀπὸ ἐρεθιστικὰς διηγήσεις τῶν ἐρωτικῶν σκανδάλων τῶν διαφόρων «στάρ», ἀπὸ ἐξεζητημένες περιγραφὰς σεξουαλικῶν ἐγκλημάτων καὶ διαστροφῶν. Οἱ κινηματογραφικὲς ταινίες μὲ ἀπαράμιλλη μαεστρία ξυπνοῦν πρόωρα ἀκαθόριστες σεξουαλικὲς τάσεις ἀκόμη καὶ σὲ ἀνήλικα παιδιά, ἐκβιάζοντας ἔτσι τὴν ψυχικὴ ὥριμανση τοῦ ἐρωτισμοῦ των πρὶν ἀπὸ τὴν φυσιολογικὴ. Ταυτοχρόνως διδάσκουν «μεθοδικώτατα» κάθε εἶδους ἐγκλημα καὶ διαστροφή.

Φυσικά, ἔπειτ' ἀπὸ ὅλα αὐτά, κανεὶς λογικὸς ἄνθρωπος δὲν ἀπορεῖ ποὺ σὲ ὅλο τὸν

(1) Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα π. χ., ἡ οἰκογένεια, μὲ τοὺς μύθους τοῦ Ἡρακλῆ καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων, μὲ τὴν εὐσέβειά της στοὺς θεοὺς, ἦταν ὁ βασικὸς παράγων ἀγωγῆς. Ἀκολουθοῦσε ὁ γραμματοδιδάσκαλος, ἔπειτα ἡ Ἰλιάδα καὶ ἡ Ὀδύσσεια καὶ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων τραγικῶν, ποὺ ὅλα μαζὺ ἐδίδασκαν τὰ γενναῖα, ἀπλὰ καὶ ἐγκάρδια συναισθήματα.

κόσμο αὐξάνει ἡ ἐγκληματικότητα τῶν παιδιῶν καὶ τῶν μεγάλων⁽²⁾. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν ἐγκληματικότητα προκαλοῦν μιὰν ἄλλη ἀπείρους βαθύτερη καὶ εὐρύτερη συνέπεια. Παραμερίζουν μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων τὶς δυνάμεις ἐκεῖνες ποὺ δίνουν ὁμορφιά καὶ ἀρμονία στὴν ἀνθρώπινη συμβίωση: παραμερίζουν τὶς ἠθικὲς ἀρχὲς καὶ στὴ θέσιν τους τοποθετοῦν τὸ ἰδανικὸ τοῦ πλούτου, τῆς διὰ παντὸς μέσου ὑλικῆς ἀπολαύσεως⁽³⁾, τῆς δυναμικῆς ἐπιβολῆς πάνω στοὺς ἄλλους. Ὑπὸ τὴν ἐπίδραση αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων πολλοὶ ἀνθρώποι ἀρχίζουν νὰ κλονίζονται, ν' ἀμφιβάλλουν, νὰ ὑποψιάζονται μήπως εἶναι πρόληψη, στενοκεφαλιά, ἀγραμματοσύνη ἢ πίστη στὸ Θεό, ἢ πίστη στὴν ἐντιμότητα, στὴν ὁμορφιά, στὸ δίκαιο, στὸν ἀνθρωπισμό. Καὶ ὅσοι εἶναι νέοι, (μαθηταί, σπουδασταί, ἐργάται), βιάζονται ν' ἀπολαύσουν τὴ ζωὴ, ἀδιαφορώντας γιὰ τὴν μόρφωσή τους, τὴν τεχνικὴ, τὴν ἐγκυκλοπαιδική, καὶ πολὺν περισσότερο γιὰ τὴν καλλιέργεια τοῦ χαρακτήρος των. Φυσικὴ συνέπεια τῆς ἀδιαφορίας αὐτῆς εἶναι ἡ ἠθικὴ κατὰπτωσις τῆς νεολαίας, ἡ παρακμὴ τῆς φιλίας καὶ ὅλων τῶν ἰδιοτήτων τοῦ πραγματικῶς πολιτισμένου ἀνθρώπου, καί—λογικὸ ἐπακόλουθο—ἡ ἐξασθένησις τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφάνειας, τῆς ἀγάπης γιὰ τὴν πατρίδα⁽⁴⁾, ἡ ἀνάπτυξις τῆς κολακείας, τῆς συκοφαντίας καὶ ἄλλων ποταποτήτων ποὺ βοηθοῦν τὴν κατάκτηση ἐθνῶν, ἀξιώματων καὶ πλούτου⁽⁵⁾.

(2) Καθημερινῶς πιά διαβάζουμε σὲ γαλλικὲς, ἰταλικὲς, ἀγγλικὲς καὶ ἰδίως ἀμερικανικὲς ἐφημερίδες κακοφυγμένα ἐφήβων ποὺ ὁμολογοῦν ὅτι παρακινήθηκαν στὸ κακὸ ἀπὸ γκαγ-ζοτερικὰ φιλμ καὶ ἀναγνώσματα.

(3) Τὸ φρικτὸ εἶναι ὅτι καὶ αὐτὴν ἀκόμα τὴν ἔννοια τῆς «διασκεδάσεως» τὴν ἀντικατέστησαν σήμερον μὲ κάποιες οπασμωδικὲς κινήσεις, ὑστερικὲς σαξοφωνικὲς στοιγγλιές, ἀσυνάρτητες φράσεις, παραφωνοὺς ἤχους ποὺ ἀντὶ γιὰ μουσικὴ ἀπόλαυση γεννοῦν... νευρικὴ κρίσις. (Βλέπε «Βῆμα» 7-9-56 «Ἐνας κανιβαλικὸς ἀλλόζοτος ρυθμὸς συνεπῆρε τὴν ἀμερικανικὴ νεολαία»).

(4) Ἀπορεῖ κανεὶς πῶς ἀνθρώποι ἐθνικόφρονες δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ ἠθικὴ χαλάρωσις τῶν νέων συνεπιφέρει καὶ ἀδιαφορίαν γιὰ ὅ,τι δὲν εἶναι ὕλη, ἄρα καὶ γιὰ τὸ ἔθνος.

(5) Βλέπε Γ. Φτέρη: Ἀνατροπὴ. («Βῆμα»

Ἄλ' αὐτὰ τὰ κακὰ εἶναι ἀναμφισβήτητα καὶ μπορεῖ νὰ τὰ διαπιστώσῃ ὁ μέσος πολίτης ἔστω καὶ μόνον ἀπὸ τὶς εἰδήσεις τῶν ἐφημερίδων. Ἀλλὰ συχνότατα τὰ ὑπογραμμίζουν καὶ ἀνθρώποι σπουδαίας πείρας καὶ ἐπιστημονικοῦ κύρους μεγάλου⁽⁶⁾. (Φοβοῦμαι ὅτι θὰ ἔθιγα τὴ μετριοφροσύνη τῶν «Ἀκτίνων» ἂν ἔλεγα ὅτι κατ' ἐξοχὴν αἰσθητὴ εἶναι ἡ δικὴ τους συμβολὴ στὴν ὑπογράμμιση ἀλλὰ καὶ στὴν ρεαλιστικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν κινδύνων ἀπὸ τὴν ἠθικὴ χαλάρωσις τῆς σημερινῆς νεολαίας).

Κλασσικὸ παράδειγμα τῆς δλέριας ἐπιδράσεως τῶν ἀφανῶν παραγόντων τῆς ἀγωγῆς εἶναι ὁ ἀπαγωγεὺς καὶ δολοφόνος τοῦ μικροῦ Βαϊνμπέργκερ, ὁ Λά Μάρκα. Ἡ λαχτάρα τῶν ὑλικῶν ἀνέσεων, (ποὺ τὴν ἐξάπτουν οἱ ὥραϊες διαφημίσεις τοῦ «μοντέρνου σπιτιοῦ μὲ τὰ πολλὰ κομφορ»), τὸν ὥθησε νὰ χρεωθῇ 2.000 δολάρια καὶ ν' ἀγοράσῃ ψυγεῖα καὶ ἄλλα ἡλεκτρικὰ σκεύη. Ἡ ἔλλειψις ἠθικῶν δισταγμῶν τὸν ἔκαμε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπαγωγή. Τέλος ἡ διανοητικὴ καὶ νευρικὴ κατὰπτωσις του (γέννημα καὶ αὐτὴ τῆς «μοντέρνας» ἀσθμαίνουσας ζωῆς) δὲν τοῦ ἐπέτρεψε νὰ σκεφθῇ ψύχραιμα ὅτι ἦταν—στὸ κάτω-κάτω—πιο συμφέρον γι' αὐτὸν νὰ δώσῃ πίσω τὸ παιδί ζωντανὸ ἀντὶ νὰ τὸ σκοτώσῃ, ἀφοῦ 99% θὰ ἀνεκαλύπτετο καὶ αὐτὸς ὅπως οἱ πρὸ πολλοὶ ἐγκληματίες.

Ἄν ὅμως σὲ ὁρισμένα μεγάλα κράτη, γιὰ λόγους φυλετικούς, κοινωνικούς ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλους, εἶναι μοιραῖο ν' ἀναπτύσσονται τάσεις ἠθικῆς παρακμῆς, αὐτὸ δὲν σημαίνει πῶς καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ὑποχρεωμένος, μαῖμονδίζοντας, νὰ ἐμβολιασθῇ κι' αὐτὸς μὲ τὸ μικρόβιο τῆς ἠθικῆς φυματώσεως. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ἀκόμη γερός, ψυχικὰ σκληραγωγη-

26-8-56). I. M. Παναγιωτοπούλου: Ἡθὸς φοιτητῶν. («Ἐλευθερία» 23-9-56), ὅπου φαίνεται ὅτι στὸ ἐξωτερικὸ πολλοὶ φοιτηταὶ μας δείχνουν διαγωγή ποὺ προσβάλλει τὴ χώρα μας.

(6) Βλέπε «Διαζήρηνειν Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Al. Pink: «A realist looks at democracy», A. Carrel. «L'homme et l'inconnu».

μένος ἀπὸ ἀναρίθμητες ἐθνικὲς περιπέτειες, καὶ δὲν ἔφτασε ἀκόμα σὲ τέτοιο βαθμὸ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ, οἰκονομικῆς ἀκμῆς καὶ τρυφιλότητος, ὥστε νὰ παρουσιάζεται καὶ ἐδῶ ὁ ἐκφυλισμὸς σὰν φυσιολογικὴ συνέπεια μιᾶς μακροχρόνιας ψυχοσωματικῆς ἐξαντλήσεως. Ἐδῶ τὸν ἐκφυλισμὸν τὸν εἰσάγομε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, ὅπως εἰσάγομε τὴν μόδα, καὶ σὰν μόδα τὸν ἀντικρούουν ἀρχετοὶ ἀρχοντοχωριατίζοντες Ἕλληνες⁽⁷⁾. Ἐπομένως εἶναι δυνατόν ν' ἀντιδράσωμε στὴν εἰσβολὴ τοῦ ἐκφυλισμοῦ, ποὺ ἀπειλεῖ τὸ μέλλον τοῦ λαοῦ μας, καὶ ὑπάρχουν τρόποι καὶ μέσα γιὰ νὰ προφυλάξωμε τὴν ἡθικὴ καὶ πνευματικὴ υἱεία τῶν νέων μας. Ἀρκεῖ μόνον ἡ ἡγεσία, (πολιτικὴ καὶ πνευματικὴ), νὰ αἰσθανθῇ τὴς τρομερῆς τῆς εὐθύνες, καὶ ν' ἀποφασίσῃ μὲ θάρρος, πρωτοτυπία καὶ ἀνεξαρτησία πνεύματος, (ἰδιότητες καθαρῶς ἐλληνικῆς), νὰ ὁργανώσῃ ὅλες τὴς δυνάμεις ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ, σ' αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τὴν δραματικῶς κρίσιμη γιὰ τὸν παγκόσμιον πολιτισμό. Θὰ πῇτε: τί ἐνέργειες ἀκριβῶς μπορεῖ νὰ κάνῃ ἡ ἡγεσία; Μά... ἀμέτρητες, καὶ ἀνάλογες μὲ τὰ ἐκάστοτε προβλήματα. Ἀς μᾶς ἐπιτραπῇ πρὸς τὸ παρὸν ν' ἀναφέρωμε μερικῆς, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε ὅλες, οὔτε—βέβαια—οἱ σφωτέρες. 1) Νὰ ἐνδιαφερθῇ σοβαρὰ γιὰ τὴν Παιδεία τοῦ λαοῦ, (τὴ δημοτικὴ καὶ τὴν μέση), διαθέτοντας γι' αὐτὴν καὶ φροντίδα πολλή, καὶ χρῆμα ἀρκετό, καὶ ἀνθρώπους ἱκανούς. Τὰ μηχανήματα, τὰ τεχνικὰ ἔργα, τὰ ὅπλα, ὅσοδ' ἂν συγχρονισμένα καὶ ἀφθονα καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἀξίζουν τίποτα στὰ χέρια ἑνὸς λαοῦ ποὺ τὸ ψυχικόν του σφριγὸς καὶ ἡ ἡθικότης του ἔχουν ἐξασθενήσει. 2) Πρέπει μὲ σειρὰ θετικῶν μέτρων νὰ λείψῃ ἡ οἰκονομικὴ ἐξαθλίωσις χιλιάδων Ἑλλήνων, ποὺ εἶναι πάντα ὁ πρόδρομος καὶ τῆς ἡθικῆς ἐξαθλίωσεως. 3) Τὸ κράτος μαζί μὲ ὑπευθύνους καὶ σοβαροὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους, (γενικῆς ἀναγνωρίσεως), νὰ θέσῃ ὑπὸ τίμιον καὶ δημοκρατικὸν ἔλεγχον ὅλους τοὺς παράγον-

τες ποὺ σήμερα χύνουν κάθε μέρα τόνους δηλητηρίου στὴν ψυχὴ τῶν νέων. Βεβαίως οἱ ἐμπορικῆς μας συμφωνίες μπορεῖ νὰ μᾶς ὑποχρεώσουν νὰ εἰσάγωμε ἀπὸ τὰ ἄλλα κράτη κινηματογραφικῆς ταινίες, δίσκους γραμμοφώνου, περιοδικά, ἴσως ἀκόμα καί... μπαλλέτα, ἀλλὰ κανεὶς δὲν μᾶς ἀπαγορεύει νὰ διαλέγωμε ἀπ' ὅλα αὐτὰ μόνον ὅ,τι εἶναι ὠραῖο καὶ ὠφέλιμο καὶ ὄχι ὅ,τι εἶναι ἀνήθικο. Καὶ μὴ μοῦ πῇτε ὅτι τὸ κοινὸ ποὺ τρέχει σήμερα νὰ δῇ «γυμνια, γροθιά, λαγνεία», (ἔτσι κατάντησε νὰ γίνετα ἡ διαφήμιση τῶν φιλμ), δὲν θὰ τρέξῃ ἐξ ἴσου πρόθυμα νὰ δῇ τὰ καλὰ φιλμ. Ἡ ἐπιτυχία καλῶν ταινιῶν ὅπως «ὁ Χιτῶν», «οἱ θρύλοι τοῦ δάσους» καὶ ἄλλες, μᾶς βεβαιώνει γιὰ τὸ ἀντίθετο. Ὁ κόσμος συνήθισε πιά νὰ πηγαίνει στὸν κινηματογράφο. Τὸ τί θὰ δῇ ἐκεῖ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν εὐσυνειδησία ἐκείνων, ποὺ διαλέγουν τὰ φιλμ, καὶ ἀπὸ τὴ σοβαρότητα τοῦ κρατικοῦ ἐλέγχου. 4) Στὴ σχολικὴ καὶ τὴν ἐξωσχολικὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν πρέπει νὰ ἐπιβληθῇ εὐπρέπεια, τάξις, εὐγένεια. Ὁ τύπος τοῦ αὐστηροῦ, τοῦ πειθαρχημένου σχολείου, εἶναι ὁ πλέον ἀπαραίτητος στὴν ἐποχὴ μας⁽⁸⁾, γιατί μόνον αὐτὸς θὰ βοηθήσῃ στὴν αὐτοκυριαρχία καὶ στὴ δημιουργία γεροῦ χαρακτήρος στὰ νευρικὰ καὶ χαλαρωμένα παιδιά τοῦ καιροῦ μας. (Βλέπε τί γράφει ὁ Carrel στὸ «L' homme et le développement» κεφ. 7 καὶ 8).

5) Τὸ κράτος, τὸ φωτισμένο κράτος, ὁφείλει ὄχι νὰ περιορίσῃ ἀλλὰ νὰ διευκολύνῃ καὶ νὰ ὁργανώσῃ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν νέων, μὲ εἰδικὰ πάγκα, κέντρα, κατασκηνώσεις, κινητὲς βιβλιοθήκες, φθινὲς ἐκδόσεις, δωρεὰν ἐκδρομὲς κλπ. Ἡ ψυχαγωγία, μὲ τὰ ποικίλα αὐτὰ μέσα τῆς, μπορεῖ θανατῶσαι νὰ ἐμποτίσῃ τὴν ψυχὴ τῶν νέων μὲ ἡμερότητα, ψυχικὴ γαλήνη, καλαισθησία, ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἐπιστήμη, ἀγνό-

(7) Οἱ τέτοιοι ξενομανεῖς, ὅταν τὰ παιδιά τοὺς ὁργανώνουν ἐξάλλα πάντα στὸ σπίτι τοὺς, αὐτοὶ... φεύγουν καὶ τ' ἀφήνουν τελείως ἀσύδοτα, ἐπειδὴ «ἔτσι γίνεται τώρα στὸ ἐξωτερικόν»!

(8) Θὰ φανῇ ἀπίστευτο, καὶ ὅμως εἶναι γεγονός ὅτι ὑπάρχουν σήμερα μερικὰ σχολεῖα, (δημόσια καὶ ἰδιωτικά), αὐστηροῦ τύπου, ποὺ ζητοῦν καὶ μελέτη καὶ ἥθος καλὸ ἀπ' τοὺς μαθητὰς τῶν. Ἡ ὑπαρξὴ τοὺς ὀφείλεται στὴν εὐσυνειδησία τῶν διδασκόντων σ' αὐτά. Ἐννοεῖται ὅτι ἀρχετοὶ γονεῖς ἀποσύρουν τὰ παιδιά τοὺς καὶ τὰ στέλνουν σὲ ἄλλα «ἐπιεικέστερα» σχολεῖα.

τητα αἰσθημάτων, πνεῦμα ἀπλότητος καὶ πρακτικότητος⁽⁹⁾. 6) Οἱ ἠθικὲς παραινέσεις μας πρὸς τοὺς νέους δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν κανένα ἀποτέλεσμα, ἐφ' ὅσον οἱ διάφορες ἐκφυλογόνες ἐκδηλώσεις ἀφίνονται ἐλεύθερες νὰ τοὺς προκαλοῦν, κι' ἐπὶ πλέον διαφημίζονται ἀπὸ μερικὸν μοντερομανεῖς. Ἔτσι π. χ. πρὸ ὀλίγου διαβάσαμε σὲ ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα ὅτι ὁ δόκτωρ Κίνσεϋ εἶναι εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητος διότι «ἀπέδειξε» (!) ὅτι κάθε σεξουαλικὴ ἰδιοτροπία, ἀκόμα καὶ ἡ ὁμοφυλοφιλία, εἶναι... φυσική! Κι' ἔτσι—λένε—«ἐλύτρωσε» πολλοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὸ αἶσθημα ἐνοχῆς. Ὡραία λύτρωση, μὰ τὴν ἀλήθεια. Φαντασθῆτε τί θαυμάσια εἰκόνα θὰ παρουσιάσῃ ἡ ζωὴ μας, ἂν αὐριο, κάποιος συνεχιστὴς τοῦ Κίνσεϋ μᾶς λυτρώσῃ καὶ ἀπὸ ἄλλους ἠθικοὺς περιορισμοὺς ἀποδεικνύοντας ὅτι ὁ σαδισμὸς καὶ ὁ φόνος εἶναι τάσεις... φυσικὲς! Ἀσημονοῦν ὅμως, ὅσοι ὑποστηρίζουν τέτοιους παραλογισμοὺς, ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Φρόντ ἐλεγε πὼς ὁ πολιτισμὸς ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού ἀρχίζει καὶ ἡ συγκράτηση τῶν ἐνστικτων μας.

Φυσικὰ θὰ βροθοῦν πάλι κάποιοι πού θὰ κατακρίνουν κάθε ἔλεγχον ἐπὶ τῶν δυνάμεων πού ἐκφυλίζουν τὸν κόσμον, μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἔτσι θίγονται οἱ δημοκρατικὲς ἐλευθερίες⁽¹⁰⁾. Ἀλλοίμονο ὅμως ἂν μέσα στὶς δημοκρατικὲς ἐλευθερίες περιλάβωμε καὶ τὴν ἐλευθερίαν νὰ διαφθείρωμε τοὺς ἀνθρώπους γιὰ λόγους κερδοσκοπικοὺς. Τότε ἂς μείνουν ἐλεύθεροι καὶ οἱ ἔμποροι ναρκωτικῶν (ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου). Ἄλλοι πάλι θὰ μιλήσουν γιὰ τὴν ψυχικὴ ὑγείαν τῶν νέων πού τὴν βλάπτουν οἱ περιορισμοί. Ἀλλὰ εἶναι ἤδη στατιστικὰ ἐξηκριβωμένο ὅτι σήμερον ἀκριβῶς πού οἱ νέοι ζοῦν τόσο ἀχαλίνωτα, εἶναι πολὺ πε-

ρισσότεροι ἐκεῖνοι πού ὑποφέρουν ἀπὸ νευρώσεις, συμπλέγματα, ψυχικὴ κούραση κλπ. Διότι οἱ νέοι δὲν ὑποφέρουν ἐπειδὴ περιορίζονται τὰ σεξουαλικά ἐνστικτὰ τοὺς⁽¹¹⁾, ἀλλὰ ἴσα-ἴσα ἐπειδὴ ἐξάπτονται ἀπὸ τοὺς διεθνεῖς καὶ ἐντοπίους ἐμπόρους τῆς προκλητικότητος.

Τέλος, ἐπειδὴ κι' ἐμεῖς λατρεύομε τὴν δημοκρατικὴν ἐλευθερίαν, δὲν νομίζομε ὅτι γιὰ τὴν καθιέρωσιν μιᾶς ὑγινοῦς ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ χρειάζονται πλῆθος κρατικῶν ἀπαγορεύσεων. Ἄν ὑπάρχῃ σοβαρότης καὶ εὐλικρίνεια μπορεῖ καὶ μόνοι τοὺς οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι (σὲ συνεργασία μὲ τὸ κράτος) νὰ ὁρίσουν τὰ ὅρια, μέσα στὰ ὁποῖα ἡ ἐλευθερία τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης, τῆς δημοσιογραφίας, δὲν θέτει σὲ κίνδυνον τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων πολιτῶν καὶ τὴν ἠθικὴν τοὺς ὑγείαν.

Ἐπίσης, στὴν ἀντιμετώπιση τῶν ἠθικῶν κινδύνων, δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἐπηρεάσῃ τὸ τί κάνουν ἄλλες μεγάλες χώρες. Αὐτὴ ἡ ξενομανία πρέπει νὰ παύσῃ⁽¹²⁾.

★

«Ὅσοι ἀγαποῦν τὴν Ἑλλάδα «ἐργῶ καὶ οὐ λόγῳ» ἂς προσέξουν. Ἀποτελεῖ πιά χειροπιαστὴ ἀλήθεια ὅτι ἔχομε ἐγκαταλείψει τοὺς νέους καὶ τὸν λαὸ ἔρμαια στὰ νύχια μαύρων δυνάμεων πού ἀφανῶς ἀλλ' ἀσφαλῶς διαδίδουν τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὸν γενικὸ ἐκφυλισμὸ. Τὸ κακὸ προχώρησε τόσο, ὥστε ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς—διαφορετικῆς ἰδεολογίας μάλιστα—γίνονται ἴδιες διαπιστώσεις καὶ ἐπικλήσεις γιὰ σωτηρίαν⁽¹³⁾. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὁργανωθῇ σοβαρὰ ἡ ἀγωγή τοῦ λαοῦ ἢ τοῦλάχιστον ἡ προστασία του ἀπὸ τὴ διαφθορά. Κάθε ἐπὶ πλέον ἀδιαφορία ἀποτελεῖ ἐγκληματικὴ ἀμέλεια καὶ θὰ σημαίνῃ ὅτι ἡ ἠθικὴ χαλαρότης ἔχει προχωρήσει περισσότερο ἀπὸ ὅσο φανταζόμεσθε.

ΙΩ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ-ΦΑΛΗΡΙΩΤΗΣ

(9) Ἄν πιστεύωμε περιγραφὰς ἀστῶν δημοσιογράφων ἀπὸ τὴν Σοβιετικὴν Ἑνωση, ἐκεῖ, παρὰ τὴν ἀνυπαρξίαν ἐλευθερίας, ἔχει γίνῃ τέτοια ὁργάνωσις τῆς ἀγωγῆς, ὥστε σὸ δρόμον, στὰ πάρκα, σὸ ντύσιμο εἶναι ἄγνωστη κάθε προκλητικότης.

(10) Εἶναι θλιβερό ὅτι μερικοὶ λόγοι ταυτίζονται τὴν πρόοδον καὶ τὴν δημοκρατίαν μὲ τὴ δικὴν τοὺς σεξουαλικὴν λαμαργίαν, ἀταπαλασσομένοι ἔτσι ἀπὸ αἰσθήματα ἐνοχῆς.

(11) Βλέπε «Διακήρυξιν Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» σελ. 82-88.

(12) Αὐστηρῶς κι' ἐδῶ, τὸ κράτος δίνει πρῶτον τὸ παράδειγμα τῆς ξενομανίας.

(13) Βλέπε καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ Η. Δ. «Παιδικὸς τύπος» στὸν «Κόσμον τῆς Ἑλληνίδος».

ΤΟ ΑΙΣΘΗΜΑ ΤΗΣ ΕΝΟΧΗΣ

Ένα εξαιρετικῶς ἐνδιαφέρον ἄρθρον τοῦ ἱατροῦ δρος John R. Howitt ἐδημοσιεύθη πρὸ καιροῦ εἰς τὸ εἰδικὸν τεύχος τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἐπιστημονικοῦ Συνδέσμου (American Scientific Affiliation) ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀντίδρασις τῆς ἐνοχῆς» (The Guilt Reaction).

Ὁ Δρ Howitt εἶναι προϊστάμενος τοῦ νοσοκομείου τοῦ Ὀντάριο εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ μέλος τοῦ ἀνωτέρου Συνδέσμου, ἀποτελουμένου ἀπὸ χριστιανοῦς ἐπιστημόνας. Αἱ «Ἀκτίνες» ἐδημοσίευσαν εἰς τὸ τεύχος Ἰουλίου-Αὐγούστου 1951 καὶ ἄρθρον τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς Ἀμερικανικῆς χριστιανικῆς αὐτῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων τοῦ Δρος Allan Mae Rae ὑπὸ τὸν τίτλον: «Παλαιὰ Διαθήκη, «Κριτικὴ» καὶ σύγχρονος εὔρενας».

Τὸ ἄρθρον τοῦ δρος Howitt, ἐξετάζει τὸ πῶς πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζεται τὸ συναίσθημα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι γνωστὸν ὡς τύψις τῆς συνειδήσεως. Τοῦτο παρουσιάζεται εἰς κάθε περίπτωσιν παραβάσεως τοῦ ἠθικοῦ νόμου καί, ἐὰν μείνῃ χωρὶς ἀντιμετώπισιν, ἡμπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ψυχοπάθειαν καὶ τὰς νευρώσεις.

Ἀλλὰ πῶς θὰ κατορθωθῇ λοιπὸν ἡ ἄρσις αὐτῆ τῆς τύψεως τῆς συνειδήσεως; Δύο τρόποι ὑπάρχουν. Ὁ πρῶτος, τὸν ὁποῖον δυστυχῶς πολλοὶ ἐφήρμοσαν καὶ ἐφαρμόζουν σήμερον εἴτε ἐνσυνειδήτως εἴτε ἀσυνειδήτως, εἶναι ἡ ἄρνησις τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἀρνούμεθα δηλαδὴ τὸν ἠθικὸν νόμον διὰ νὰ... ἐξαφανίσωμεν τὰς τύψεις τῆς συνειδήσεως. Καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος γνωρίζομεν καλὰ ποῦ ὀδηγεῖ. Ὁδηγεῖ εἰς τὴν καταστροφὴν. Τὸ σημερινὸν χάος ποῦ παρατηρεῖται εἰς ὅλα τὰ πεδία τῆς ἀνθρωπίνης ὑποστάσεως, εἰς τὸν ἀτομικόν, τὸν οἰκογενειακόν καὶ τὸν κοινωνικόν τομέα, καὶ εἰς μεγάλην μάλιστα ἔκτασιν, εἶναι μία τραγὴ περὶ τούτου ἀπόδειξις. Ὁ δεύτερος τρόπος εἶναι ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν περὶ σωτηρίας διδασκαλίαν Του.

Καὶ τὸ ποῦ ὀδηγεῖ αὐτὸς ὁ τρόπος τὸ μαρτυροῦν χιλιάδες ἀνθρώπων εἰς ὅλον τὸν κόσμον, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκουν χαρὰν καὶ ἀνακούφισιν εἰς μίαν συνειδητὴν χριστιανικὴν ζωὴν. Λυπούμεθα διότι δὲν ἡμποροῦμεν νὰ παραθέσωμεν ἐδῶ ὀλόκληρον τὸ ἄρθρον. Ἴδου ὅμως μία οὐσιαστικὴ περιλήψις.

Τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς, λέγει ὁ Δρ Howitt, εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότερους παράγοντας διὰ τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος πείρα. Τὸ αἶσθημα αὐτὸ παρουσιάζεται ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ παιδί π. χ. εἰς τὸ ὁποῖον ἡ μητέρα του ἔχει ἀπαγορεύσει νὰ παίρνῃ τὸ γλυκὸ ἀπὸ τὸ ντουλάπι, αἰσθάνεται τὸ αἶσθημα αὐτό, ὅταν, κατὰ παράβασιν τῆς ἐντολῆς τῆς μητέρας του, τὸ κάμνῃ. Τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς παρατηρεῖται γενικῶς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ἀγρίους. Οἱ ἱεραπόστολοι ἀναφέρουν ὅτι ἀκόμη καὶ οἱ πρωτόγονοι ἰθαγενεῖς αἰσθάνονται τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς. Ἐξ ἄλλου τὸ αἶσθημα αὐτὸ παρατηρεῖται ἀποκλειστικῶς μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τὰ ζῶα δὲν παρουσιάζουν τοιοῦτον αἶσθημα. Ἴσως ὥρισμένα ζῶα κατόπιν συνηθείας ἀποφεύγουν νὰ κάμνουν ὥρισμένας πράξεις, ποῦ ἀπαγορεύουν οἱ κύριοί των, ἀλλὰ τοῦτο ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ μόνον ὡς ἓνα ἀντανакλαστικὸν φαινόμενον.

Ὁ Gregory Zillborg λέγει ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς εἶναι ἐνστικτιώδους φύσεως. Ἀναφέρει ὅτι καὶ ὁ Freud παρετήρησεν εἰς τὸν ἄνθρωπον «μίαν ἐνστικτιώδη τάσιν κατὰ τῶν κατωτέρων ὁρμῶν του». Καὶ εἶναι ἀληθές, ὅτι κανεὶς ἀπολύτως ἄνθρωπος δὲν ἡμπορεῖ ν' ἀποφύγῃ τὴν συνείδησιν τῆς ἐνοχῆς καὶ ὑπάρχει πάντοτε εἰς τὴν καρδίαν τοῦ πράττοντος τὸ κακὸν ἀνθρώπου τὸ αἶσθημα τῆς πτώσεως καὶ τῆς εὐθύνης διὰ τὴν πράξιν του, ποῦ πάντοτε τὸν καταδιώκει. Καὶ εἶναι ἀξιοσημεί-

ωτον, πόσον τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν σκέψιν περὶ μελλούσης κρίσεως. Ἦμπορεῖ νὰ πῇ κανεῖς ὅτι αἱ δύο αὐταὶ ἀντιλήψεις εἶναι ἀδιαχώριστοι.

Κατόπιν ὁ ἀρθρογράφος ὁμιλεῖ περὶ τῆς συνειδήσεως. Συνειδήσεις, κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐτυμολογίαν, ὀνομάζεται τὸ σύνολον τῆς γνώσεως κάθε ἀνθρώπου περὶ τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ. Ἡ συνειδήσις ἀναπτύσσεται ἐκ μιᾶς αἰτίας ἢ ἐνοτικώδους τοιαύτης γνώσεως. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διανοητικῶν ἰκανοτήτων τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύσσεται ἀντιστοίχως καὶ ἡ ἠθικὴ ἐπίγνωσις. Δηλαδή, ὅταν τὸ παιδί φθάσῃ εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν 14 ἕως 16 ἐτῶν, ὁπότε ἔχει πλήρως ἀνεπτυγμέναις τὰς διανοητικὰς τοῦ ἰκανότητάς, ἔχει ἀνεπτυγμένην καὶ τὴν ἠθικὴν ἐπίγνωσιν, δηλαδή τὴν ἰκανότητα νὰ διακρίνῃ μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἀλλὰ καθὼς ἡ ἀνάπτυξις τῆς γνώσεως προχωρεῖ, ἡ συνειδήσις πρέπει νὰ συνδεθῇ μὲ ἓνα καθωρισμένον κανόνα ἢ κώδικα ἠθικῆς. Ἡμεῖς ἔχομεν τὸν κανόνα τῶν δέκα ἐντολῶν. Πρὸ τοῦ κανόνος αὐτοῦ, ὁ ἄνθρωπος εἶχε μίαν ἐνοτικώδη ἠθικὴν ἐπίγνωσιν, ἀλλὰ κατόπιν ὁ κανὼν αὐτὸς ἐπεκράτησεν ὥς εἶναι σήμερον γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν δέκα ἐντολῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ δόγμα περὶ ἀνταμοιβῆς τοῦ καλοῦ, οἱ ἀθεῖσαι ἠθέλησαν νὰ κατηγορήσουν τὸν Χριστιανισμόν, λέγοντες ὅτι ἡ διδασκαλία περὶ ἀνταμοιβῆς στερεῖται ἠθικῆς βάσεως. Ἰσως θεωρητικῶς νὰ φαίνεται ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κίνητρον διὰ τὸ ἀγαθόν, διότι ἡ ἀρετὴ εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν μία ἀνταμοιβή. Ἐν τούτοις εἰς τὴν κατὰστασιν τῆς πτώσεως ὅπου εὐρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κάποιον κίνητρον πού νὰ τὸν ὠθῇ πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἠθικὴ ἀξία τῆς ἀνταμοιβῆς ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν συναίσθησιν τῆς εὐθύνης. Τὸ αὐτὸ ἢμπορεῖ νὰ λεχθῇ καὶ ἀντιθέτως διὰ τὴν τιμωρίαν ὥς συνέπειαν τοῦ κακοῦ. Ἀπὸ ἐδῶ λοιπὸν πηγάζει τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς. Ἦμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακῶν, καὶ ὅταν κάμνωμεν τὸ κακὸν σκεπτόμεθα τὰς συνεπεί-

ας καὶ αἰσθανόμεθα τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς.

Κατὰ τὸν Freud, ἡ ἀντίδρασις ἢ τὸ σύμπλεγμα τῆς ἐνοχῆς ἐδημιουργήθη διὰ τῆς ἐξελίξεως, μὲ τὴν ἀνάπτυξιν εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦ ὑπερεγώ, τὸ ὁποῖον δὲν εὐρίσκεται εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ συνειδητοῦ. Ἄλλ' ἔάν ἡ ἀντίδρασις τῆς ἐνοχῆς ἐδημιουργήθη διὰ τῆς ἐξελίξεως, ἀπὸ ποῦ ἐπήγασε; Εἶδομεν προηγουμένως ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς δὲν εὐρίσκεται εἰς τὰ ζῶα, διότι ἀπλούστατα δὲν ἔχουν γνῶσιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς δὲν ἢμπορεῖ νὰ ἔχῃ τὴν πηγὴν του εἰς τὴν ζωώδη φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι, ἄλλως, πῶς συμβαίνει νὰ αἰσθάνεται ἓνας ἄνθρωπος ἐνοχήν, ὅταν κλέπτῃ ἓνα ψωμὶ διὰ νὰ ἰκανοποιήσῃ τὴν πείναν του; Ἡ ἀπάντησις εἶναι μία: Ἐξ ὅλων τῶν εἰδῶν τοῦ ζῳικοῦ βασιλείου μόνον ὁ ἄνθρωπος ἢμπορεῖ νὰ διακρίνῃ μεταξὺ καλοῦ καὶ κακοῦ.

Τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς εἶναι ἓνας ἐκ τῶν σπουδαιότερων παραγόντων ἐκ τῶν ὁποίων πηγάζει ὁ φόβος καὶ ἡ ἀθλιότης, πού παρατηροῦνται εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐχει λεχθῇ, ὅτι κανεῖς ἄνθρωπος αἰσθανόμενος ὅτι εἶναι ἐνοχος, δὲν ἢμπορεῖ νὰ εἶναι εὐτυχής. Τοῦτο εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀληθές. Εἰς μίαν χριστιανικὴν κοινότητα μάλιστα καὶ τὰ πλέον ἀσήμαντα σχετικῶς πράγματα, ὥς π. χ. μία μικρὰ ἐκδήλωσις ἀγενείας ἢ κακῶν τρόπων, ἢμπορεῖ νὰ κάμῃ τὸν ὑποπεσόντα εἰς τὸ σφάλμα δυστυχῆ ἐπὶ ἓνα χρονικὸν διάστημα.

Δὲν γεννᾶται ζήτημα περὶ τοῦ ρόλου, τὸν ὁποῖον παίζει τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς εἰς τὴν ψυχικὴν ὑγιεινὴν. Ὁ καθηγητὴς Paul E. Johnson τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βοστώνης, λέγει ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς ἐπιτείνεται ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου, τὸν ὁποῖον διδάσκει ἡ θρησκεία, καὶ ὅσον πλέον λεπτὴ καὶ τελειότερα εἶναι ἡ γνῶσις αὐτῆ τοῦ ἠθικοῦ νόμου, τόσο ἡ παράβασις του ἐπαυξάνει τὴν ἐσωτερικὴν πάλιν τῆς συνειδήσεως καὶ προξενεῖ ἓνα αἶσθημα κατωρθότητος. Ἐπίσης, προσθέτει ὁ ἀνωτέρω καθηγητής, ἡ θρησκεία διὰ τῆς διδασκαλίας περὶ ἀν-

ταμοιβῆς τοῦ καλοῦ ἢ τιμωρίας τοῦ κακοῦ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, διεγείρει τὸν πόθον πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ιδεώδους τοῦ ἠθικοῦ νόμου ἢ τὸν φόβον διὰ τὴν παράβασίν του. Αἱ θρησκευτικαὶ ὁργανώσεις καὶ ἐν γένει οἱ θρησκευτικοὶ ἄνθρωποι εἶναι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐνοχῆς καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τρόπου λύσεως τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων πὺν δημιουργοῦνται εἰς τὸν ἄνθρωπον λόγῳ τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ. Διότι, ἐὰν δὲν εὗρεθῇ λύσις, θὰ ὀδηγηθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς σοβαρὰς καταπτώσεις καὶ πιέσεις ἀποχωρητικὰς ἢ παρανοϊκὰς τάσεις.

Αὐτὰ λέγει ὁ καθηγητὴς Johnson. Καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς πτώσεως ἡμπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς μίαν νοσηρὰν ψυχικὴν κατάστασιν. Χρειάζεται λοιπὸν κάποια ἀντιμετώπισις τοῦ ζητήματος. Καὶ ἐδῶ ὁ ἀρθρογράφος ἀναφέρει, ὅτι τελευταίως ἐγίνε δοκιμὴ τῶν ἐνδόλων λύσεων. Τὸ ζήτημα δηλαδὴ ἀντιμετωπίσθη διὰ τῆς φυγῆς ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς. Καὶ ἐπειδὴ ἡ βία τῆς προελεύσεως τοῦ αἰσθήματος αὐτοῦ εἶναι ὁ ἠθικὸς νόμος τοῦ Θεοῦ, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀγνοήσωμεν τελείως. Πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν ἐστράφη ὁ καθηγητὴς Kinsey, ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὰς σεξουαλικὰς παρεκτροπὰς, εἶπε ὅτι φυσιολογικὰ καὶ μὴ φυσιολογικὰ πράξεις δὲν εἶναι παρὰ ὅροι πηγάζοντες ἐκ τῆς ἠθικῆς, ἄνευ οὐδεμιᾶς βιολογικῆς βάσεως καὶ ὅτι διὰ τὰ ψυχικὰ τραύματα τὰ ὁποῖα παρατηροῦνται εἰς τοὺς ἄνθρώπους τῆς σημερινῆς ἐποχῆς, ὑπεύθυνος εἶναι... ὁ ἠθικὸς κώδικς τῆς κοινωνίας. Οὕτω ὁ Kinsey ἐδημιούργησε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι φυσιολογικὸν εἶναι τὸ νὰ ὑπακούῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς φυσικὰς του ὁρμὰς ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ. Καὶ ὁ ἀρθρογράφος ἐξακολουθεῖ: Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἂν ἀνεχθῶμεν μίαν παρεκτροπὴν ἀπὸ τὸν ἠθικὸν κώδικα, θὰ ἐπακολουθήσουν καὶ ἄλλαι. Καὶ θὰ φθάσωμεν εἰς τὸ τέλος νὰ δικαιολογήσωμεν καὶ τὸν σαδισμόν ἀκόμα ὥς κάτι τὸ φυσικόν. Τὰ ἀποτελέσματα μιᾶς τοιαύτης νοστοροπίας, ὅχι πλέον ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς σωμα-

τικῆς ἀκεραιότητος τῶν ἀνθρώπων, εἶναι εὐνόητα. Εἶναι ἐκπληκτικὸν τὸ πὺ καὶ πόσον γρήγορα ἡμπορεῖ νὰ φθάσῃ κανεὶς ἐὰν δὲν ἀναγνωρίσῃ τὴν πραγματικὴν κατὰστασιν τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου.

Ἀλλὰ ἄς παρακολουθήσωμεν τὰ τρία στάδια, τὰ ὁποῖα ἠκολούθησεν ὁ κόσμος, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν παρούσαν κατάστασιν τοῦ χάους, τῆς παρανομίας, τοῦ φόβου καὶ τοῦ μίσους. Κατὰ πρῶτον οἱ μεγάλοι ἄνθρωπισται ἐνόμισαν ὅτι ἡμποροῦσαν νὰ καταργήσουν τὴν θρησκείαν, χωρὶς νὰ καταστρέψουν τὴν ἠθικὴν. Ἡ ἠθικὴ, ἔλεγαν, ἡμποροῦσε νὰ στηριχθῇ ἀφ' ἑαυτῆς. Ἐν τούτοις, ὅπως ὅλοι γνωρίζομεν, εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν αὐτὸ ὑπῆρξε μία τρομερὰ ἀποτυχία. Δεύτερον, ἐλέχθη ὅτι ἡμπορεῖ νὰ καταργηθῇ καὶ ἡ ἠθικὴ, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἐπιφέρῃ διασάλευσιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἀλλὰ—ἀλλοίμονον πολὺ ἀργά—ἀπεδείχθη, ὅτι χωρὶς ἠθικὴν ἡ ἐπιβολὴ τοῦ νόμου εἶναι ἀδύνατος καὶ ἐπακολουθεῖ τὸ χάος. Ἐὰν π. γ. γίνῃ μία παράβασις τοῦ ἠθικοῦ νόμου εἰς τὸ σεξουαλικὸν πεδίον, θὰ ἐπακολουθήσουν καὶ ἄλλαι παραβάσεις ὅπως π. γ. τὸ ψεῦδος, ἡ κλοπὴ κλπ. Καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ σεβασμὸς τῆς ιδιοκτησίας, δὲν ὑπάρχει σεβασμὸς οὔτε τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο σήμερον βλέπομεν αὐξήσιν τῶν φόνων καὶ τῶν κτηνωδῶν ἐγκλημάτων. Τρίτον εἶναι ἡ εἰδωλοποίησις αὐτῆς πλέον τῆς ἀνομίας. Ἡ ἀνομία, ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ βία ἐξυμνήθησαν ὡς ἀρεταί. Καὶ ὡς ἀποτέλεσμα ἔχομεν τὸ θέαμα «ἀποψυχόντων ἀνθρώπων ἀπὸ φόβου καὶ προσδοκίας τῶν ἐπερχομένων ἐν τῇ οἰκουμένῃ» (Λουκ. κα' 26).

Πολλοὶ ψυχίατροι καὶ ψυχολόγοι διέπραξαν τὸ μεγάλο σφάλμα ν' ἀκολουθήσουν τὴν καταστρεπτικὴν διδασκαλίαν τοῦ Freud καὶ ἐτεκράτησε τοιοῦτοτρόπως ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ ἠθικὸς νόμος, ὡς πρόξενος τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐνοχῆς, θὰ ἔπρεπε νὰ καταργηθῇ διὰ λόγους.... ψυχικῆς ὑγιεινῆς. Αὐτὸ, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ψυχιάτρων αὐτῶν, θὰ ἀπῆλλασσε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ διάφορα ἀσύμφωνα συμπλέγματα καὶ θὰ ὠδήγει εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐνοχῆς καὶ εἰς τὴν ψυχικὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ἐνοχὴ δημιουργεῖ τὸ ζήτημα τῆς τιμωρίας. Εἰς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν οὐδεμία ἀμφιβολία ὑπάρχει, ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας: «Τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος» (Ρωμ. στ' 23). Ἐν τούτοις, ἐσχάτως παρετηρήθη μία ταχεῖα παρέκκλισις ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτόν. Πολλοὶ σήμερα, ἀκολουθοῦντες τὴν φιλοσοφίαν καὶ διδασκαλίαν τοῦ John Dewey, νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ τιμωροῦνται τὰ παιδιὰ. Ἡ συγκεχυμένη νοοτροπία τοῦ νεωτέρου κόσμου φαίνεται ὅτι συγγέει τὴν σκληρότητα μὲ τὴν τιμωρίαν καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῆς ἐπιπολαιότητος, ἡ ὁποία ἐπικρατεῖ εἰς τὴν σύγχρονον σκέψιν. Διότι ἡ τιμωρία εἶναι ἓνας τρόπος ἐκπληρώσεως τῆς δικαιοσύνης καὶ ἡμπορεῖ νὰ εἶναι δικαία, ὅταν μάλιστα εἶναι συγκερασμένη μὲ τὴν ἀγάπην. Ἐνῶ ἡ σκληρότης εἶναι ἡ ἐπιβολὴ πόνου ἄνευ αἰτίας.

Καὶ ὁ ἀρθρογράφος προχωρεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος τῆς ἀντιδράσεως τῆς ἐνοχῆς εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὴν παραδοχὴν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας περὶ ἐξαγορᾶς τῆς ἁμαρτίας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ἡ θεία συνταγὴ, ὅπως τὴν ὀνομάζει. Ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ ἡ πλέον λογικὴ λύσις. Δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ἄρσεως τῶν συγκρούσεων τὰς ὁποίας δημιουργεῖ ἡ ἐνοχὴ καὶ ἐξασφαλίσεως μιᾶς ψυχικῆς ἡρεμίας. Τὸ Εὐαγγέλιον λοιπὸν εἶναι ἐκεῖνο πὺν προσφέρει μίαν ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα αὐτό. Δὲν ὑπάρχει καλύτερος θεραπευτικὸς παράγων γνωστὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ πεδίον τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς, ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου χριστιανικῆς διδασκαλίας.

Κατόπιν ὁ ἀρθρογράφος περιγράφει τὴν πορείαν ἡ ὁποία πρέπει νὰ τηρηθῇ ὅταν τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς εἶναι σύμπτωμα μιᾶς ψυχώσεως, ὡς ἡ μελαγχολία τῆς ἐξελίξεως ἢ ἡ μανιοκαταθλιπτικὴ ψύχωσις. Τότε ὁ ἀσθενὴς πρέπει νὰ ὀδηγηθῇ πρὸς τὸν ψυχίατρον. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τὸ αἶσθημα τῆς ἐνοχῆς δὲν προέρχεται ἐκ συγκεκριμένης αἰτίας. Ὁ ἀσθενὴς αἰσθά-

νεται τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐνοχον μέχρις ὑπερβολῆς καὶ διὰ σφάλματα τὰ ὁποία οὐσιαστικῶς οὐδέποτε διέπραξε. Τοιούτου εἶδους ἀσθενεῖς ἔχουν τὴν ἀνάγκην δραστηκῆς ψυχοθεραπείας.

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἐνδείξεις ὀργανικῆς μεταβολῆς, ὡς π. χ. ἐπιβράδυνσις τῆς ὁμιλίας ἢ τῆς σκέψεως, ταραχὴ κ.τ.τ., ὅπου ἡ δύναμις τῆς κρίσεως εἶναι ἀρτία καὶ ἡ λογικὴ ἀνεπηρέαστος, ὅπου, ἐν ὀλίγοις, δὲν παρουσιάζεται ψύχωσις, ἐκεῖ ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ ἰατρός ἡμπορεῖ νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ τὴν περὶ σωτηρίας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν, ὡς τὸν μόνον τρόπον ἀπαλλαγῆς τοῦ ἀπὸ τοῦ σύμπλεγματος τῆς ἐνοχῆς (*). Ἐδῶ ὁ Δρ. Howitt ἀναφέρει ὅτι γνωρίζει ἓνα ψυχίατρον, ὁ ὁποῖος, καίτοι δὲν εἶναι πιστός, χρησιμοποιεῖ τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν ὡς θεραπευτικὸν μέσον εἰς τὴν κλινικὴν του.

Καὶ μὲ αὐτὸ τελειώνει τὸ ἄρθρον τοῦ Δρος Howitt. Ἀλλὰ θὰ ἦτο παράλειψις, ἔάν δὲν παρεθέταμεν ἐπὶ λέξει τὰς φράσεις μὲ τὰς ὁποίας ὁ ἀρθρογράφος κλείει τὸ ἄρθρον του: «Βλέπομεν λοιπὸν», λέγει, «ὅτι ὁ χριστιανὸς ψυχίατρος ἡμπορεῖ νὰ δώσῃ μίαν θετικὴν συμβολὴν εἰς τὸ πεδίον τῆς ἐπιστήμης του, ἐφαρμόζων τὴν περὶ ἐξαγορᾶς τῆς ἁμαρτίας χριστιανικὴν διδασκαλίαν εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐνοχῆς. Μὲ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν βεβαιότητα τῆς σωτηρίας, ἡ βασανισμένη ψυχὴ εὕρισκετε τελείαν ἀνακούφισιν ἀπὸ τὸ βάρος τῶν συγκρούσεων. Ἡ ἀνησυχία καὶ ὁ φόβος διαλύονται καὶ μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου γεννᾶται ἡ εἰρήνη «ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν» (Φιλ. δ' 7). Τότε μόνον θὰ εἶναι δυνατόν νὰ «ἐπιλανθάνεται τις τὰ ὀπίσω, νὰ ἐπεκτείνεται δὲ τοῖς ἔμπροσθεν» (Φιλ. γ' 14) εἰς τὴν χριστιανικὴν του ζωὴν.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθὴς ψυχικὴ ὑγιεινὴ.

Γ. Α. ΠΕΡΡΗΣ

(*) Τὸ ὅτι ὁ ἀρθρογράφος δὲν ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἁγιαστικῆς χάριτος τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ψυχοθεραπευτικοῦ μέσου, ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος ἀνήκει εἰς προτεσταντικὴν ὁμολογίαν.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ

ΓΙΑ Ν' ΑΝΟΙΞΗ Ο ΔΡΟΜΟΣ

Κάθε πνευματικός άνθρωπος πού πονεί τόν τόπο του και ζή τις αγωνίες του καιρού του, θα αισθανθῇ ιδιαίτερη χαρά διαβάζοντας τὸ βιβλίο τοῦ Π. Μελίτη «Γιὰ ν' ἀνοίξη ὁ δρόμος»· γιατί ὁ συγγραφεὺς καταπιάνεται μὲ τὰ πρὸ δύσκολα καὶ ἐπίμαχα προβλήματα τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ, ἀναποδογυρίζει πολλὰς ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας, δείχνει μὲ ρεαλισμὸ τις ἀδυναμίες τοῦ πολιτισμοῦ μας, υπογραμμίζει τὴν ἀνεπάρκεια τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου νὰ σταθῇ ὁδηγὸς καὶ πρωτοπόρος.

Ἔτσι ὁ Μελίτης μὲ τὴν κριτικὴ διεύρυνση, τὴν ἀνάλυση καὶ τὴν σύνθεση τῶν ἐννοιῶν, τὴν ἀτεγκτὴ συλλογιστικὴ πορεία, τὰ πορίσματα καὶ τὶς κατευθύνσεις συγκεντρώνει σ' ἓνα τόμο πλοῦτο ἰδεῶν καὶ ἀρχῶν, πού ἀποτελοῦν τὰ φωτεινὰ σημεῖα καθοδηγίας τούτης τῆς κινήσεως, πού συνδέεται μὲ τὸ περιοδικὸ «Ἀκτίνες». Γι' αὐτό, ἐπειδὴ ἡ σημασία του εἶναι μεγάλη καὶ τὰ προβλήματα σπουδαῖα, νομίζομε πὼς θὰ ἐχρηιάζετο βαθεῖα καὶ στοχαστικὴ ἀνάλυση σὲ ἀντιπαράβολή μὲ τὴν παγκόσμια χριστιανικὴ σκέψη καὶ παραγωγή, γιὰ νὰ ἐξαχθοῦν γόνιμα συμπεράσματα⁽¹⁾. Ἀλλὰ τέτοιο τόλμημα θ' ἀπαιτοῦσε δοκιμώτερη πέννα καὶ συστηματικὸ στοχαστὴ· γι' αὐτό ὁ γράφων περιορίζεται σὲ ἀπλὴ διατύπωση τῶν πρὸ κύριων ἐννοιῶν ἐλπίζοντας ἔτσι νὰ δώσῃ στὸν ἀναγνώστη τὴν εὐκαιρία, ἂν δὲν διάβασε τὸ βιβλίο, νὰ τὸ διαβάσῃ, καὶ ἂν τὸ διάβασε, νὰ τὸ μελετήσῃ.

★

Τὸ ξεκίνημα τοῦ βιβλίου σηματοδεύεται μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ

ὁ πολιτισμὸς μας» καὶ χωρίζεται σὲ 7 παραγράφους πού θίγουν, ἐρευνοῦν καὶ μελετοῦν τὴν οὐσία τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ ἄνθρωπος πού θέλει καὶ ἐπιδιώκει νὰ γίνῃ πνευματικὸς πρέπει νὰ σταθῇ μὲ συνέπεια καὶ εὐλικρίνεια μπροστὰ στὰ μεγάλα προβλήματα καὶ ν' ἀπαιτήσῃ λύσεις. Κι' ὅμως στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπερνικηθῇ μία βασικὴ πλάνη πού φέρνει ἐννοιολογικὴ σύγχυση τῆς διανοήσεως καὶ τοῦ πνεύματος. Μερικοὶ πού σκέπτονται φιλοσοφικά, πού στοχάζονται καὶ γράφουν βιβλία διεκδικοῦν καὶ παίρνουν τὴν φήμη τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ αὐτὴ καὶ μόνη τὴν ἐκδήλωσι. Τίποτε πρὸς πλανερὸ γιατί ἡ πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀπόρροια τοῦ ἐσωτάτου εἶναι μας, τοῦ μύχιου βάθους, ἔκφρασις τῆς ὅλης μας ψυχῆς· εἶναι σεβασμὸς τοῦ πνεύματος στὴν ὁλότητά του, εἶναι παραδοχὴ καὶ κατάφασις τῶν ἀξιών, εἶναι τάσις γιὰ πραγμάτων τους. Ἄρα ἡ πνευματικὴ ζωὴ εἶναι βίωσις καὶ ἔκφρασις πνευματικῆς κοσμοθεωρίας, πού δὲν «εἶναι δημιουργία τῆς σκέψεώς μας», «εἶναι τῆς ὅλης ζωῆς δημιουργημα» (σελ. 19). Ἄν ὅμως ἡ κοσμοθεωρία μας εἶναι ὑλίζουσα, τότε ἀρνούμεθα τὴν πορεία πρὸς τὸ πνεῦμα, ἀγνοοῦμε τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὴν δεοντολογία του, στέκομε τυφλοὶ σ' ἓνα χῶρο περιορισμένο, διανοοῦμεθα, ἀλλὰ δὲν ζοῦμε πνευματικά. Ἀν εἴμαστε πνευματικοὶ ἄνθρωποι.

Τοῦτο τὸ ξεκαθάρισμα ἀπὸ τὴ σφαλερὴ ταῦτις διανοήσεως καὶ πνευματικῆς ζωῆς ἦταν ἀπαραίτητο, γιὰ νὰ μποῦμε στὴν ἐξέτασι τῆς ἀξίας τοῦ Χριστιανισμοῦ. Γιατί, ἂν πνευματικὴ ζωὴ εἶναι παραδοχὴ τοῦ πνεύματος καὶ ἀνάτασις, σεβασμὸς τῶν ἀξιών, φανερὸ γίνεται πὼς δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐρευνα μιά καίρια ἀξία τοῦ πνεύματος, ὁ Χριστιανισμός.

(1) Τοῦτο τὸ βιβλίο ἀποτελεῖ παράλληλη ἐκδήλωσι καὶ προέκτασι τῶν ἰδεῶν πού ἐκτίθενται στὸ: *Towards a Christian Civilization*, Ἀθῆναι 1950, πού εἶχε πλατεῖα ἀπόκρισι στὴν παγκόσμια διανόησι.

Κι' όμως σέ τούτη έδω την έννοια (είναι ή θέσις τής δεύτερης παραγράφου «Συγχρονισμένος Χριστιανισμός») υπάρχουν άναζητήσεις, νοιώθεις κάποιο αίσθημα άνικανοποίητης ανάγκης. Βλέπεις τόν Χριστιανισμό σά μιά αξία θαμπωμένη, σάν ένα μέταλλο πού άνακατώθηκε με χώμα κι' έχασε την στιλπνότητά του.

Ζητείς νά τó άποκαθήρης, νά βρής ποιό είναι τó δικό του στοιχείο, τó γνήσιο και άληθινό. Άλλά στην προσπάθεια αυτή έγιναν λάθη έγκληματικά, γιατί με την άποκόλληση τής λάσπης έφυγε και μέταλλο. Έτσι λαθεμένα ένήργησαν οί μοντέρνοι θεολόγοι τών συμβιβασμών στό δόγμα! Και τ' άποτέλεσμα ήταν άποτυχία!

Ο Χριστιανισμός όμως σάν αξία έχει την άποστολή, νά σταθί κοντά στόν σημερινό τραυματισμένον άνθρωπο «επιχέων έλαιον και οίνον» στις πληγές του. Στην ουσία του είναι μήνυμα αγάπης και συμπόνιους, είναι πραγματώσεις τού συναισθήματος αυτού σ' έργο και διακονία. «Έτσι μέσα στη σημερινή κοινωνία, ό χριστιανός θά έλθη άγγελος τής αιωνιότητος, όχι για νά πάρη άλλα για νά δώση συνθήματα, μά όχι πάλι νά δώση συνθήματα σάν ξένος μηνύτορας ή μέλος ξένης επιτροπής «ένισχύσεως τού τόπου» παρά σάν μέλος και αυτός τής κοινωνίας, σάρξ εκ τής σαρκός της, πού ό πόνος της είναι πόνος του και οί έννοιες της έννοιες του, άνθρωπος σύγχρονος και αυτός πού αντιμετώπιζει τά σύγχρονα προβλήματα τής κοινωνίας και τά αντιμετώπιζει νικηφόρα με τής αιώνιας πίστεώς του τή δύναμη» (σ. 31).

Ός τώρα βλάψαμε τόν Χριστιανισμό σάν αξία και δύναμη. Γιατί τόν παρουσίασαμε σάν υπερχόσμια προβολή, πού παρέχει ωραίες ιδέες, αλλά δέν είναι για μάς, για τή ζωή. Τόν άποξενώσαμε από την καθημερινή πραγματικότητα, από τó χτυποκάρδι και την αγωνία τού πρόσκαιρου και άφρήσαμε τή δύναμή του άνενέργητη. Χρειάζεται τώρα ή αντίστροφη πράξις, ή συμφιλίωσίς του με την ζωή. Άντί νά πώ: έγώ νοιάζομαι για τόν Χριστιανισμό και όχι για τόν κόσμο, πού είναι διάσπαις και καταστροφή, καλύτερα νά φέρω τόν Χριστιανισμό κοντά στόν κόσμο και νά

ζήσω τά προβλήματα τής σύγχρονης εποχής κάτω από τó φώς και την δύναμη τού Χριστιανισμού. «Συγχρονισμένος Χριστιανισμός! Μά... είναι ή προσαγωγή τής σύγχρονης ζωής με τó σύγχρονο ρυθμό και τά σύγχρονα προβλήματα στην αιώνια πίστι, στην αιώνια αγάπη, στην αιώνια έλπίδα πού ξεπήδησε από τόν Γολγοθά, και από τó μνημείο πού τó άδειασε ή Άνάστασις» (σελ. 34).

Τούτη ή έπαναστατική άποψις τού Μελίτη για τή νεοελληνική χριστιανική σκέψη μορφοποιείται και ολοκληρώνεται στην 3η παράγραφο πού φέρνει τόν τίτλο «Χριστιανισμός και πρόοδος». Είναι άλήθεια πώς συνήθως έχουμε την σφαλερή ιδέα ότι ό Χριστιανισμός είναι μουνσείο και συντήρησης τών αξιών τού παρελθόντος, ευχάριστη και νοσταλγική άνάμνησις, λατρεία τών περασμένων, τών παραδεδομένων, προσήλωσις στις παλαιότερες χριστιανικές μορφές. Τούτο όμως τó σχήμα φέρνει σέ σύγχυσι και πλάνη. Γιατί ό Χριστιανισμός διαχωρίζει τή θέσι του από την «συντήρησι», καθώς και από την άνεπιφύλακτη παραδοχή τών νεωτεριστικών στοιχείων τού μοντερνισμού. Γιατί και οί δύο τάσεις ώθούνται σέ άπαράδεκτη θεοποίησι τού ειδώλου-χρόνος. «Ό,τι πιο παλιό και πιο καλό, μάς λέγει ό συντηρητικός, ό,τι πιο νέο, άριστο και άποδεκτό ίσχυρίζεται αυτός πού μοντερνίζει. Άλλά τούτες οί άπόψεις δέν είναι χριστιανικές. Γιατί ό Χριστιανισμός αναντίρροπα δέχεται την μεταβλητότητα, την άλλαγή τών ανθρωπίνων, γιατί τó άπόφθεγμα τού Έρακλείτου «τά πάντα ρεΐ» έγινε και χριστιανικός λόγος με την φράσι «παράγει τó σχήμα τού κόσμου τούτου», αλλά σάν μιá άλήθεια, σάν διαπιστώσις τής πραγματικότητας και όχι σάν έννοια αξιολογική» (σελ. 36).

Γι' αυτό και πρόοδο δέν άποτελεί ή παρουσία τού νεώτερου, καθώς νομίζει ό μοντερνισμός, ούτε ή διατήρησις παλαιών άπολιθωμάτων, καθώς φαντάζεται ό συντηρητικισμός, αλλά ή σύμπτωσις τού νεώτερου και καλύτερου πού έπέρχεται όμως από την ένσυνειδητη ανθρώπινη έγέργεια. Ο Χριστιανισμός σάν αντίπαλος τής μηχανοκρατίας, είναι αντίπαλος και τού συντη-

ρητικοῦ, πού δέχεται δογματικά κάθε παλαιότερο σὰν ἀνώτερο, ἀλλὰ καί τοῦ μοντέρνου πού ταυτίζει τὸ νεώτερο μὲ τὸ καλύτερο. Ἡ πρόοδος θέλει τὴ συνάφεια τοῦ χρονικά νεώτερου μὲ τὸ ἀξιολογικά καλύτερο, πού γίνεται μὲ προσπάθεια. Καὶ φυσικά σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι ὁ Χριστιανισμὸς ἔχει νὰ προσφέρει τὸ κριτήριό του καλύτερου, τὴν ὁρεξί καὶ τὴν δύναμι.

Γι' αὐτὸ ἡ πρόοδος τελικά καθίσταται «ἔργο χριστιανικὸ» μὲ καθολικότητα, γιατί ὁ χριστιανὸς ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὑπερνίκησι τῆς δουλείας στὸ χρόνο, βλέπει τὸ πνεῦμα καὶ τίς ἐκδηλώσεις του στὴν ἐνότητά τους καὶ ἐπομένως μεταφέροντας τὰ κριτήριά του μέσα στὴν ἱστορικὴ πορεία δὲν ἐνθουσιάζεται ἀπὸ μονωμένες μεταρρυθμίσεις στὴν κοινωνία καὶ τὸν πολιτισμό. Ὅπως ἡ πρόοδος μέσα μας εἶναι καθολικὴ καὶ ὁλομερής, γιατί τότε εἴμαστε πνευματικοὶ ἄνθρωποι, ἔτσι καὶ στίς ἀντικειμενικὲς ἐκδηλώσεις εἶναι καθολικὴ πρόοδος στὴν ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ στὸ ἦθος, στὴν τέχνη, στὴ φιλοσοφία, στίς κοινωνικὲς μεταρρυθμίσεις.

Γι' αὐτὸ στὸ βάθος ὁ Χριστιανισμὸς ὅχι μόνον δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν συντηρητικὴ γραμμὴ, ὅχι μόνον ὑπερακοντίζει τὸν μοντερνισμό, ἀλλὰ ξεπερνᾷ σὲ ἐπαναστατικότητα τὴν κάθε μορφὴ ἐπανάστασι. Γιατί οἱ ἐπαναστάται πιστεύουν στὴν ἐπανάστασι σὰν σὲ πανάκεια. Μὲ τὴν ἐπανάστασι νομίζουν πὼς θὰ λύσουν ὅλα τὰ προβλήματα. Ἐνῶ ὁ Χριστιανισμὸς παραδέχεται πὼς δὲν ὑπάρχει τέλος στὴν πορεία τῆς προόδου καὶ ὅτι καὶ στὴν πιὸ καλὴ μορφὴ χριστιανικῆς διακυβερνήσεως θὰ χορεύεται αὐτοκριτικὴ καὶ διόρθωσις. Ἔτσι ὁ Χριστιανισμὸς στὴν οὐσία του εἶναι ἀνικανοποίητος, μεταρρυθμιστικός, ἐπαναστατικός.

Ξέρει μόνον τοῦτο νὰ στέκη κοντὰ στίς παραδομένες μορφές μὲ σεβασμό. Ἄν τὸ παρελθὸν δὲν εἶναι κειμήλιο λατρείας καὶ ἀνέπαφης ἀφοσιώσεως, δὲν παύει νὰ εἶναι πηγὴ δυνάμεως. Τὸ παρελθὸν ὅταν ξεφύγῃ ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς μουσειακῆς ἀναπαράσεως, δίνει κεντρίσματα, παρέχει ἀρχές, προσφέρει δρόμους καὶ κατευθύνσεις, δείχνει τὴν πορεία τοῦ πνεύματος πού πά-

λεψε εἰλικρινὰ μὲ τὴν ὕλη καὶ τὸ ψέμα καὶ ἔγινε φιλοσοφικὸς στοχασμὸς καὶ ἔγινε βίωμα χριστιανικό. Γι' αὐτὸ ἡ χριστιανικὴ παράδοσις, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴ τῆς σημασίας, ἔχει καὶ ἱστορικὴ ἀξία. Στὰ μάτια τοῦ χριστιανοῦ διανοουμένου ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία παῖνει ἰδιαίτερο βάθος, καθὼς ἀξιοπρόσεκτο μὲ σημαντικὴ προσφορὰ στέκει τὸ ἀγώνισμα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς φιλοσοφίας. Γιατί πίσω ἀπὸ τὸ κρυσταλλικὸ μῶρφωμα κρύβεται ἡ ἀγωνία καὶ ὁ μόχθος γιὰ τὴν ἐλευθερία, τὴν σοφία, τὴν ἀγιότητα.

★

Μὲ τέτοιες προϋποθέσεις γίνεται πιὰ καταφάνερο πὼς ὁ Χριστιανισμὸς, συνεχίζει ὁ Μελίτης στίς ἐπόμενες παραγράφους, δὲν εἶναι γιὰ μᾶς συναισθηματικὴ διέξοδος, μνήμη καὶ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος, ρομαντικὴ ἐπιδίωξις κάποιων καταστάσεων, ἀλλ' αἴτημα ὁλόπλευρης πνευματικῆς ζωῆς. Ὁ χριστιανός, πού εἰλικρινὰ καὶ τίμια θέλει νὰ εἶναι ὁπαδὸς τῆς πίστεώς του, θὰ πάρῃ τὴν κατεύθυνσι τοῦ συγχρονισμοῦ καὶ τῆς ἡγεσίας. Γιατί βοήθεια πρὸς τὸν ἄνθρωπο δὲν σημαίνει ἀπλὴ φιλανθρωπία καὶ προσφορὰ ἐλεημοσύνης, ἀλλὰ μελέτη καὶ συμπαράστασις. Θὰ κάτσης κοντὰ στὸν ἄνθρωπο, θὰ μελετήσῃ τὸν ἄνθρωπο. Μέσα στὴ φιλοσοφία τοῦ πολιτισμοῦ, στὴν θεώρησι τῶν ἀξιών, στὴν κίνησι τοῦ γνήσιου πνεύματος, ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀνθρώπου θὰ πάρῃ καίρια θέσι.

Ἀπαραίτητη ἔτσι γίνεται ἡ ἀνθρωπολογία πού δὲν βλέπει τὸν ἄνθρωπο μόνο στίς βιολογικὲς ἀντιδράσεις, στοὺς φυσικοχημικοὺς μηχανισμοὺς τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης καὶ τῆς ὁργανικῆς ἰσορροπίας, ἀλλὰ ψαύει τὴν ψυχρικὴ σφαῖρα, τίς συνειδητὲς ἀντιδράσεις, ἀλλὰ καὶ τίς ἀσυνειδήτες παρωθήσεις. Πὼς ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ σὰν σῶμα ἀλλὰ καὶ σὰν ψυχὴ, σὰν ὕλη, ἀλλὰ καὶ σὰν πνεῦμα, σὰν ἄτομο, σὰν μονάδα, ἀλλὰ καὶ σὰν μέρος ἐνὸς ὅλου, τῆς κοινωνίας.

Ἀνθρωπολογία καὶ κοινωνιολογία ξεκαθαρισμένες ἀπὸ τὴν μυωπία τοῦ ὕλισμου καὶ τῆς ἀρνήσεως προσφέρουν ἄφθονο ὕλικὸ στὸν σύγχρονο χριστιανό. Ἀλλὰ καὶ

το χριστιανικό πλήρωμα παρέχει πλούσια και πολύτιμη την προσφορά του στον μελετητή της κοινωνιολογίας, καθώς και η χριστιανική συνείδησις με τον πνευματικό προσανατολισμό της δίνει άρχες ψυχικής υγείας στον ψυχίατρο και στον ψυχολόγο.

‘Αλλ’ εάν οι έπιστήμες αυτές απηλλαγμένες από προκαταλήψεις είναι ιδιαίτερα πολύτιμες, γιατί έρευνούν τον άνθρωπο και τὰ προβλήματά του, και η έπιστήμη, στη γενικότητά της και στις κατευθύνσεις της, δέν πάυει νά έχη ιδιαίτερη αξία. Γιατί ως τώρα ήταν λαθεμένη η κατεύθυνσις και η πορεία της. Κάποτε ταυτίσθηκε με τις φυσικές έπιστήμες, πού εξισώθηκαν με τον ύλισμό, διωγκώθηκε από την αλαζονία της αυταρκειας, ξέπεσε όμως κι’ έγινε φτηνή, για νά αναγνωρίση τό μεγάλο λάθος της. Σήμερα τὰ πιδ έπίσημα και άρμόδια χείλη διακηρύττουν πώς η έπιστήμη δέν είναι αντίπαλος του Χριστιανισμού, αλλ’ ένας παράγων πολιτισμού πού προσφέρει βοήθεια στη χριστιανική σκέψη, αλλά δέν είναι αυτοτελής και στεγανός, γιατί δέχεται κι’ αυτός έπικουρία.

‘Ο Χριστιανισμός πάλι, αναπτύσσει ο Μελίτης, είναι ένοποιητική αξία πού συνδέει τὰ έπί μέρους, τούς δίνει νόημα και σκοπό, δέχεται και άφομοιώνει κάθε αξία του πνεύματος. ‘Ετσι εκτός από την έπιστήμη και η τέχνη σάν παρουσία του ώραίου είναι δεκτή μέσα στο χριστιανικό πολιτισμό. ‘Ο καλλιτέχνης σάν δημιουργός έχει την θέσι του μέσα στο χριστιανικό πολιτισμό και όταν τὰ θέματά του δέν χρωματίζονται από αυστηρές θρησκευτικές ιδέες. Γιατί κριτήριο δέν είναι η θρησκευτική μορφή, αλλ’ η ψυχική υγεία πού σέβεται τό πνεύμα, αναγνωρίζει τις άλλες αξίες, ανιψώνει, προσφέρει καλαισθητική απόλαυσι. Γι’ αυτό και τό έργο του τεχνίτη είναι δύσκολο, γιατί δέν υποβάλλεται σέ άμεισους κανόνες δράσεως, αλλά στην έπιταγή της έσωτερικής του έλευθερίας, «*ama et fac quod vis*».

‘Ετσι στο πρώτο κεφάλαιο μās προσφέρονται τὰ κριτήρια της όλης μελέτης. Μ’

αυτά οδηγό μπορούμε νάρθουμε στά έπί μέρους προβλήματα, πού τίγονται στο δεύτερο κεφάλαιο. Σ’ αυτό διαπιστώνουμε πώς η έλλειψις του πνεύματος φέρνει την οίκογένεια σέ κρίσι, πώς η φεμινιστική αντίδρασις στην καταδυναστευσι από τον άνδρα ώδήγησε σέ χειρότερη μορφή υποδουλώσεως, γιατί έλλειψε η άληθινή θεραπεία. Μ’ αυτό τον τρόπο βλέπουμε την άδυναμία των άνωτερων πνευματικών ιδρυμάτων νά σταθούν στο ύψος της κρισιμότητος των καιρών και νά δώσουν άποφασιστική μάχη του πνεύματος. ‘Ελλειψε απ’ αυτά ο άγών, γιατί τεμαχίσθηκε και περιφρονήθηκε τό πνεύμα, άπομακρύνθηκε ο σεβασμός προς τον άνθρωπο. Αυτός πάλι είναι ο λόγος πού αναδίδεται δυσσομία άποτυχίας στη μέση και στοιχειώδη εκπαίδευσι. ‘Ονειρα ύφάνθηκαν μεταρρυθμίσεων και άλλων πού στάθηκαν στην επιφάνεια, θέλησαν αλλαγή προγράμματος και διδακτικής ύλης, χωρίς νά προσέξουν τό βάθος, χωρίς νά δώσουν σημασία στην ψυχή και στις ανάγκες του δασκάλου, στην ψυχή και τὰ προβλήματα του παιδιού, χωρίς στέρεο πνευματικό ιδεώδες, με άπλή προβολή κούφρων και άσημαντων λέξεων για ιδεώδη και άνώτερο βίο.

Κατάντημα πού φαίνεται σ’ όλη την άνάλυσι του πολιτισμού μας, κυρίως όμως στις σχέσεις των λαών. Κρίσις με πυρετική όξύτητα σφοδρών πολέμων πού δέν έχουν τό όμοιο τους στην ιστορία. Πρόδοος τεχνική και διπλοδορόμησης του ήθους και της ψυχής, σατίλα και άηδία, άποτυχημένος και παλιμβάρβαρος άνθρωπος. ‘Ο Μελίτης με σαφήνεια, παραστατικότητα και ακρίβεια φέρνει στο φώς όλη την άνατομία του κακού μ’ όλες τις όλέςθριες συνέπειές του.

Για όλα αυτά φταίει η άρνησις, «ή άρνησις όμως πού φεύγει...» (τί παρηγορία αισιοδοξίας!), αλλά και ο κύριος έργάτης του πνεύματος, ο χριστιανός, αυτός ο μεγάλος ένοχος. ‘Εναντίον του στο τρίτο κεφάλαιο ο Μελίτης συγκεντρώνει τὰ πυρά της κριτικής του. Φταίει ο χριστιανός πού έπαυσε νά είναι ο ήγέτης, ο οδηγός, Φταίει η προσήλωσις του στα ούράνια τάχα και η παραμέλησις των επίγειων. Ξέχασε πώς

«ὁ δρόμος γιὰ τὸν οὐρανὸν περνάει ἀπὸ τῆ γῆ». Ἔτσι ἔγινε ἐγωκεντρικός, γιατί ἐκτός ἀπὸ τὸν Θεὸ μόνο τὸν ἑαυτὸ του πα-
ραδέχθηκε. Περιφρόνησε τὴν κοινωνία σὰν ἁμαρτωλή, ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὶς λατῶρες τῆς, γιὰ νὰ μὴ «μιαρθῇ», γι' αὐτὸ τὴν ἄφησε νὰ παρασυρθῇ στὴν ἄβυσσος.

Φταίμε μεῖς ὅλοι οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ποὺ νομίσουμε πὼς ὑπηρετοῦμε τὸ πνεῦμα καὶ ὑπηρετήσαμε τὴν πλάνη. Γιατί δὲν ὑπηρετεῖς τὸν Θεό, ἂν δὲν βοηθῇς τὸν πλησίον σου. Χρειάζεται ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος νὰ κάμῃ «μιά μπουγάδα τοῦ μυαλοῦ του» (σελ. 199), γιὰ νὰ ξεκαθαρίσῃ μερικὰ πράγματα καὶ νὰ τὰ φέρῃ στὴν ὀρθή τους τοποθέτησι. Γιατί ὁ χριστιανὸς λησμονώντας τὸν συνάνθρωπο ἄλλαξε τὸ μέγεθος τῶν ἀξιών. Ἔτσι ἀγωνιᾷ γιὰ τὸ «ἄνηθο» καὶ τὸ «κύμινο», μὴ τυχὸν πῇ ψέμα στὸν ἄρρωστο κρύβοντάς του λίγο πυρετό (σελ. 188) καὶ ἀφίνοντας τὰ «βαρύτερα τοῦ νόμου» «τὴν ἀγάπην», «τὸν ἔλεον, τὴν κρίσιν». Ἔτσι ὁ χριστιανὸς ἔγινε πολλὲς φορὲς δὴν παθολογικὸ μὲ φόβια καὶ περιδεῖα συνείδησι, μὲ φανταστικὲς ἁμαρτίες καὶ ἀποξένωσι ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Γι' αὐτὸ ὁ χριστιανὸς ἔχει ἀνάγκη ν' ἀλλάξῃ τακτική. Ἀντὶ νὰ μάχεται στὰ σύννεφα καὶ νὰ ζητῇ «θρησκείαν ἀγγέλων» καλύτερα νὰ προσγειωθῇ ἐξασφαλίζοντας τουλάχιστον τὶς στοιχειώδεις ἀρετὲς τοῦ «καλοῦ κάγαθοῦ» ἀνθρώπου. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ ἔχῃ τὴν δυνατότητα καὶ τὸ περιθώριο ν' ἀγωνισθῇ σὲ τρία πεδία ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀποδεικτικὴ δύναμι τῆς ἀξίας τοῦ Χριστιανισμοῦ: τὴν ἐπιτυχία, ὁ χριστιανὸς νὰ παρουσιαστῇ ἐπιτυχημένος μέσα στὸ κοινωνικὸ μόρφωμα· τὴν χαρά, γιατί τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι εὐτυχίας μῆνυμα καὶ ὄχι ἄγγελμα θλίψεως, κατήφειας· τὴν σύζευξι ἀγάπης καὶ δυνάμεως.

Μὲ τέτοια σωτήρια κάθαρσι αὐτοκριτικῆς ὁ χριστιανὸς δὲν ἐξουθενώνεται, ὅπως θὰ ὑπέθετε κανεὶς ἀπὸ πρώτη ἐντύπωσι, ἀλλὰ ἀναγεννιέται καὶ γίνεται δυνατός, βρίσκει τὸν σωστὸ δρόμο, γίνεται δημιουργικός, πολῦτιμος ἐργάτης πολιτισμοῦ, ἀ-

νεξάρτητα ἀπὸ τὶς πολλὲς ἢ λίγες ικανότητές του.

Ἄλλ' ὁ Μελίτης πρὶν προχωρήσῃ σὲ θετική ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων, γιὰ νὰ μᾶς προβάλλῃ τὴ σύγχρονη καὶ σωστή σπουδὴ τοῦ ἀνθρώπου, περνᾷ ἀπὸ σημεῖο ἐπαφῆς ἐπίμαχο, γεμᾶτο πόνο καὶ ἔλκη, τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα. Διαβάζεις τὶς σελίδες αὐτοῦ τοῦ κεφαλαίου καὶ διαπιστώνεις τὴν χριστιανικὴ ἀντικειμενικότητα. Γιατί ἐκεῖ ποὺ πᾶς νὰ πῆς πὼς ὁ συγγραφεὺς ἀριστεριεῖ γιατί κτυπᾷ τὸν καπιταλισμό, στὴν ἐπομένη κιόλας σελίδα βλέπεις τὴν κριτικὴ τῆς ἀδυναμίας τοῦ μηχανοκρατικοῦ συστήματος στὴ σοσιαλιστικὴ του ἔκφανσι. Ὁ Μελίτης μὲ τὴν ἴδια ἀντικειμενικότητα κατευθύνει τὰ βέλη του πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις.

Ὁ καπιταλισμός, γέννημα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς φιλελεύθερης οικονομικῆς θεωρήσεως, ἀδιαφορεῖ γιὰ τοὺς ἀνόνητους συναισθηματισμοὺς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλανθρωπίας» καὶ ἀφίνει ρυθμιστὴ τὸν ψυχρὸ νόμο τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως. Ἔτσι οἱ φτωχότεροι καὶ ἀσθενέστεροι ὑποκύπτουν στοὺς πλουσιώτερους καὶ ἰσχυρότερους. Ἀλλὰ τούτῃ ἡ ταλαιπωρία προκαλεῖ τὴν ἀγανάκτησι τῶν πτωχότερων, τὴν συσσωμάτωσι καὶ ἀντίδρασί τους μὲ ἀγῶνα καὶ ἀπεργίες. Ἐκφρασις θεωρητικῆ αὐτῆς τῆς ἀγωνίας εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμὸς ποὺ ψυχρά, μὲ δική του νομοτέλεια λογικῆς, σκέψεως καὶ παρατηρήσεως, ζητεῖ τὴν δικαίωσί του. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ αἶτημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης δὲν εἶναι γέννημα τῆς θεωρίας του, ἀλλὰ πολιτικὸ δόλωμα γιὰ τὶς μάζες. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γυρίσῃ καὶ στὸ φυσικὸ κάτοχό του, τὸν Χριστιανισμό, γιατί μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συνεργασίας ἡ ὀξύτης ἀμβλύνεται, δημιουργεῖται κατανόησις, εὐσυνειδησία, καλὴ πίστις, γνήσια διάθεσις γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ, προσπάθεια ἐilikρινῆς καὶ ἀγωνιστικῆς γιὰ τὴν καλύτερευσί τῆς οικονομικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ.

Ἔτσι φθάνομε στὴ θέσι τοῦ συγγραφέως ποὺ διατυπώνεται κυρίως στὸ πέμπτο

κεφάλαιο μὲ τὸν τίτλο «τὸ αἷτημα τοῦ ἀνθρώπου», ἐξέτασις πὺν συγκεντρώνει τὸ φῶς τοῦ προβολέως στὸν ἄνθρωπο. Ἀγάπη στὸν ἄνθρωπο, σπουδὴ τοῦ ἀνθρώπου, κατεύθυνσις. Νὰ ποῖα εἶναι ἡ συνθετικὴ πορεία μᾶς ἀνθρωπολογίας πὺν θὰ ὑψώση. Γιατί ὁδηγὸς τῆς θὰ εἶναι τὸ γνήσιο Εὐαγγέλιο τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δυνάμεως, ἡ ἡρωϊκὴ αὐτοθυσία τοῦ ἰδεολόγου κομμουνιστοῦ, ἡ διστακτικότης καὶ ἡ ἀπογοήτευσις τοῦ μέσου ἀνθρώπου, ἡ ἀρχαία φιλοσοφία.

Ἕνας καινούργιος ἀνθρωπισμὸς πρέπει νὰ διαμορφωθῇ, ὅχι ὅμως σὰν κατασκευάσμα ἐγκεφαλικοῦ τοῦ γραφείου, ἀλλὰ σὰν ἀνταπόκρισις στὴ δόξα τοῦ σύγχρονου βασανισμένου ἀνθρώπου. Ἀντὶ στοὺς διάφορους ἀνθρωπισμοὺς νὰ προσπαθοῦμε νὰ βροῦμε τὴν ἐτικέττα πὺν μᾶς ταιριάζει, νὰ ζητήσωμε τὴν ἀλήθεια στὸν ἄνθρωπο, στὸ βάθος, στὶς ἀναζητήσεις, στὴν ψυχὴ του. «Ἀς ξεκινήσωμε λοιπὸν σὰν ἀπλοὶ ἐρευνηταί, σὰν «πτωχοὶ τῷ πνεύματι» καὶ πάλι

ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἔχοντας ὡς βάσι τὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ σημερινὰ του προβλήματα. Ἀς ἐρευνήσωμε δηλαδὴ, γιὰ νὰ δοῦμε τί εἶδους ἀνθρωπισμὸ χρειάζεται ὁ σημερινὸς ἀνθρωπος» (σ. 322). Ἀλλὰ τὴν συνέχεια μποροῦμε νὰ τὴν παρακολουθήσωμε μὲ περισσόττερη ἀσφάλεια ἀνοίγοντας τὸ βιβλίο στὴν σελίδα 323 καὶ διαβάζοντας ὡς τὴν σελίδα 325. Ἐκεῖ σημειώνονται τὰ ἐπὶ στοιχειώδη αἷτηματα, πὺν προβάλλει ὁ σύγχρονος ἀνθρωπος καὶ πὺν ἀποτελοῦν ἓνα ἀληθινὸ ξεκίνημα.

Γι' αὐτὸ τελειώνοντας τὴν ἀνάγνωσι αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἔχεις αἰσθημα αἰσιόδοξης ἀνησυχίας. Νοιώθεις τὸ βάρος τῆς εὐθύνης σου, προβάλλει ἐμπρός σου ἐπιτακτικὸ τὸ αἷτημα, νὰ γίνης πνευματικὸς ἀνθρωπος, νὰ γίνης χριστιανός, ἀλλ' ὁπαδὸς τοῦ Χριστοῦ, νὰ προσφέρῃς τὸν ἰδῶτα σου, ν' ἀποδεσμεύῃς τὴν ἀγάπη σου. Αὐτὸ θὰ πῇ συμβολὴ στὸν πολιτισμὸ. Ἀνοίγει ἔτσι ὁ δρόμος...

Γ. ΜΠΟΖΩΝΗΣ

ΠΡΩ-Ι-ΝΟ ΣΤΗΝ ΕΞΟΧΗ

Ἦτανε πρωῒνὸ στὴν ἐξοχή
κι' εἶπαμε νὰ προσευχηθοῦμε
μὰ κι' ἡ βαρκούλα σὰν πουλὶ μᾶς εἶχε φέρε
στὸ καταπράσινο νησι
μὰ κι' ἔτσι φύσαγε γλυκόπνοο τ' ἀγέρι
κι' ἦταν χυμένη μὰ γαλήνη μουσικὴ
στῆς θάλασσας τοὺς πρωῒνους ἰριδισμοὺς
καὶ στ' ἀσημόλενα τ' ἀντιφεγγίσματα...

Ἦτανε πρωῒνὸ στὴν ἐξοχή
κι' εἶπαμε νὰ προσευχηθοῦμε
μὰ καὶ μᾶς πρόλαβαν οἱ τριλλίες τῶν πουλιῶν
μὲ τ' ἀπαλότατα σὰν χὰδι φτερουγίσματα
γιὰ συνοδεία
μὰ κι' ἀκούγονταν τὸ τραγοῦδι τῶν νερῶν
σὰ μαζερνὴ κι' ἀπόκοσμη, γλυκεῖα
κι' αἰθέρια συμφωνία.

Κι' ἔτσι ὅπως δέσαμε τὰ χέρια μας καὶ σζήψαμε
μὲ συλλογὴ κι' ὑποκρισία τὸ κεφάλι
τὰ χαμομήλια δροσοστόλιστα ἀντικρύσαμε
τὸν οὐρανὸ μέσα στὰ μάτια νὰ κυττοῦνε
ἀπλὰ κι' ἄθῳα σὰ μικρὰ καλὰ παιδιὰ
πὺν ξέρονε τὸ μάθημα νὰ ποῦνε.
...Καὶ τότε ἐμεῖς σωπάσαμε κι' ἀφήσαμε
τὰ χαμομήλια νὰ προσευχηθοῦνε.

ΧΑΡΑ ΚΡΙΣΠΟΥ

ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

Θὰ ἐνθυμοῦνται ἴσως οἱ ἀναγνώσται τῶν «Ἀκτίνων» δύο ἄρθρα ὑπὸ τοὺς τίτλους «Γάμος, διαζύγιον καὶ φόροι...» (1956 σελ. 217 ἐπ.) καὶ «ὁ γάμος ἐνώπιον τῆς ἐφορίας...» (1956 σελ. 262 ἐπ.). Ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐνιαίας φορολογίας τῶν εἰσοδημάτων τῶν συζύγων μὲ ἀποτέλεσμα τὴν σημαντικὴν ἀνύψωσιν τοῦ κλιμακίου καὶ ἐπομένως τοῦ φόρου. Ἀφορμὴν εἶχε δώσει ἄρθρον τοῦ γερμανοῦ καθηγητοῦ κ. H. Paulich περὶ τῶν ἰσχυρόντων σχετικῶς εἰς Γερμανίαν, καὶ ἐπηκολούθησε ἡ ἐκθεσις τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Θὰ ἐνδιαφέρῃ πιθανὸν τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Ἀκτίνων» ἡ συνέχεια τῆς «ἱστορίας» αὐτῆς εἰς τὴν Γερμανίαν. Διότι τὸ Ὁμοσπονδιακὸν Συνταγματικὸν Δικαστήριον (Bundesverfassungsgericht) ἐκήρυξε ἄκυρον τὴν σχετικὴν διάταξιν τοῦ νόμου περὶ φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος ὡς ἀντισυνταγματικὴν. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τῆς Γερμανίας ἔκαμε, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, πολλὴν ἐντύπωσιν καὶ εἶναι, ἄλλως τε, ὄχι μόνον ἀπὸ καθαρῶς νομικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γενικωτέρας πλευρᾶς, πολλῆς προσοχῆς. Ἄξια. Εἶχα τὴν τύχην νὰ προμηθευθῶ ἓνα ἀντίγραφον τῆς ἀποφάσεως (διότι δὲν ἔχει ἀκόμη δημοσιευθῇ εἰς τὰ νομικὰ περιοδικὰ) καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἤμπορῶ νὰ ἀναφέρω τὰς βασικὰς σκέψεις τοῦ δικαστηρίου, καθ' ὅσον ἐπεκτείνονται εἰς πεδίου γενικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Τὸ γερμανικὸν σύνταγμα (Grundgesetz) τοῦ 1949 περιέχει, ἂν καὶ ὄχι τόσο ἀναλυτικῶς ὅπως τὸ σύνταγμα τῆς Βαϊμάρης τοῦ 1919, διάταξιν προστατευτικὴν τῆς οἰκογενείας εἰς τὸ ἄρθρον 6. Ἰδιαιτέρως ἡ παράγραφος 1 τοῦ ἁρθρου 6 ἀναγράφει ὅτι «γάμος καὶ οἰκογένεια τελοῦν ὑπὸ τὴν ἰδιαιτέραν προστασίαν τῆς κρατικῆς τάξεως». Πρὸς τὴν διάταξιν αὐτὴν ἐθεώρησε τὸ Συνταγματικὸν Δικαστήριον

ἀσυμβίβαστον τὸ ἄρθρον τοῦ νόμου περὶ φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος, τὸ ἀφορῶν τὴν ἀπὸ κοινοῦ φορολογίαν τῶν συζύγων μὲ ἀποτέλεσμα τὸν βαρύτερον φόρον. Συμφώνως πρὸς τὸ δικαστήριον, πᾶσα δυσμενὴς μεταχειρίσις τοῦ γάμου εἶναι ἀντισυνταγματικὴ, ἐνῶ «συνάδει» πρὸς τὸ σύνταγμα μία ἰδιαιτέρως εὐμενὴς μεταχειρίσις. Ἡ διάταξις τοῦ ἁρθρου 6 § 1 τοῦ Συντάγματος ἰσχύει ὡς ἀμέσως ἐφορμοστέον δίκαιον καὶ ὄχι ἀπλῶς ὡς ἔχουσα προγραμματικὴν σημασίαν.

Εἰς τὸ ἐπιχείρημα τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ὅτι ἡ βαρυτέρα φορολογία τῶν ἐγγάμων δικαιολογεῖται ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας δυνατότητος ἀποταμιεύσεως ἐν γάμῳ, τὸ δικαστήριον ἀπήντησε ὅτι οὐδαμοῦ τῆς λοιπῆς φορολογικῆς νομοθεσίας θεωρεῖται ἡ δυνατότης πρὸς ἀποταμίευσιν ὡς παράγον τῆς φοροδοτικῆς ἱκανότητος. Ἄλλως τε, ἐν καταφατικῇ περιπτώσει θὰ ἔπρεπε νὰ φορολογηταὶ ἰδιαιτέρως ὄχι μόνον ἡ ἐγγαμὸς ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι κοινὰ οἰκιακαὶ οἰκονομίαι, ποὺ ἀποτελοῦν κατὰ στατιστικὰ δεδομένα τὰ $\frac{6}{7}$ τῶν περιπτώσεων κοινῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας πλειόνων εἰσοδηματούχων προσώπων.

Ἐὰν πρέπει νὰ ἰσχύῃ, παρατηρεῖ τὸ δικαστήριον, ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰς παλαιότεραν εὐκαιρίαν εἶχε γράψῃ, συγκεκριμένως ὅτι ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια πρέπει νὰ ἀναγνωρισθοῦν «ὄχι μόνον ὡς ἄθροισμα δύο συζύγων καὶ τῶν τέκνων των... ἀλλὰ ὡς μία ὑψηλότερα ἐνότης», τότε θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ δικαιολογήσῃ ὅπωςδήποτε μίαν βελτίωσιν τῆς φορολογικῆς θέσεως τῶν συζύγων. Δὲν εἶναι ὅμως κατανοητὸν πῶς θὰ ἠμποροῦσε ἡ σκέψις αὕτη νὰ δδηγήσῃ εἰς χειροτέρευσιν τῆς θέσεώς των.

Τὸ δικαστήριον ἀπησχολήθη ἀκόμη καὶ μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ διάταξις αὕτη, φορολογουσα οὐσιαστικῶς βαρέως τὴν ἐργα-

ζομένην σύζυγον αποσκοπεῖ «να ἐπαναφέρει εἰς τὴν οἰκίαν τὴν σύζυγον». Μεταξὺ τῶν σχετικῶν αἰτιολογιῶν ἀναφέρεται καὶ ὅτι τὸ «διδρακτικὸν ἀποτέλεσμα» (Eduktionseffekt) ἐνὸς φορολογικοῦ νόμου δὲν ἀποκλείεται μὲν, ἀλλὰ προϋποθέτει συνταγματικὸν τὸν νόμον· δὲν ἀρκεῖ διὰ τὸ νὰ καλύψῃ τὴν ἀντισυνταγματικότητά του. Ἀλλως τε ἡ «ἐπαναφορά τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκίαν» ἀνήκει εἰς περιοχὴν ὅπου δὲν δικαιούται νὰ ἐπέμβῃ ὁ νομοθέτης. Μόνοι οἱ σύζυγοι δικαιούνται ν' ἀποφασίσουν ἐὰν ἡ σύζυγος θὰ ἀφιερωθῇ ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ τοῦ οἴκου, ἐὰν θὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνδρα τῆς εἰς τὸ ἐπάγγελμά του ἢ ἐὰν θὰ ἐπιδιώξῃ ἴδιον εἰσόδημα. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐπαναφορᾶς τῆς γυναικὸς εἰς τὸν οἶκον, συνεχίζει ἡ ἀπόφασις, ἀνταποκρίνεται εἰς μίαν ἐκ τῶν καλυτέρων ἀντιλήψεων διαμορφώσεως τοῦ γάμου. Ἀλλὰ ἡ ἐπιταγὴ τοῦ ἄρθρου 6 § 1 τοῦ Συντάγματος (περὶ προστασίας τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας) ἀφορᾷ πάντα γάμον καὶ πᾶσαν οἰκογένειαν, ἀφίνει δὲ τὴν διαμόρφωσιν τῆς ιδιωτικῆς ζωῆς εἰς τοὺς ἰδίους τοὺς συζύγους. Ὡς ἐκ τούτου, ὁ νομοθέτης δὲν δύναται νὰ ἐξαναγκάσῃ εἰς μίαν ὁρισμένην μορφὴν ιδιωτικῆς μορφῆς τοῦ γάμου. Ἐξ ἄλλου, συμπληρώνει ἡ ἀπόφασις, ἕνας παρόμοιος διδρακτικὸς σκοπὸς τοῦ νόμου προσκρούει εἰς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 3 § 2 καὶ 3 περὶ ἰσότητος τῶν δύο φύλων. Ἡ σύζυγος πρέπει νὰ ἔχῃ τὴν δυνατότητα ὑπὸ ἴσους νομικοὺς ὅρους μὲ τὸν ἄνδρα ν' ἀποκτήσῃ εἰσόδημα.

Ἰδιαίτερον ἐπίσης σημασίαν ἔχει ἡ ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἀντιμετώπισις τοῦ ἄρθρου 6 § 1 τοῦ Συντάγματος ὡς ἀποτελοῦντος θεμελιώδη ἀξιολογικὸν κανόνα (wertentscheidende Grundsatznorm) καὶ θέτοντος τὴν οἰκογένειαν, ὡς ἀποτελούσης τὸν πυρῆνα πάσης ἀνθρωπίνης κοινότητος ὑπὸ τῆς ὁποίας ἡ σπουδαιότης μὲ κανένα ἄλλον ἀνθρώπινον δεσμόν δύναται νὰ συγκριθῇ, ὑπὸ τὴν ἰδιαίτεραν προστασίαν τοῦ κράτους.

Τὸ δικαστήριον ἐθεώρησεν εὐλόγως, ὅτι ἀρκεῖ ἡ ἐκ τῆς προσβολῆς τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 6 § 1 τοῦ συντάγματος προκύπτουσα ἀντισυνταγματικότης τῆς φορο-

λογικῆς διατάξεως καὶ δὲν ἀπασχολεῖται σχεδὸν καθόλου μὲ τὸ θέμα τῆς προσβολῆς τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος (ἄρθρ. 3). Αὐτὸ θὰ ἐνδιέφερε ἰδιαίτερος τοὺς Ἑλλήνας, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς τὸ ἰσχύον ἐλληνικὸν σύνταγμα τοῦ 1952 (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ σύνταγμα τοῦ 1927) δὲν περιλαμβάνεται διάταξις προστατευτικὴ τῆς οἰκογενείας! Ἡ μόνη διάταξις τὴν ὁποίαν «διαθέτομεν» σχετικῶς πρὸς τὸ θέμα εἶναι ἡ τοῦ ἄρθρου 3 § 1 περὶ ἰσότητος ἐνώπιον τοῦ νόμου καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν συνεισφορὰν καὶ τὰ δημόσια βάρη.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸ γερμανικὸν Ὁμοσπονδιακὸν Συνταγματικὸν δικαστήριον ἀναφερόμενον εἰς τὴν πολὺ ἀναλυτικωτέραν ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας διάταξιν περὶ ἰσότητος τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ γερμανικοῦ συντάγματος, ἀποφαίνεται ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ προκύψουν συγκεκριμένοι δισταγμοὶ ὡς πρὸς τὴν συνταγματικότητα τῆς προσβαλλομένης συνταγματικῆς διατάξεως, ὡς διακρινοῦσης μεταξὺ τῶν εἰσοδηματούχων συζύγων καὶ φορολογούσης, μέχρις ὁρισμένου ποσοῦ κεχωρισμένως μόνον τὴν μισθοδοτούμενην ἢ ἄλλως ἀμειβομένην σύζυγον καὶ ὄχι πᾶσαν εἰσοδηματοῦχον σύζυγον.

Ὅπως δὴποτε, εἶναι κάπως δύσκολον μὲ τὴν ἰδικὴν μας διάταξιν περὶ ἰσότητος νὰ ὀδηγηθῶμεν εὐθέως εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ἀντισυνταγματικότητος τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ νομοθ. διατάγματος 3323/1955 «περὶ φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος» (ἐνιαίου φόρου).

Νὰ ἐλπίσωμεν ὅτι, ἐν ὅψει καὶ τῆς ἐν Γερμανίᾳ ἐξελέξεως, θὰ θεωρήσῃ καὶ ὁ Ἕλλην νομοθέτης τὴν ἐν λόγῳ φορολογικὴν διάταξιν ὡς μὴ συμφωνοῦσαν μὲ τὴν προστασίαν τῆς ὁποίας πρέπει, ἐπὶ τέλους, νὰ τύχῃ κάποτε ἡ οἰκογένεια εἰς τὴν Ἑλλάδα; Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου περισσότερον ἴσως πολλῶν ἄλλων χωρῶν, ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιον καὶ τὸν πυρῆνα τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἡ ἐλπίς εἶναι ἴσως πολὺν τολμηρά, πολὺ ἀνεδαφική, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τῶν ἐλληνικῶν πραγμάτων. Ὅπως δὴποτε ἐλπίζομεν. Δὲν ξέρεται κανεὶς τί γίνεται!

Αίθουσα δικαστηρίου. Παληροσοβάδες, παληο-
θρανία, λογίς-λογίς άνθρωποι.

΄Ανακατεμένο με την ύλική και ήθικη αθλι-
ότητα τὸ Πνεῦμα:

Πάνω ἀπὸ τὴν ἔδρα, στὸ παλὸ σκονισμέ-
νο κάθρο, ὁ Ὑπέρτατος Κριτής.

Στὴν ἔδρα, οἱ Λειτουργοὶ τῆς ιερώτερης
πολιτειακῆς ἐξουσίας.

΄Ανάμεσα στὸ πλῆθος οἱ «πεινῶντες καὶ δι-
ψῶντες τὴν δικαιοσύνην».

★

—΄Η «κρατηθεῖσα» ὑπ' ἀριθ. 15 υπόθεσις!...

Τὸ κουρασμένο «ἀκροατήριον» μόλις καὶ γυ-
ρίζει τὰ μάτια του, νὰ δῇ τὰ πρόσωπα ποὺ πλη-
σιάζουν τὴν ἔδρα.

Τὸ δικαστήριον μὲ περισσὴ εὐσυνειδησία εἶχε
διατάξει τὴν «αὐτοπροσώπων» ἐμφάνισιν τῶν
διαδίκων καὶ τῶν μαρτύρων ἐνώπιόν του.

Μέσα ἀπὸ τὶς ἀψηχες δακτυλογραφημένες
σελίδες τῶν δικογράφων ξεπήδησαν, πῆραν
σχῆμα, μορφὴ, κίνησι, οἱ ἄνθρωποι.

—Ὁ ἐνάγων...

Ἐνα ἀγόρι δεκάξη χρονῶν. Ἐξυπνο, σε-
μνὸ, καλοφρομένο. Κάποιο στοργικὸ γυναι-
κεῖο χέρι πρέπει νὰ τὸ φροντίζει. Στὰ μάτια
του μιὰ σκιὰ μελαγχολίας. Τὸ στόμα σφιγμένο
ἀπὸ κρυφὸ παράπονο.

Τὸ ἀκολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ μιὰ νοικοκυρεμένη
γυναικούλα. Ἀποστεωμένη, κάτωχρη σὰν πε-
θαμένη. Ἡ μάνα του.

Τεντώθηκαν οἱ λαμοῖ, ἔφυγε ἡ νάρκη ἀπὸ
τὸ ἀκροατήριον. Τί νὰ ζητᾷ αὐτὸ τὸ ἀγόρι;

—Ὁ ἐναγόμενος!...

Ἐφώνησε τώρα ὁ Πρόεδρος.

Ἐνας μεσόκοπος ἄνθρωπος μὲ ἰδρωμένο ἀνῆ-
συχον πρόσωπον ξέκοψε ἀπὸ τὸ πλῆθος. Στάθη-
ξε μακριὰ ἀπὸ τὸ παιδί καὶ τὴ μάνα.

Οἱ ἄλλοι δὺο δικασταὶ τὸν κύτταξαν προσε-
κτικά. Ὁ πρόεδρος τοῦ δείχνει τὸ ἀγόρι:

—Στάσουν κοντὰ στὸ παιδί!

Σοῦφθησε ὁ ἄνθρωπος μπροστὰ μὲ πάλι ξέ-
μεινε ἕνα βῆμα.

Ὁ πρόεδρος τὸν κύτταξε καλὰ, ἔκανε σύγ-
χρησι στὶς δὺο φυσιογνωμίες. Ἐπειτα ρώτη-
σε τὸ παιδί:

—Εἶναι αὐτὸς ὁ πατέρας σου;

Τὸ παιδί δακρύζει.

—Ναί, εἶναι ὁ πατέρας μου...

Ὁ Δικαστὴς κάρφωσε τὰ μάτια του στὸν
ἄντρα:

—Ἡ ὁμοιότης σας εἶναι καταπληκτικὴ. Ἀρ-
νεῖσαι ἐσὺ ὅτι εἶναι δικό σου τὸ παιδί;

Ἐκεῖνος ἔκανε πὼς τοῦ ἤλθε νὰ γελάση.

—Ἀρνοῦμαι. Καὶ βέβαια ἀρνοῦμαι... Ἀκοῦς
ἐκεῖ παιδί μου, αὐτὸς!

★

Τὸ ἀκροατήριον πλησίασε, μίκρυνε τὸν κύκλο
γύρω στὰ πρόσωπα τοῦ δράματος. Κυττάζει
προσεκτικὰ πατέρα καὶ παιδί. Γίνεται χορὸς
ἀρχαίας τραγωδίας. Καὶ φουσκώνει τὰ στήθη
ἡ ἱερὴ ἀγανάκτησι. Βαβὰ! Ὁ Θεὸς ἔδωσε
κρίσι, ἔβαλε τὴν σφραγίδα του!

—Δές, ἴδιο ὁ πατέρας του εἶναι τὸ παιδί.
Ντροπὴ τοῦ ὁ ἄκαρδος νὰ τὸ ἀρνιέται! Ντρο-
πῆ...

Ὁ Δικαστὴς γυρίζει τὸ αὐστηρὸ ἀσυγκίνη-
το πρόσωπό του στὴν μάνα, τῆς δείχνει μὲ τὸ
δάκτυλό τὸν ἄντρα.

—Εἶναι αὐτὸς ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ;

Ὁλοφύρεται ἡ μάνα. Λόγια καὶ κλάμματα
σπρώχνουν, ἀνεβάζουν ἀνάκατα ἀπὸ τὴν καρ-
διά της χρόνον καῖμούς:

—Αὐτός!... Αὐτός!... Δὲ λυπήθηκε ἐμένα,
καλὰ, μὰ δὲν λυπήθηκε καὶ τὸ ἄθωο πλάσμα.
Τί δὲν μ' ἐπότης νὰ τοῖς, τί ξύλο δὲν μοῦ
δωσε... Τὸ κράτησα, τὸ γέννησα. Μοῦ τ' ἄ-
φησε τεσσάρων χρονῶν ἔπειτα καὶ ἔφυγε... Τ'
ἀνάστησα μὲ αἷμα περιμένοντας τὸν πατέρα
τοῦ νὰ γυρίσῃ. Τόπαινα μαζὶ μου, ξενόπλε-
να, κ' ἐκεῖνο ἔπαιξε δίπλα μου. Δέστε τὰ χέ-
ρια μου στράβωσαν, παραμορφώθηκαν ἀπ' τὶς
μπουγάδες... Μεγάλωσε τὸ παιδί κ' ἦταν παν-
τοῦ, στὸ σχολεῖο του, στὴ δουλειά του, προ-
κομένο, τίμιο, ἀγαπητό... Ὅλο ἄριστα στὰ μα-
θήματα κ' ἐπαίνους... Ἐπρεπε κάποτε νὰ μά-
θῃ τὴν ἀλήθεια... Τοῦ τόπα πὼς δὲν εἶχε ἐ-
πίσημα πατέρα, τώρα ποῦ ἔμαθα ὅτι μποροῦ-
σε τὸ ἴδιο νὰ ζητήσῃ τὸ δικό του... Πὼς δὲ
σκοτώθηκε, σὰν τῶμαθε πὼς δὲν τρελλάθηκε...
Ἐσθῆσε τὸ χαμόγελό του. Πεθαίνει ἀπὸ τότε
τὸ παιδί μου μέρα στὴ μέρα.

Ὁ ἄντρας σήκωσε τοὺς ὤμους.

—Κύριε Πρόεδρε, πρώτη φορὰ βλέπω αὐτὴ
τὴ γυναῖκα, ἐδῶ στὸ δικαστήριον... Ἴσως, ἴ-
σως ἕνας σωσίας μου νὰ ἦταν ὁ πατέρας...

Καὶ ἀγανακτεῖ καὶ σκονιπίζει τὸν ἰδρωτὰ στὸ
μέτωπό του καὶ κυττάζει δεξιὰ κ' ἀριστερὰ
γυροῦντας συνηγορία ἀπὸ τὸ πλῆθος.

Ὁ Δικαστὴς τὸν δέκωψε:

—Νὰ ἔλθουν οἱ μάρτυρες.

Ἀνέβηκαν μὲ τὴν σειρὰ οἱ μάρτυρες τοῦ
παιδιοῦ, στὸ βάθρο, μπροστὰ στὸ Εὐαγγέλιο.
Ἀζοῦμπησαν σταθερά, μὲ δέος τὸ χέρι πάνω
στὸ ἐκρὸ βιβλίο. Εἶναι γονεῖς. Δείχνουν νὰ λέ-
νε τὴν ἀλήθεια:

—Ναί, ζοῦσαν μαζὶ τοῦτος ὁ ἄντρας κι' ἡ γυναῖκα, ἀντρούγνο τοὺς ἤξαιρε ἡ γειτονιά. Μπαμπὰ τὸν ἔλεγε τὸ παιδί. Τὸνομα τοῦ παπποῦ ἀπ' τὸν πατέρα του τοῦ εἶχαν δώσει. Ὅσο πὺν ἔγινε τὸ παιδί τεσσάρων χρόνων. Τότε τοὺς ἐγκατέλειψε... Πέρασαν χρόνια. Ὅττερα παντρεύτηκε ἐκεῖνος ἔκανε ἄλλο παιδί καὶ τοῦ ἔδωσε πάλι τὸ ἴδιο τ' ὄνομα...

Ὅταν κατέβηκε ὁ μάρτυς, γυρίζει ὁ κόσμος καὶ βλέπει τὸν ἀρνητὴ πατέρα. Ἐκεῖνος, ἀνοιξε τὰ χέρια, σήκωσε γουρλωμένα τὰ μάτια του στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ στὸν τοῖχο, σὰ σὲ ἄφωνη προσευχὴ γιὰ τὸ δικίον του. Οἱ δικασταὶ—τὰ ξέρον ἀυτὰ—δὲν ἔδωσαν σημασία.

Φώναξε ὁ Πρόεδρος τὸν ἄλλο μάρτυρα. Εἶπε τὰ ἴδια. Πρόσθεσε:

—Δὲν εἶχε χρήματα, νοῦ, ψυχὴ ἡ δύστηνη μάνα νὰ πᾶν τότε τὸν ἄντρα στὰ δικαστήρια. Ἐπειτα, ἔλεγαν, ἔχασε τὸ δικαίωμα ἡ ἴδια. Κλείστηκε στὸν πόνο τῆς μάταια περιμένοντάς τον νὰ γνωρίσῃ... Τώρα πὺν ζήτησε τὸ παιδί τὸ δικίον του ἐκεῖνος ἀπειλοῦσε τοὺς μάρτυρας στὶς δίκες νὰ μὴ μαρτυρήσουν, μὰ ἦσαν γονεῖς κι' ἔνοιωσαν χρέος τους νὰροῦν νὰ ποῦνε τὴν ἀλήθεια.

Κῆμα τώρα ἔγιναν τ' ἀγανακτισμένα βλέμματα, κῆμα πὺν χτύπησε τὸν κακὸ πατέρα. Τὸν σφίγγει ὁ κλοιὸς τοῦ ἐλέγχου. Φυσομανάει, πασιτίζει, χάνει τὴν ψυχραιμία του. Ἀνοίγει ἔπειτα ἕναν ὄχετο καὶ λέει, λέει γι' αὐτὴ τὴν γυναῖκα τὰ ἔξ ἀμάξης. Ὁ νόμος ἔγραψε πὺς «ἂν κατὰ τὸν χρόνον τῆς συλλήψεως ἡ μήτηρ τοῦ ἐξωγάμου διήγεν ὁμολογούμενως βίον ἀκόλαστον εἶναι ἀπαράδεκτος ἡ ἀγωγή κλπ. κλπ.». Τέτοια ἦταν κι' αὐτὴ ἐδῶ! Κοινὴ γυναῖκα, ἁμαρτωλὴ μὲ πληθὺς ἐραστές. Τὸ εἶχαν βεβαιώσει μὲ ὄροιο στὰ χαρτιά οἱ μάρτυρες του. Ναί!...

Γύρισε στὴ θέσι του ψιθυρίζοντας:

Εἴκοσι χρόνια γίνηκε ὁ βραχνᾶς μου αὐτὴ ἡ γυναῖκα...

Σχολίασαν οἱ ἄνθρωποι πὺν βρέθηκαν κοντά του καὶ τὸν ἀκούσαν:

—Εἴκοσι χρόνια! Αὐτὸς εἶπε ὅτι πρώτη φορά τὴν βλέπει στὸ δικαστήριον! Ὁμολογεῖ λοιπὸν ὅτι τὴν ἤξαιρε!

Ὁ Πρόεδρος χτύπησε τὸ ζουδοῦνι.

—Σιωπὴ! Νὰ ἔλθῃ ὁ μάρτυς τοῦ ἐναγομένου...

Δὲν παρουσιάζεται κανεὶς.

—Ποῦ εἶναι ὁ μάρτυς σου πὺν ἐκαλέσαμε;

Ρωτᾷ ὁ Πρόεδρος.

Ὁ μάρτυς του...

Κατὶ ἐξήγησε ἐκεῖνος, ἕνα χαρτὶ ἔδωσε ὁ δικηγόρος του. Ἐγινε σούσουρο.

Καὶ ὁ γραμματέας σημείωσε πὺς καὶ γιατί δὲν ἦλθε ὁ μάρτυς πὺν εἶχε ἄλλου ὀρκισθῇ ὅτι ἡ μητέρα τοῦ παιδιοῦ ἦταν πόρνη...

«Εἰς τὸ σημείον αὐτὸ ὁ πληρεξούσιος τοῦ ἐναγομένου προσεκόμισε βεβαίωσιν τοῦ ἱατροῦ Α. Β. ἐξ ἧς προκύπτει ὅτι ὁ Ψ. Μ., μάρτυς τοῦ ἐναγομένου, ἀδυνατεῖ νὰ προσέλθῃ ὡς προσβληθεὶς ἐξ ἡμιπληγίας βαρείας μορφῆς...».

★

Ἡ διαδικασία ἐτελείωσε, τὸ δικαστήριον θὰ δώσῃ νόμιμον πατέρα στὸ παιδί. Τὸ δράμα ὅμως δὲν τελειώνει ἐδῶ.

Δὲν ἀποδείχθηκε ἡ ποταπὴ συκοφαντία γιὰ τὴν μητέρα τοῦ παιδιοῦ. Κάποια σατανικὴ ὁμῶς ὑποψία θὰ μείνῃ, θὰ βασανίζῃ κάθε τόσο τὴν ἐφηβικὴ ψυχὴ...

—Γυιὸς εἶναι ἀραγε μὰς «ἀμαρτωλῆς»;

—Παιδί τοῦ Φαρισαίου πὺν τὴν λιθοβολοῦσε ἀφοῦ αὐτὸς τὴν ἐσοργῶξε στὸν βοῦρκο;

Ἀλήθεια; Ψέμματα;

Κι' ὅσο θὰ μεγαλώνῃ, ὅσο θὰ πετυχαίνῃ ὁ ἴδιος στὴν κοινωνία, ὅσο θὰ τὸν τιμᾷ ὁ κόσμος, τόσο ὁ κρυφὸς κόμπος θὰ σφίγγῃ τὴν καρδιά του.

Ποιὸς νόμος, ποιὸ δικαστήριον, ποιὸς ἄνθρωπος θὰ τὸ λυτρώσῃ τὸ παιδί, θὰ σβύσῃ ἀπὸ τὰ μάτια τὴν οἰδία, θὰ χαλαρώσῃ τὸ σφίξιμον τῆς πίκρας ἀπὸ τὰ χεῖλη του;

★

Εἶδα ἕνα σῆμα στὸ πέτο ἐκεῖνου τοῦ ἐφήβου. «Σημεῖον ἀντιλεγόμενον»—τὸ σῆμα τοῦ Κατηχητικοῦ (Ἰουδαίους σκάνδαλον, Ἑλλῆσι μωρία, αὐτοῖς δὲ τοῖς κλητοῖς...).

Ἐφενεγε τώρα τὸ παιδί ἀπὸ τὴν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου βαδίζοντας ἀργά, πλάϊ στὴν μάνα μὲ τὰ πρόωρα γεράματα, τὰ στραβωμένα ἀπὸ τίς μπουγάδες χέρια:

Καὶ ἦταν σὰν ν' ἀκούγα τὸν χορυφαῖο τοῦ χοροῦ τῆς τραγωδίας νὰ λὲν προπέμποντάς το:

—Γύρισε τώρα παιδί μου ἐκεῖ σ' αὐτὸ τὸ σχολεῖο. Στὴ διδασχὴ του θὰ βοῆς τὴ λύτρωσί σου. Ἐκεῖ θὰ μάθῃς ὅτι...

...Κι' ἂν ἀκόμα ἦταν μὰ ἁμαρτωλὴ ἡ μάνα σου, ἀ γ ι ἄ σ θ η ς ε. «Πολὺ σὲ ἠγάπησε...». Κῦττα, στρεβλώθηκαν τὰ χέρια τῆς ἀπάνω στὸν δικὸ της σταυρὸ: Τὸν μόχθο, τὴν ἀγωνία γιὰ νὰ σὲ θρέψῃ, νὰ σ' ἀναστήσῃ.

...Κι' ἂν ὁ πατέρας σου ἀφοῦ τὴν λιθοβόλησε σὲ ἀρνήθηκε. Μὴν τὸ ξεχνᾷς: Ἐχεις ἐσὺ ἄναρχο καὶ ἀγενεαλόγητο Πατέρα αἰῶνιο τῶν πνευμάτων. Ἐβαλε τὴ σφραγίδα Του στὸ πνεῦμα σου, ὥπως ὁ φυσικὸς πατέρας στὴ μορφὴ σου.

ΟΥΤΙΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΝΑ ΦΥΓΟΥΝ ΤΑ ΕΜΠΟΔΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟΝ ΜΑΣ

"Όσα εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον ἐγράψαμεν περὶ τῆς χριστιανικῆς αυτοκριτικῆς φαίνεται ὅτι εὗρον ἀπήχησιν καὶ ἴσως καὶ διελεύκαναν ἀμφιβολίας. "Όσον καὶ ἂν εἶναι αὐτονόητος, χρειάζεται, βλέπετε, καὶ νὰ ἐξηγηθῇ πλατύτερον ἢ ἀλήθεια, ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος εἶναι φορεὺς τοῦ ἡγετικού χριστιανικοῦ μηνύματος, μετέχει καὶ τῶν εὐθυνῶν νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἀρτίαν προσωπικότητα, πού θὰ προσωποποιῇ τὸ μήνυμα αὐτὸ καὶ ἀπὸ οὐείρου θὰ τὸ ἐμφανίξῃ ὡς τὴν ὁδόν. Αὐτὸ ὡς προτροπὴ ἡθικὴ εἶναι κάτι πού τὸ ἀκούομεν ἀπὸ τὸ σχολεῖον, ἀπὸ τὸν νηπιχρωγεῖον καὶ τὸ δεχόμεθα ὅλοι. Ἀλλὰ ὡς κριτικὴ ἢ ὁποία περιλαμβάνει καὶ τὴν ὁμολογίαν ὅτι ἔως τώρα δὲν τὰ ἐκαταφέραμε ὅπως πρέπει, μᾶς κοστίζει. Τὸ ζήτημα, λοιπόν, εἶναι νὰ ὑπερνικήσωμεν τοιοῦτους διασταχυοὺς καὶ νὰ ἀποκτήσωμεν ἐπίγνωσιν τοῦ ὅτι ὅσον περισσότερον ἀπὸ χριστιανικὴν πλευρὰν γίνεται αὐτὴ ἡ κριτικὴ, τόσον περισσότερον εἰς τὴν ἀρνητικὴν πλευρὰν ὑπάρχει ἀμηχανία. Διότι ἡ ἀρνήσις δὲν θὰ ἡμπορῇ πλέον νὰ θηρεύῃ πρὸς ἐκμετάλλευσιν τρωτὰ σημεῖα, ἀφοῦ αὐτὰ εἶναι ἤδη ἀντικείμενον ἐρεύνης καὶ θεραπευτικῆς ἀγωγῆς μέσα εἰς αὐτοὺς τοὺς κόλπους τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἐνθαρρυνόμενον ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς συμφωνίας πρὸς τὴν αυτοκριτικὴν αὐτήν, τὸ παρὸν περιοδικὸν θὰ τὴν συνεχίσῃ. Διότι φρονεῖ ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, πολὺ περισσότερον παρὰ μὲ τὴν ἀντίκρουσιν θεωρητικῶν ἐπιχειρημάτων, θὰ συμβάλῃ ὥστε νὰ ἀρθοῦν ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν μοναδικὸν δρόμον τῆς σωτηρίας.

Τὸ φλέγον διὰ τὴν Πατρίδα μας ζήτημα, εἶναι πάντοτε τὸ ἐθνικὸν θέμα τῆς Κύπρου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ πρόβλημα ἡθικῆς τάξεως καὶ ὡς τοιοῦτον εἶναι διεθνές, εἶναι παγκόσμιον, διότι κρίνεται ὁ πολιτισμὸς μας ὁλόκληρος. Καὶ ὅλοι, ὅπως πολλὰς φορὰς ἔχομεν τονήσει καὶ ἀπὸ τῆς στήλης αὐτῆς, θὰ πρέπει νὰ συνεχίσωμεν τὸν ἀγῶνα πρὸς ὅλας τὰς πλευράς. Ἀγὼν διαφωτίσεως πρὸ παντός, προβολῆς τοῦ θέματος καὶ ἀνάλογος στάσις, θὰ πρέπει νὰ ἐμπνέουν ὅλας μας τὰς ἐνεργείας.

Ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων» ἐν συνεχείᾳ καὶ πρὸς προγενεστέρας προσπάθειάς της, συνέχισε τὴν διαφώτισιν ἀποστείλασα τὴν κατωτέρω διαμαρτυρίαν εἰς πολλὰς ἐκατοντάδας διακεκριμένων προσώπων, κυβερνητῶν, πολιτικῶν, ἐπιστημόνων, κοινωνικῶν ἐργατῶν, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. . .

«Ἡ Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων» ἐκπροσωποῦσα ὑπερχίλους Ἑλλήνας ἐπιστήμονας καὶ πιστεύουσα εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, τὰς ὁποίας ἐκήρυξεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Θεάνθρωπος, διαμαρτύρεται πρὸς ὅλα τὰ ἐλεύθερα ἔθνη τοῦ κόσμου διὰ τὰ ὅσα ἡ ἀποικιοκρατία ἐπιτελεῖ εἰς τὴν Κύπρον.

Τετρακόσται εἴκοσι χιλιάδες Ἑλλήνων Κυπρίων μὲ ὑπερπληθύνουσαν παράδοσιν πολιτισμοῦ ἐξακολουθοῦν νὰ κρατοῦνται ὑπόδουλοι καὶ νὰ στενάζουν ὑπὸ τὸ κράτος στυγνῆς ξενικῆς κατοχῆς.

Τὰ ὅσα σήμερον γίνονται εἰς τὴν Κύπρον ὑπὸ τῆς δόξης πολιτισμένης διοικήσεως τοῦ Χάρτινι ἀποτελοῦν στήλην διὰ τὸν ἐλεύθερον κόσμον, ὁ ὁποῖος ἔχρυσε ποταμούς αἱμάτων διὰ τὰ ἰδανικά τῆς ἐλευθερίας.

Στρατόπεδα συγκεντρώσεως εἰς τὰ ὁποῖα σύρονται ἀθῶοι πολῖται ἐπὶ ἀπλή ὑπόψιαν καὶ ἄνευ δίκης, ἀπαγωγὰι κληρικῶν καὶ ἐξορία ἄνευ διατυπώσεως κατηγορίας τινός, βασανιστήρια παρόμοια πρὸς τὰ ἐφαρμοσθέντα ὑπὸ τοῦ Χίτλερ, ραβδισμοὶ μέχρι αἵματος παιδιῶν

ἀνγλίκων, ἐξευτελισμοὶ καὶ κακοποιήσεις γυναικῶν, κτυπήματα μὲ ἀλυσίδας, ἐξορύξεις ὀνύχων, ὄρροι ἀληθείας, ἀπαγχονισμοὶ ἀθώων καὶ ἐνίοτε ἀνγλίκων, καὶ ἄλλαι παντοειδῆς ἀπανθρωπείαι, ἀποτελοῦν καθημερινὴν εἰκόνα εἰς τὴν ἀποικίαν τῆς Κύπρου, ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ ὁ λαὸς τῆς ζητεῖ τὴν ἐλευθερίαν του!

Ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων» καλεῖ ὅλους ὅσοι σέβονται τὸν ἑαυτῶν των καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ πιστεύουν εἰς τὰ ἰδανικά τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ ἐλευθερίας νὰ ἀγωνισθῶν μὲ ὅλας τὼς δυνάμεις πρὸς κατάπausιν τῶν καταπιεστικῶν καὶ ἀνελευθέρων μέτρων τῆς ἀποικιοκρατίας εἰς τὴν Κύπρον καὶ πρὸς τὴν ἄμεσον ἐναρξιν διαπραγματεύσεων μετὰ τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου, διὰ τὴν παροχὴν τοῦ δικαίωματος τῆς αὐτοδιαθέσεως εἰς τὸν μαρτυρικὸν λαὸν τῆς καταδυναστευομένης Μεγαλονήσου.

ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΩΜΕΝ

Τώρα ὅμως θὰ εἰποῦμε καὶ ἄτι ἄλλο σχετικὸν μὲ τὴν Κύπρον. Δὲν βλέπομεν νὰ καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὴν περίθαλψιν ἐκείνων οἱ ὅποιοι ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς Κύπρου. Ὁ ἀγὼν αὐτός διὰ πολλοὺς ἀδελφούς μας σημαίνει θυσίας μεγάλας. Δὲν ἀναφερόμεθα τώρα μόνον εἰς ἐκείνους πού χάνουν τὴν ζωὴν των, οὔτε καὶ ἀκόμη εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι στεροῦνται τῆς ἐλευθερίας των. Ὑπάρχουν καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν θυμάτων αὐτῶν, ὑπάρχουν ἀκόμη φοιτηταὶ Κύπριοι, οἱ ὅποιοι ἐξεδιόχθησαν ἀπὸ τὴν Κύπρον ἢ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸ σπῆτι των λόγῳ τῆς ἐθνικῆς των δράσεως καὶ μένουν εἰς τὰς Ἀθήνας κυριολεκτικῶς ἄσιτοι. Ὑπάρχουν, τέλος πάντων, πολλοὶ ἐδῶ εἰς τὴν ἐλευθερίαν Ἑλλάδα εἰς τοὺς ὁποίους ὁ κυπριακὸς ἀγὼν κοστίζει στέρησιν ψωμίου καὶ στέγης.

Καὶ αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ συνεχισθῇ. Δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὀμιλοῦμεν περὶ ἀγῶνος, ὅταν λησμονοῦμεν τοὺς ἀγωνιστάς. Καὶ τοὺς ἀγωνιστάς δὲν τοὺς ἐνθυμούμεθα μόνον μὲ λόγια καὶ πινακίδας, ἀλλὰ μὲ ἔμπρακτον βοήθειαν, ὅπου τοῦλάχιστον ἠμπορεῖ νὰ χορηγηθῇ τοιαύτη.

Ὑπάρχουν αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας Κύπριοι, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀνάγκη τῆς βοήθειάς μας καὶ δὲν τοὺς βοηθοῦμε. Καὶ ὑπάρχουν εἰς τὴν Κύπρον

οἰκογένειαι, πολλαὶ οἰκογένειαι ἀγωνιστῶν, αἱ ὁποῖαι ὑποφέρουν λόγῳ τοῦ ἀγῶνος καὶ ἠμποροῦμε καὶ ἀπ' ἐδῶ νὰ τὰς βοηθήσωμεν καὶ δὲν τὰς βοηθοῦμεν. Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ὀργανωθῇ μία σταυροφορία ἀγάπης ἐμπράκτου διὰ τοὺς ἀγωνιστάς αὐτούς; Θὰ ἦτο ἄτι πού θὰ ἔδιδε νόημα καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς μας ἐκδηλώσεις, ὅταν αὗται γίνονται, ἐδῶ πού τὰ λέμε, ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς!

Η ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ἐνα ἀπὸ τὰ καλὰ χαρακτηριστικά τῆς χριστιανικῆς νοστορίας τῆς γενεᾶς μας εἶναι ὅτι ἀρχίζομεν νὰ προσέχωμεν, πολὺ περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε, τὴν πρώτην Ἐκκλησίαν καὶ δὴ ἐκείνην πού ἐμφανίζεται εἰς τὰς «Πράξεις» τῶν Ἀποστόλων. Ὅμως, εἰδικὰ βιβλία σχετικὰ μὲ τὴν πρώτην αὐτὴν Ἐκκλησίαν, ἐκτὸς βεβαίως τῆς διὰ τοὺς εἰδικούς ἐπιστημονικῆς βιβλιογραφίας, λείπουν. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀποτελεῖ συμβολὴν πολὺτιμον, μία ἐργασία ἡ ὁποία ἐξ ἐπιστήμης μὲν ἀλλὰ καὶ κατὰ τρόπον ἐπαγωγὸν καὶ προσιτὸν διὰ τὸ πολὺ κοινόν, θὰ μᾶς δώσῃ μίαν εἰκόνα τοῦ σχηματισμοῦ τῆς πρώτης αὐτῆς Ἐκκλησίας.

Ἐνα νέον βιβλίον πού ἐξεδόθη ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα Θεολόγων «Ἡ Ζωή», «Ἡ νέα κοινωνία» εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰ πέντε πρῶτα κεφάλαια τῶν πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Ἐμφανίζει μὲ ἐπιστήμην ἀλλὰ καὶ δύναμιν τὴν μέχρι τῆς Ἀναλήψεως ἀναστροφὴν τῶν μαθητῶν, κατόπιν ἀπὸ τῆς Ἀναλήψεως μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς, τὴν Ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, ἐν συνεχείᾳ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, τὸ εἴρυγμα τοῦ Πέτρου, τὸν ἔλεγχόν του, τὸ κήρυγμα «μετανοήσατε καὶ σώθητε». Καὶ ἡ ἔρευνα ἔρχεται εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία Ἐκκλησία χαρακτηρίζεται καὶ ὡς ἡ νέα κοινωνία.

Προχωροῦν κατόπιν αἱ διαπιστώσεις τῆς θαυματουργοῦ δράσεως τῶν Ἀποστόλων, ἔρχεται ἡ ἐμφάνισις τῶν πολέμιων καὶ ἡ καρτερικὴ ἀντιμετώπισις τῶν πρώτων διωγμῶν καὶ καταλήγει ἡ ὅλη μελέτη

μέ το ότι και τότε και σήμερα η δύναμις και η αγάπη του Θεού είναι πάντοτε η ίδια, και κάνει τα ίδια θαύματα, αρκεί να ακολουθήσωμεν την ιδίαν γραμμήν. «'Αλήθεια, ποθοῦμε πραγματικά τις ώραιες εκείνες ημέρες τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινωνίας; Στὸ χέρι μας εἶναι νὰ κάνουμε τὸν πόθο μας αὐτὸ πραγματικότης. » Ἡ ώραία ἐκκλησία νὰ γίνωμεν ὅλοι φορεῖς τῶν εὐγενῶν ἰδανικῶν τῆς ζωῆς τῶν πρώτων χριστιανῶν θὰ εὕρη, βεβαίως, εἰς ὅλους ἀπήχησιν, εἰς ὅλους ὅσοι πονοῦν τὴν σημερινήν ἀθροπότητα.

ΚΕΝΤΡΑ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Εὐρισκόμεθα εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ διαπιστώσωμεν, διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, τὴν πρόοδον ποὺ παρουσιάζουν πολλοὶ ἐπαρχιακαὶ πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῆς Ἑλλάδος ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἰδρυσιν κέντρων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐκπορεύεται μία πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἐργασία. Ἐργασία ποὺ ἀκτινοβολεῖ εἰς μεγάλην περιοχὴν καὶ τὴν αἰσθάνεται καὶ τὴν δέχεται εὐχαρίστως ὁ ἄξιος ἑλληνικὸς λαός.

Πρωταγωνιστοῦν εἰς τὴν ἰδρυσιν καὶ λειτουργίαν αὐτῶν ἐκπαιδευτικοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, ἀλλὰ καὶ ἐπαγγελματίαι καὶ ἀγρόται καὶ ἐργαζόμενοι. Παλαιότεροι ἀλλὰ καὶ νέοι ἄνθρωποι. Θέλουν νὰ μεταδώσουν τὴν πνευματικὴν ὑγείαν εἰς τὴν περιφέρειάν των καὶ κτίζουν αἰθούσας ἢ καὶ διαμορφώνουν χώρους τοῦ ὁποῦ διαθέτουν διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ πνεύματος, διὰ τὴν ψυχαγωγίαν τὴν ἀγνὴν, διὰ τὴν δρᾶσιν τὴν κοινωνικὴν τῶν ἀνθρώπων ποὺ θέλουν νὰ δημιουργήσουν κάτι τὸ νέον καὶ τὸ καλὸν εἰς τὸν τόπον τους.

Ἀπὸ χρόνια ἰδρύνονται τοιαῦτα κέντρα πνευματικῆς ἀκτινοβολίας καὶ διαρκῶς πολλαπλασιάζονται. Τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐγκαινιάσθησαν εἰς μερικὰς πόλεις (ὅπως εἰς Ἀγρίνιον, Κιάτον, Λάρισαν, Τρίπολιν κλπ.). Ἀποτελοῦν αὐτὰ ὀχυρὰ καὶ φρούρια ἰσχυρὰ κατὰ τῆς σαπίλας καὶ τῆς μολύνσεως· εἶναι κέντρα ἀκτινοβολίας ποικίλης· ὀπλοστάσια ἀποτελεσματικὰ καὶ θετικὰ κατὰ τῆς κακότητος καὶ τῆς διαφθορᾶς.

Τὸ Κράτος, ἡ Ἐκκλησία, ἡ κοινωνία τὰ περιβάλλουν μὲ στοργὴν καὶ ἀγάπην, ὅταν ἡμποροῦν νὰ βλέπουν καὶ νὰ διακρίνουν καὶ νὰ ἐκτιμοῦν τὴν ἀξίαν των. Καὶ εὐτυχῶς αὐτὸ συμβαίνει εἰς μεγάλην κλίμακα.

«ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΣ»

Τὸ νέον βιβλίον τοῦ κ. Χαριλάου Παπαχρίστου «Τεχνικὴ καὶ συνεργατισμός» εἶναι πράγματι ἐνδιαφέρον, ἰδίως λόγῳ τῆς προσπαθείας ἡ ὁποία καταβάλλεται διὰ νὰ τεθῇ ὁ ὕλικός πολιτισμὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πνευματικοῦ καὶ εἰς μίαν τοιαύτην σύνθεσιν, νὰ ἴδῃ ὁ τόπος μας καλὰς ἡμέρας.

Τὸ θέμα ἐξετάζεται κυρίως ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς οἰκονομίας καὶ ἡ διήκουσα ἰδέα εἶναι ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ τόνωσις τοῦ συνεργατισμοῦ. Κατὰ τὸν συγγραφέα «ὁ ἐλεύθερος συνεργατισμὸς, χωρὶς δογματισμοὺς καὶ μηχανιστικὸν χαρακτῆρα, ἀλλὰ σεβόμενος τὴν ἐλευθερίαν βούλησιν καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ ἄξιου τοῦ ὀνόματος ἀνθρώπου, μπορεῖ καὶ συμφέρει νὰ ἔχῃ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τῶν ἰδιωτικοῦ δικαίου ἐπιχειρήσεων χωρὶς ὅμως καὶ τὰ μειονεκτήματα τῶν ἀντικειμενικῶν κερδοσκοπικῶν καὶ ἐκμεταλλευτικῶν τοιούτων» (σελ. 8) καὶ νὰ προχωρήσῃ «μακρὰ ἀπὸ τὴν τροχόπεδον τῶν κανόνων τοῦ δημοσίου δικαίου καὶ λογιστικοῦ».

Ἡ κεντρικὴ αὐτὴ ἰδέα ἐξετάζεται καὶ ἐξ ἐπόψεως τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας, ὁ δὲ συγγραφεὺς δὲν ὀκνεῖ νὰ ἀναχθῇ μέχρι καὶ τῆς προσπαθείας διὰ τὴν ὁλοκληρωτικὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τοῦ λαοῦ μας. Παρέχονται ἔπειτα εἰδικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὸ συνεταριστικὸν σύστημα, κατόπιν γίνεται ἀναδρομὴ εἰς τὴν ὅλην τοποθέτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέναντι τοῦ καπιταλισμοῦ ἀφ' ἑνός, τῶν θεμάτων τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης ἀφ' ἑτέρου, καὶ τῶν σφαλμάτων ποὺ ἔγιναν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἔτσι λαμβάνει κατευθυντήριον γραμμήν ἡ ὅλη προσπάθεια, στηριγμένη εἰς τὸ ὅτι πρέπει ὁ Ἕλλην ἐπιστήμων ποὺ ἐμπνέεται ἀπὸ χριστιανικὰς ἀρχὰς νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν καλυτέραν αὐρίον.

Ἡ μελέτη ἀποτελεῖ τεῦχος ἐπιμνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Χριστοῦ Συμπαροῦνη, τοῦ ὁποίου τὸ μήνυμα χαρακτηρίζεται ὡς « φωνὴ ἀνθρωπιάς ἀπὸ τὸν τάφο ». Μὲ πολλὴν θερμὴν συνιστῶμεν τὴν μελέτην τοῦ μικροῦ ἀλλὰ πολὺ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ βιβλίου.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΕΒΕΖΑΝ

Ἦλθεν εἰς τὰ χέρια μας ὁ ἀπολογισμὸς μιᾶς δεκαετίας ἀπὸ τότε ποὺ ἰδρύθη ἡ Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Ἀδελφότης Πρεβέζης (1946). Ὁ ἀπολογισμὸς παρέχει, μὲ ἐπαινετὴν λιτότητα καὶ σεμνότητα, μίαν εἰκόνα τοῦ ἐπιτελεσθέντος ἔργου κατὰ τὴν δεκαετίαν 1946 - 1956. Ἰδιαιτέρως θὰ τόνισωμεν τὸ γεγονός ὅτι ἔγιναν διάφορα ἔργα ἀγάπης, προνοίας καὶ φιλανθρωπίας, ἐπισκέψεις εἰς τὰς φυλακὰς καὶ τὰς κλινικὰς καὶ ἰδρύθη καὶ εἰδικὸν ἐντευκτήριον μὲ διαλέξεις, ὁμιλίας καὶ ψυχαγωγικὰς εὐκαιρίας.

Θὰ ἠθέλαμεν καὶ ἡμεῖς νὰ συγχαρῶμεν ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται εἰς τὸ καλὸν αὐτὸ σωματεῖον καὶ νὰ εὐχηθῶμεν μὲ ὅλην μας τὴν καρδίαν ἀρίστην περαιτέρω συνέχισιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ.

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΕΡΓΑΤΑΙ;

Κύριε Διευθυντά,

Εἶναι ἀξίος πολλῶν ἐπαίνων ὁ συνεργάτης σας κ. Πύρρας, διότι μᾶς παρουσίασε τὴν ἀγωνιστικὴν προσπάθειαν τοῦ π. Corridan ἀνάμεσα στοὺς λιμενεργάτας. Δὲν πρέπει ὅμως, νομίζω, νὰ ξεχνᾶμε ὅτι καὶ ἡ Ὁρθόδοξία μας ἀνέδειξε φιλογερούς ἱερεῖς κοινωνικοὺς ἐργάτας, ἀνάλογα μὲ τὴν θέσιν τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος στὴ χώρα μας. Τέτοιους θὰ ἤθελα νὰ ἀναφέρω ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια τὸν Κοσμά τὸν Αἰτωλὸ, τὸν ἐθνεγέρτη καὶ κοινωνικὸ ἀπόστολο, καὶ τὸν παπᾶ - Μπασιᾶ τῆς Κεφαλονιάς. Καὶ ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς κατοχῆς καὶ τὸν πολέμου τοὺς ἐξῆς : τὸν Λεωνίδα Παρασκευόπουλον, τὸν γνωστὸν ἱεροκλήρικα καὶ ὁργανωτὴ παιδικῶν συσσιτίων τῆς Θεσσαλονίκης, τὸν Κωνστάντιον Χρόνην ὅπως καὶ τὸν

Ἰωάννην Μακρόπουλον, ποὺ ἔσωσαν τὸν λαὸ τῆς περιοχῆς Καλαβρύτων καὶ Καλαμῶν μὲ τοὺς ἀγῶνες των γιὰ τὸν ἐπιστιτισμὸν, τὸν Βενέδικτον Πετράκη ποὺ ἱδρύσε στὰ χρόνια ἐκεῖνα τέσσαρα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα στὸ Ἀγρίνιο, τὸν Διονύσιον Χαλαμάπουλον ποὺ στάθηκε θερμὸς συμπαράστατος τῶν κρατουμένων στὰ γερμανικὰ στρατόπεδα Παύλου Μελά καὶ Στάιν, τὸν Ἀνδρέαν Χαλκιάπουλον καὶ τὸν Χαρίτωναν Συμεωνίδην ποὺ παραστάθηκαν στὸ πλευρὸ τῶν Κορεατῶν σὰν ἀληθινοὶ ἱεραπόστολοι καὶ πνευματικοὶ βοσκοί. Ὅλοι αὐτοὶ δὲν ἦσαν μόνο « κήρυκες », ἀλλὰ « ἐργάτες » ἢ καλύτερα « ἐπαναστάτες » μὲ τὴν πιὸ εὐγενικὴ ἔννοια. Ἡ ζωὴ τους μετέχει τοῦ μόθου καὶ τῆς θυσίας, ἔχει κατὰ τὸ μαχητικὸ καὶ φιλογερό. Γιατὶ νὰ μὴ μᾶς ἐμπνεύσουν ὅλους μας ; Ἔως πότε θὰ θαυμάζουμε μόνο τὰ ξένα ὀνόματα καὶ θὰ κλαιγώμαστε γιὰ τὴν « θαυμάσια ζωὴ μας » ἐδῶ στὸν τόπο μας ;

Μὲ πολλὴ ἐκτίμησι

Δ. Χ. ΠΑΠΑΓΩΑΝΝΟΥ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΜΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Κύριε Διευθυντά,

Ἡ ἐπικράτησις τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν στὴν κοινωνία εἶναι αἷτημα ποὺ ὀρθότατα τόνισθηκε στὸν ἑορτασμὸ τῆς δεκαετηρίδος τῆς « Διακηρύξεως » τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων.

Τὸ ὅτι πάντοτε θὰ προτάσσωμεν τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀτόμου δὲν σημαίνει ὑποτίμησιν τῆς σημασίας τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν. Σημαίνει ὅτι βασικὴ ἀξία εἶναι ἡ ψυχὴ καὶ βασικὸς κοινωνικὸς μοχλὸς ἡ ἀναγέννησις τῆς. Σημαίνει καθάραν ἐμπνευσιν καὶ καρτερικὴν τοῦ ἀτόμου καὶ τὸ ἐπίτευγμα — δυσκολώτατον — ὁλοφύχης ἀνιδιοτελοῦς συνεργασίας ὅλης τῆς « ἐκκλησίας ». Σημαίνει ἀκόμη πῶς ὁ ἐκχριστιανισμὸς τοῦ πολιτισμοῦ μας θὰ προσέρχεται — ὅπως προήλθεν ἀνάκαθεν — κατὰ μέγιστον μέρος, ὄχι ἀπὸ χριστιανούς θεωρητικούς, ἀλλ' ἀπὸ ἀναγεννημένους ἀνθρώπους τῆς ἀγορᾶς καὶ τοῦ ἐργοστασίου, τοῦ χρηματιστηρίου καὶ τῆς Βουλῆς, καὶ ἀπὸ ἄλλους πρακτικῶς ἐμπείρους πολίτας, ποὺ θὰ ἐπιμένουν, μὲ ἀδιαφιλονίκητη ἀρμοδιότητα, νὰ δημιουργοῦν γιὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ εἰσοδοὺς στὸν στίβο τῆς βιοπάλης.

Εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνία μας ἀξίζει νὰ ἐξάρωμεν, διαφυλάξωμεν ἀγνάς, καὶ προωθῶμεν δὺο ἐξελίξεις ποὺ ἀμβλύνουν τὶς ὑλικὰς καὶ δυναμικὰς ἀνισότητες ἐξημερῶν διαθέσεις καὶ ἦθη, καὶ ἀνοίγουν εὐρὺ στάδιον ἀναπεράσεως ἡθικοῦ, κοινωνικῆς ἀρμονίας, καὶ, ἐννοεῖται, ὑλικῆς εὐημερίας.

Ἡ πρώτη, ἱστορικῶς, ἀπὸ τῆς κινήσεως αὐτῆς εἶναι ἡ συνεταιριστική. Τὸ παρὸν σημεῖωμα δὲν πραγματεύεται τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἐλπίζομεν ὅτι ἄλλοι ἀρμοδιώτεροι θὰ γράψουν. Σημειώνομεν μόνον ὅτι ἔχει ἤδη πολλάκις τονισθῇ, παρὰλληλα μὲ τὰ πολὺ ἀξιόλογα ἐπιτεύγματα τῆς, ἡ χριστιανικότης τῆς κινήσεως αὐτῆς. Τὸ ἴδιο αὐτὸ πνεῦμα ἐξῆρε προπολεμικῶς ὁ Ἰάπων χριστιανὸς ἀναμορφωτὴς καὶ πρωτοπότος ἰδρυτὴς συνεταιρισμῶν, Τόγκιχικο Καγκάουα, λέγων ὅτι δὲν νοεῖται Χριστιανισμὸς χωρὶς κοινωνικὴ δικαιοσύνη ἀλλ' οὔτε κοινωνικὴ δικαιοσύνη χωρὶς πνεῦμα χριστιανικῆς ἀγάπης. Τέλος, σὰν χριστιανοὶ πρέπει νὰ ἀξιοποιήσωμεν τὸ πολὺ ἐνδιαφέρον καὶ προκλητικὸν ἄρθρον εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἀκτίνες» (Ἰαν. 1956) τοῦ κ. Π. Χαρχακιάδου, μὲ τίτλο: «Ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα στὴν Ἑκκλησίαν», τὸ ὁποῖον περιέχει καὶ τὴν διαπίστωσιν — θὰ ἔλεγα, τὸ παραπόνον καὶ τὴν διαμαρτυρίαν — ὅτι παρὰ τὴν χριστιανικὴν συνειδησὶν τῶν πρωταγωνιστῶν τῆς κινήσεως στὴν Ἀγγλίαν, στὴ Γαλλίαν, καὶ στὴ Γερμανίαν, «ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα δὲν ἔννοιασε στὸ πλευρὸ τῆς ζωντανῆς τῆς χριστιανικῆς Ἑκκλησίας.»

Τὸ θέμα μας ὅμως εἶναι μία ἄλλη ἐφαρμογὴ κοινωνικῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὴν ὁποῖαν μνημονεύει εἰς τὸ ἴδιο τεύχος τῶν «Ἀκτίνων» ὁ κ. Γ. Α. Περρὴς, εἰς τὸ ἄρθρον του: «Ἡ ἐξέλιξις τοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος στὴν Ἀμερικὴ». Πρόκειται περὶ τοῦ θεσμοῦ «profit-sharing», δηλ. τῆς «συμμετοχῆς τοῦ ἐργαζομένου εἰς τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως». Ὁ ἀγγλικὸς ὅρος εἶναι πῶς ἐπιτυχής, διότι δηλώνει ὅτι ἡ συμμετοχὴ αὐτὴ δὲν ἔρχεται ὡς ἀξίωσις καὶ ἐπέμβασις ἀπὸ κάτω, ἀλλ' ὡς οἰκονομικὴ διανομὴ ἐκ τῶν ἄνω — ἐκ λόγων ἰσῶς ὑγιῶς ἀντιληπτῶν συμφέροντος (ὁ ὅρος «φωτισμένη ἰδιοτέλεια» — enlightened self-interest — εἶναι καλὸν νὰ γίνῃ γνωστὸς καὶ σ' ἐμᾶς), ἀλλὰ συχνότατα — καὶ τότε εἶναι καταπληκτικὴ ἡ ἐπιτυχία — ὡς μέτρον δικαιοσύνης, καλῆς θελήσεως, ἀνθρωπιᾶς.

Ἐὰν ἓνα κύριον κοινωνικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως εἶναι ἡ συνένωσις τῶν ἀνεξαρτήτων ἀλλ' ἀδυνάτων παραγωγῶν ἢ καταναλωτῶν ὥστε νὰ φροντίζουν τὰς υποθέσεις των χωρὶς νὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ μεσάζοντας, καὶ δὴ συχνὰ ἀπὸ ἐπιτηδείους, ἡ συμμετοχὴ ἀφ' ἑτέρου τοῦ ἐργαζομένου, εἰς τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξαρτῶνται αὐτὸς καὶ ἡ οἰκογένειά του, ἀποτελεῖ ἄλλο ἰσχυρὸν σκέλος ἐνὸς χριστιανικοῦ κοινωνικοῦ προγράμματος, διότι παρέχει τὸ αἶσθημα τῆς δικαίας καὶ λογικῆς μεταχειρίσεως, δὲν ἐπαρκῆς οἰκονομικὸν κίνητρον δι' εὐσυνείδητον ἐργασίαν, τὴν βράσιν ἐλπίδος καὶ αἰσιοδοξίας καὶ εἰς τὸν τελευταῖον ἐργάτην καὶ υπάλληλον ὑπὲρ τῶν προσφιλῶν του προσώπων.

Ὁ θεσμὸς τῆς «συμμετοχῆς» περιγράφεται, μὲ πλοῦτον «ντοκουμέντων» καὶ ἐπιχειρημάτων, εἰς ἐπιστολὰς ἀναγνώστου, ὑπογραφομένου «Μελετητῆς» εἰς τὸ περιοδικὸν «Παραγωγικότης» (πρόσφατον τεύχος 13, καὶ ἐπίσης τεύχη 9 καὶ 11). Πρόκειται προφανῶς ὅχι περὶ καινοτομίας, ἀλλὰ περὶ καλῶς δοκιμασμένης καὶ ἐμπεδωμένης ἐξελλίξεως, ποῦ ἔχει διαδοθῇ σὲ ξένες χώρες, ἰδίως δὲ εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. Ὁ χώρος ἐδῶ μᾶς ἐπιτρέπει μόνον νὰ σημειώσωμε μερικὰ κύρια χαρακτηριστικά, καὶ νὰ προσφερθοῦμε γιὰ περὶ σόστερες πληροφορίες εἰς ὅσους ἐνδιαφέρονται:

1ον. Ἡ «συμμετοχὴ» δὲν πτωχαίνει τὸν ἓνα διὰ τὰ πλουτίζει τὸν ἄλλον. Στρεφίται σὲ στερεὰς ἠθικὰς καὶ ψυχολογικὰς βάσεις, καὶ ἔτσι δὲν ἀργεῖ νὰ ὠφελήσῃ ὅχι μόνον ψυχικά, ἀλλὰ καὶ ὁλικά, ὅλους δηλ. τὸν ἐργοδότη μαζὶ μὲ τὸν ἐργάτη ἢ υπάλληλον, τὴν πελατεία καὶ τὸ κοινόν καὶ ἐπίσης τὸ κράτος, ποῦ μπορεῖ πλέον νὰ φορολογῇ, ὅπως εἶναι λογικόν, τὴν εὐημερίαν, ἀντὶ, ὅπως εἶναι παράλογο καὶ δύσκολο, τὴν κακομοιριά μὲ ὅλες τὰς πονηρίας τῆς. Εἶναι λοιπὸν ἐξετάσιμον μήπως συμφέρῃ καὶ εἰς τὸ ἴδιον τὸ κράτος νὰ κάμῃ σοβαρὰς φορολογικὰς διευκολύνσεις εἰς τοὺς ἐργοδότες διὰ τὰ ποσὰ ἐκ τῶν κερδῶν τὰ ὁποῖα θὰ διέθετον διὰ τὴν «συμμετοχὴν», ἢ διὰ τὴν βελτίωσιν κακῶν συνθηκῶν ἐργασίας ἢ διαβιώσεως τοῦ προσωπικοῦ.

2ον. Τὰ ἐργατικὰ σωματεῖα τῆς ὑγιούς ἐργατικῆς κινήσεως γίνονται βαθμὴδὸν συνεργάται τῶν ἐταιριῶν ποῦ ἐφαρμόζουν τὴν συμμετοχὴν, ἐξετάζουν, ἀπὸ κοινοῦ μὲ αὐτὴν, ζητήματα ὡς τῆς προλήψεως προστρεβῶν, τῆς ἐξομαλύνσεως διαφορῶν, τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος, καὶ ἄλλα ποῦ συντελοῦν εἰς τὴν εὐημερίαν τῶν μελῶν τους. Μόνον ἡ πλαστὴ ἐργατικὴ κίνησις, ποῦ διέπεται ἀπὸ προσωπικὰς φιλοδοξίας ἢ ἀπὸ τὸν κομμουνισμό, δὲν θέλει τὴν «συμμετοχὴν» γιὰ τὴν ἀφαιρεῖ ὅλο τὸ ἔδαφος γιὰ τὴν προπαγάνδα τῆς. Πρωτεργάτης τῆς «Συμμετοχῆς», ὁ κ. C. Wimpfheimer τῆς Ἀμερικῆς Βέλβητ ἰσχυρίζεται, ὅστερα ἀπὸ 12 ἐτῶν πείρα, ὅτι ὁ θεσμὸς αὐτὸς — ἐννοεῖται μὲ βάσιν τὴν εὐλικρίνειαν καὶ τὴν καλὴν θέλησιν — «ἀποτελεῖ τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν κομμουνισμόν καὶ εἰς πᾶν ἄλλο ἀνελεύθερον σύστημα». Ἄλλος, ὁ κ. K. G. Merrill τῆς Ἰνδιάνας, γράφει ὅτι μὲ τὴν «Συμμετοχὴν» ἔλυσε πλήρως τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, προσθέτει δὲ ὅτι οἱ ἑκατοντάδες χιλιάδες δολλαρίων ποῦ ἐμοίρασε στὸ προσωπικόν του δὲν τοῦ ἐστοίχισαν οὔτε ἓνα σέντ, διότι αὐτὸς ὁ πλοῦτος δὲν θὰ εἶχε δημιουργηθῇ, ἐὰν δὲν ἐννοιωθῶν οἱ ἐργάται πῶς ἦταν στὸ χέρι τους νὰ βελτιώσουν τὰς ἀπολαβὰς τους.

3ον. Ἄλλο πρὸς τὴν «συμμετοχῆς» εἶναι τὸ εὐπροσάρμοστον, δηλ. ὅτι ἡμπορεῖ νὰ λάβῃ διάφορες μορφὰς ἀνάλογα μὲ τὸ μέγεθος, τὴν εἰδικότητα, καὶ ἄλλα ξεχωριστὰ περιστατικά

κάθε επιχειρήσεως. 'Αξιωματικόν, επειδή είναι τόσο απλό, είναι το σχέδιο της Skinnes Company της Ινδίας (εξαρτήματα σωληνώσεων) ή οποία χορηγεί κάθε Χριστούγεννα, ή και συχνότερα, ποσόν επί των ετήσιων απολαβών κάθε εργαζομένου, εξαρτώμενον εκ των πραγματοποιηθέντων καθαρών κερδών.

4ον. 'Η αρχή της ειλικρινείας είναι τόσο βασική, ώστε σημειώνουμε τα εξής του προέδρου της άνω εταιρίας. «'Εξ αρχής του σχεδίου τούτου (1938) έως σήμερα (1953) πληροφορούμεν τακτικά τους εργάτας μας πώς ακριβώς πηγαίνουν οι δουλειές μας. Διατί να μη ξέρουν τί γίνεται;...» Όταν κανείς είναι πλήρως κατατοπισμένος και με ακρίβειαν, δεν διαθέτει καιρόν διὰ νὰ πιστεύη ἀνακριβείας και διαστρεβλώσεις: τὸ φαρμακερὸ κουτσομπολιό, τὸ ὁποῖον ὑποβάλλει ἡ ἀγνοία τῆς πραγματικῆς καταστάσεως».

Μέσα στὶς χιλιάδες τῶν ἀγνωστῶν τῶν «'Ακτίνων» θὰ ὑπάρχουν ἐργοδοταί, καὶ μέλλοντες ἐργοδοταί. Ἰσως μερικοὶ ἔχουν ἑκατοντάδα ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν, ἄλλοι ὀλίγους, ἄλλοι μόνον ἓνα παιδί στὸ μαγαζί. Ἐὰν εἶναι καθήκον νὰ προπορευώμεθα μὲ τὸ φῶς τῆς πίστεως καὶ μὲ τὴν θέρη τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, δείχνοντας σὲ ὅλους τὴν ἰδεώδη σχέσι πρὸς ὑφισταμένους, καὶ ὅταν ἀκόμη κανένας ἄλλος δὲν ἀνοίξει τὸν δρόμο, πόσον ἀσυγχώρητο θὰ ἦτο νὰ ἀρνηθῶμε τὴν ἐνεργὴ συνεργασία καὶ συνταύτισί μας ἐκεῖ ὅπου ἦδη πλῆθος πρωτοπόρων — χριστιανῶν συνειδητῶν, ἡ ἀνθρώπων ἐπηρεασμένων ἀπὸ τὸν χρυσοῦν κανόνα τοῦ Εὐαγγελίου — ἐδημιούργησαν ἀπὸ χρόνια, ἀνάμεσα σὲ συγκρουόμενες παρατάξεις, ἐστίες δικαιοσύνης καὶ ἀδελφότητος ὅπου μαζὶ θριαμβοῦν εἰς τοὺς τομεῖς τῆς παραγωγῆς, τῆς διαμοιράσεως τοῦ προϊόντος καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ κοινού. Ποῖον σφάλμα θὰ ἐκάνουμε, σὰν χριστιανοὶ καὶ σὰν ἄνθρωποι πρακτικοί, ἐὰν ἀπερρίπταμε χωρὶς σοβαρὰ ἐξέταση καὶ δοκιμὴ, κατὰ τὴν δοκιμασμένην, ποὺ ὑπόκειται νὰ μετατρέψῃ τοὺς εὐλόγους ἀπαθείς ὑφισταμένους μας εἰς προθύμους συνεργάτας καὶ νοικοκυραίους.

Ὑπάρχει ὁμως μιὰ γενικώτερη ἀποψὶς τῆς συμμετοχῆς, ὅχι λιγώτερο σημαντικῆ, ἰδίως γιὰ τὴν χώρα μας σήμερα: Στὴ δημοκρατικὴ Ἑλλάδα, ὅπου ἡ τερραστία εὐθύνῃ τῆς ψήρου ἀνῆκει εἰς τὸν πολὺν λαόν, ἓνα εἶναι βέβαιον: «Ὅπου ὑπάρχει ἀδικία — ἃς εἶναι μόνον ἡ κοινὴ, συμβατικὴ ἀδικία — ἐκεῖ ἐμφωλεύουν ἡ δυσανασχέτησις, ἡ γκρίνια, ἡ εὐκαιρία γιὰ κάθε ἐχθρὸ τῆς χριστιανικότητος, ἐνότιος καὶ ἰσχύος τοῦ ἔθνους, τὸν ἀντικτὸν ὅπου οἱ ὑφισταμένοι νοιώθουν ὅχι μόνον «πατρικὴ» μεταχείρισις, ἀλλ' ὅτι στὴν πράξι εἶναι καὶ αὐτοὶ κατὰ τι συνιδιοκτῆται τῆς ἐπιχειρήσεως, ἐκεῖ ὅχι μόνον αὐξάνει ἡ ποιότης καὶ ἡ ποσότης τῆς ἀποδόσεως, ἀλλὰ παγιώνονται ἡ ψυχικὴ ἐνότης, ἡ ἀνοσία κατὰ πάσης δημοκρατίας, ἡ πολιτικὴ συνέσις.

Στὸν κικεῶνα τῆς σήμερον, ἡ ἐθνικὴ ἀσφάλεια ἀκροβατεῖ.

Δίδεται ἡ εὐκαιρία εἰς ἡμᾶς ὡς χριστιανούς, νὰ προσκαλέσωμε τοὺς ἀδελφούς μας νὰ συμμετάσχουν σὲ κατὰ τοῦ δικαιοῦνται (ἰδὲ «Παραγωγικότης» ἀρ. 11, σελ. 47). Καὶ ἐστὶ ἀφ' ἐνός νὰ καταθέσωμεν στὰ πόδια τοῦ Κυρίου ἓνα λαμπρὸν πετράδι ἐμπράκτου ἀδελφότητος, ποὺ θὰ νοιώσῃ ὁ λαὸς ὅτι ὀφείλεται στὸ πνεῦμα Του, ἀφ' ἑτέρου νὰ κτίσωμε ἀκλόνητο τὸ φρούριον τῆς κοινῆς ὁλων ἐλευθερίας.

Μὲ ἰδιαίτερη πεπολῆσι ἡμποροῦμε νὰ τονίσωμεν εἰς τὰς «'Ακτίνες» ὅτι ὅπου ὁ σκοπός, πνευματικὸς καὶ πρακτικὸς, ἐκτιμᾶται πλήρως, τὰ ἐπὶ μέρους ἐμπόδια ἀσφαλῶς θὰ ὑπερνικηθῶν: διότι συνεργόν θὰ ζήτησωμεν καὶ θὰ ἔχωμεν τὸν Θεόν.

Μετὰ τιμῆς

N. Θ. PAKTIBAN

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΑ

'Αγαπηταί «'Ακτίνες»

'Επιτρέψατέ μου νὰ θέσω ὅπ' ὤψιν σας ἓνα γεγονός, τὸ ὁποῖον ἔρχεται νὰ ἐπαληθεύσῃ τὰ ὅσα γράφει ὁ συνεργάτης σας Ζ.Ν. εἰς τὰς «'Απόψεις» τοῦ Μαΐου περὶ τῶν ἀσέμνων διαφημίσεων τῶν κινηματογράφων. Τὸ γεγονός προέρχεται ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, τὸ μεταφράζω δὲ κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸν περιοδικὸν «Livres et Lectures» (Janvier 1955).

«Τὸν Μαῖον τοῦ 1953 ὁ διευθυντὴς ἐνὸς κεντρικοῦ κινηματογράφου τῆς Τουλούζης κ. Mazenc ἀνῆρτησε ἓνα μεγάλον διαφημιστικὸν πανὸς διὰ τὴν ταινίαν «'Η νῆσος μετὰ τὴν γυναικὴς», τὸ ὁποῖον ἡ Ἑνωσις οἰκογενειακῶν σωματείων ἐθεώρησε ὅτι προσβάλλει τὰ καλὰ ἦθη. Ἐν συνεχείᾳ κατετέθη μῆνυσις, ἡ ὁποία προσεκάλει τὸν διευθυντὴν τῆς ἐπιχειρήσεως νὰ τροποποιήσῃ ἢ ν' ἀφαιρέσῃ τὴν διαφήμισιν. Ἐκεῖνος ἠρνήθη. Τότε ἀνέλαβε ἡ ἀστυνομία νὰ κατεβάσῃ τὴν προκλητικὴν εἰκόνα. Ὁ ἐπιχειρηματίας τὴν ἀντικατέστησε ἀμέσως μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφήν: «'Η διαφήμισις ἐλογακρίθη, ἀλλ' ἡ ταινία ἐκτιμᾶται πάντοτε ἐκατὸ τοῖς ἐκατὸ ὅπως εἰς τὸν ἐπίγειον Παράδεισον». Κατόπιν αὐτοῦ τὸ πλημμελειοδικεῖον τῆς Τουλούζης κατεδίκασε τὸν ἐπιχειρηματίαν εἰς πρόστιμον 40.000 φράγκων καὶ εἰς ἀποζημίωσιν 30.000 φρ. εἰς ὄφελος τῆς Ἑνώσεως οἰκογενειακῶν σωματείων. Ὁ ἐπιχειρηματίας ἔκαμε ἔφεσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ νέα ἀπόφασις ἦτο ἡ ἐξῆς: «Τὸ δικαστήριον θεωρῶσαν ὅτι οἱ πρῶτοι δικασταὶ ὀρθῶς κατεδίκασαν τὴν διαφήμισιν ὡς ὑποκινούσαν ἀσέμνους ιδέας καὶ ὅτι ὁ κατηγορούμενος ἀντικαθίστων τὴν ἐν λόγῳ διαφήμισιν ἀπὸ ἄλλην ὑποδηλοῦσαν τὸν πλήρη γυμνισμόν τῆς ταινίας ἐσκόπει νὰ προσελκύσῃ πελατεῖαν».

με την παρουσίαση γυναικείων γυμναστικών, ηΰξησε την ποινήν επιβάλλον εις τὸν κ. Mazenc πρόστιμον 100.000 φράγκων καὶ διατηροῦν τὰς 30.000 φρ. δι' ἑξοδα. . . »

Ἰδού παραδείγματα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔπρεπε ὁπωσδήποτε νὰ εὕρουν πολλοὺς μιμητὰς ἀπὸ τὰς ἐνώσεις τῶν γονέων εἰς τὸν δύστυχον αὐτὸν τόπον, ὅπου κυβερνᾷ ἡ ἀσυδοσία.

Με ἰδιαιτέραν τιμὴν
Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΑΡΘΟΥΡΟΣ ΧΟΝΕΓΚΕΡ

Ἀγαπηταὶ «Ἀκτίνες»

Ἔστω κι' ἂν ἔχουν περάσει σχεδὸν δύο χρόνοι, δὲν εἶναι ἀργὰ νὰ θυμηθοῦμε ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρθούρου Honegger ἐξέλιπε ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους μουσουργοὺς τῆς ἐποχῆς μας. Σημασία δὲν ἔχει μόνον τὸ γεγονὸς ὅτι συνέθεσε λειτουργίαι καὶ μονέττα. Τὸ πιὸ ἀξιοπρόσεκτον εἶναι ὅτι τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματά του ἔχουν πνευματικὸν χαρακτῆρα.

Ἀφοῦ ἀσχολήθηκε ἕνα διάστημα μετὰ τὴ μουσικὴν δωματίου — σονάτες γιὰ βιολί, γιὰ βιόλα, γιὰ βιολοντσέλλο, κουαρτέτο ἐγχόρδων κ.τ.τ. — ὁ Χόνεγκερ δὲν ἄργησε νὰ βρῇ τὸ δρόμον του πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς. Βαθεῖα πιστὸς παρουσιάζει μίαν φυσικὴν κλίσιν πρὸς τὸ δρατόριο. Εἶναι συνεπῶς φυσικόν, σ' αὐτὸ τὸ εἶδος νὰ μᾶς ἀφίνη τὰ τελειότερα πρότυπα τοῦ αἰῶνος μας : τὸν «Βασιλέα Δαβὶδ» τὴν «Ἰουδῆθ», τὴν «Ἰωάννα στὴν Πυρὰ», τὸν «Νικόλαο de Flue», τοὺς «Παλμούς τοῦ Κόσμου» καὶ τὴν «Καντάτα τῶν Χριστουγέννων», τὸ τελευταῖον τοῦ δρατόριου.

Τριάντα ὁλόκληρα χρόνια ἀσχολήθηκε μετὰ τὸ βιβλικὸν δρατόριο, ὅπου ἡ ἀκούραστη δημιουργικὴ του ἰδιοφυΐα μᾶς ἔδωσε σειρὰ ἀπὸ ἔργα μνημειώδη. «Με βαθεῖα τὴν ἐννοίαν τοῦ προτεσταντικοῦ χορικοῦ, με ἄμεσην εὐθύτητα στὴν ἀδρῆ διατύπωσιν τῶν μουσικῶν του ἰδεῶν, ὁ Χόνεγκερ, ὅπως γράφει ὁ Π. Πετρίδης, ἐπαίνει κάπου-κάπου μορφὴν μοντέρνου Χαϊντελ, γιὰ τὸν ὁποῖον ἔτρεφε ξεχωριστὴ τρυφερότητα. Μέσα στὴν ἀποπνικτικὴ ἀτμόσφαιρα νοσηρότητος, πού κυριαρχοῦσε στὴ μεταπολεμικὴ περίοδον, ὁ Χόνεγκερ σχεδόν σάν δρὺς ρωμαλέα, ὑγιῆς, δυναμικὴ ὅσο χωρεῖ».

Ὁ Χόνεγκερ κατορθώνει νὰ συνδυάζῃ τὴν ἀφέλεια τοῦ μικροῦ παιδιοῦ μετὰ καταπληκτικὴν ὀριμότητα σκέψιν καὶ αἰσθημάτων. «Τὸ δρατόριο, κατὰ τὴν γνώμην του, εἶναι λαϊκὸν κατασκευασμα ἱκανὸ νὰ ἐλκύῃ τὸ εὐρὺ κοινὸν μετὰ τὴν ξεχωριστὴν τὸν ἀγωγὴν, τίς κατευθύνσεις, τίς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ τὸ περιβάλλον».

Μία τέτοια ἀντίληψις σχετικὰ μετὰ τὸ δρατόριο ἦταν κάτι τὸ καινούργιον μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ

1914. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι περίεργον ὅτι τὸ ἔργο πού τοῦ χάρισε αἰφνίδια καὶ διεθνή δόξα ἦταν «ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ». Τοῦ παραγγέλθηκε γιὰ ἕνα ὑπαίθριον ἑλβετικὸν θέατρο καὶ τὴν ἔγραψε σὲ διάστημα μικρότερον τῶν δύο μηνῶν. Ἦταν ἕνα αὐθόρμητον δημιουργημὰ με φανερὴ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μπάχ, πού ἀνάγλυφον ζετυλίγει μπρὸς στὰ μάτια μας μετὰ ἀσύγκριτη δύναμι, τὴ ζωὴ τοῦ τσοπάνου-βασιλῆα. Μέσα στὸν συμφωνικὸ αὐτὸ ψαλμὸν πού ἀπαρτίζεται ἀπὸ τρία μέρη, ὁ λυρισμὸς γίνεται σοβαρὸς καὶ βαθύς, ξεπηδώντας ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ συνθέτη μετὰ ἀπόλυτη καὶ τραχεῖα κάπως εὐλικρίνεια.

Τέσσερα χρόνια ἀργότερα ἡ «Ἰουδῆθ», παρουσιάζει τὰ ἴδια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Ὁ ἥρωϊσμός ἐδῶ ἔχει μίαν τέτοια εὐγένεια καὶ ἀνθρωπιά πού μᾶς κάνουν νὰ προαισθανόμαστε τὴν «Ἰωάννα».

Στὰ 1931 «οἱ φωνὲς τοῦ κόσμου» ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸν «ὕμνον στὴ μοναξιά» τοῦ Keats εἶναι τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ ἀνθρωπιστικὰ ἐκεῖνα ἔργα, πού θὰ πάρουν κεντρικὴ θέσιν στὶς ἀπασχολήσεις τοῦ μεγάλου συνθέτη. Βλέπουμε ἐδῶ τὸν ἄνθρωπον, τσακισμένον ἀπὸ τὸν ψευδοπολιτισμὸν, ζαλισμένον ἀπὸ τὴν μηχανοποίησιν τῶν πάντων καὶ ἀπὸ τὸ πλῆθος πού μέσα σ' αὐτὸ χάνεται κι' αὐτός, νὰ ὑψῶν τὴν ψυχὴν του πρὸς τὸ Θεὸ καὶ νὰ φωνάζῃ μέσ' τὴ νύχτα «ἐλευθέρωσέ με».

Ἡ «Ἰωάννα στὴν Πυρὰ», τὸ δημοφιλέστερον ἀριστουργήματό του, ὅπου βάζει ὅτι καλύτερον ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, ὀφείλει ἴσως τὴν ἀσύγκριτην ἐπιτυχίαν του στὸ γεγονὸς ὅτι γράφτηκε σὲ στενὴ συνεργασία μετὰ τὸν Κλωντέλ. «Ὅλες οἱ διαδοχικὲς κατακτήσεις του στὰ διάφορα εἶδη ἀπὸ τὴ συμφωνία στὴ μουσικὴν τοῦ φιλμ, ἀπὸ τὴ δραματικὴν γλῶσσα στὸ λυρισμὸν, μᾶς προσφέρονται ἐδῶ. Εἶναι ἕνα τέλειον ἀριστουργήμα μετὰ θαυμαστὴν ὁμοιογένειαν, πού ἐνώνει τὰ μεγάλα μεσαιωνικὰ μυστήρια μετὰ ἐκεῖνον τὸν ὑπέροχον τέλος, ὅπου ὁ χορὸς τραγουδαί : «Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ». Στὸ «Χορὸ τῶν Νεκρῶν», ὁ Κλωντέλ συγκεντρώνει τὰ πιὸ δυνατὰ χωρία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τὰ σχετικὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος, ἐρμηνευμένα σ' ἐκείνην τὴ λεπτὴ καὶ δυνατὴ γλῶσσά του μετὰ τὴν ὁποία ἤξερε νὰ ζωντανέυσῃ τὰ ἀρχαῖα δράματα. Ἡ μουσικὴ τοῦ Χόνεγκερ φωτίζει τὰ θεῖα λόγια μετὰ αἰφνίδιες ἀστραφτερές λάμψεις. «Ἔτσι μετὰ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ στιλ συγχωνεύει μετὰ ζηλευτὴν τέχνην αὐτὰ τὰ κείμενα, πού δημιουργοῦν ἕνα εἶδος νέας προφητείας, ὅπου ἐκφράζεται ἡ πίστις τῶν ἀνθρώπων τοῦ καιροῦ μας».

Τὸ 1943 ἡ φωνὴ τοῦ Honegger ἀκούγεται ἐξακολουθητικὰ κι' ἀκούραστα μέσα στὴν πνευματικὴ ἔρημον, πού ἔφερε ὁ πόλεμος. Χάριν τῆς Διεθνούς Ὁργανώσεως Βοήθειας γιὰ τὰ παιδιὰ γράφει τὸ «Παλμοὶ τοῦ Κόσμου», πού τελειώνει μετὰ μία θαυμασιὰ ἐπίκλησιν τοῦ Θεοῦ Βρέφους μέσα στὴν φάνη.

Τὸ 1947 συνθέτει τὴ «Λειτουργικὴν συμφωνίαν».

Το 1953 το έργο του τελειώνει με την άγνοτατη καντάτα των Χριστουγέννων, απόσπασμα ενός « Πάθους », που δεν μπόρεσε να φέρει εις πέρας. Φαίνεται ότι ο μουσικός φθάνει στη γαλήνη ή τουλάχιστον σε μία ολοκληρωτική εγκατάλειψη του έαυτού του στα χέρια του Δημιουργού. Στο « de profundis » δεν άπαντά πιά, μόνο όπως στη « Λειτουργική συμφωνία » με το « dona nobis pacem », αλλά μ' ένα άπέραντο « Αίνεϊτε τόν Κύριον πάσαι αι γενεαί » που απλώνεται σε άπέραντα κύματα ως τα πέρατα της οικουμένης.

Σ' όλα σχεδόν τα έργα του ή άρμονική, ή πολυφωνική γλώσσα του Χόνεγκερ, πλουτισμένη με τις κατακτήσεις μιάς τεταμένης τονικότητας, όσο και της έγκυμονουμένης στην άρχή της σταδιοδρομίας του πειραματικής διτονικότητας, δεν έκτροχιάζεται ποτέ ούτε προς τόν δωδεκαφωνισμό ούτε προς την άτονικότητα. « Έμφανιζόταν ό Χόνεγκερ σαν είδος εύρυστέρνου βιβλικού προφήτη, που κήρυττε τό λόγο της μουσικής αληθείας δίχως συμβιβασμούς με τις έκάστοτε μόδες, τούς επικαίρους, προσκαίρους σνομπισμούς » Ήξερε σαν βιβλικός συνθέτης ν' άντλή από την αιώνα κι' άστείρευτη πηγή του ώραίου και τού 'Αληθινού τίς μουσικές έμπνεύσεις του, που ξεπερνούν τό χώρο και τό χρόνο. Είχαν δίκιο λοιπόν που είπαν ότι « στην Ιστορία της μουσικής ό Άρθουρος Χόνεγκερ θά παραμείνη ως έξέχων δημιουργός, άντιπρόσωπος αλλά και κατακτητής της εποχής του ».

Μετά τιμής

ΕΛΕΝΗ Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥΛΟΥ

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΩΝ ΛΕΠΡΩΝ ΜΑΣ

Αξιότιμε κ. Διευθυντά,

Με την επιστολήν μου αυτήν θά προσπαθήσω να σας έκθέσω μερικά από τα προβλήματα των λεπρών, όπως τουλάχιστον έχουν διαμορφωθεί σήμερα, και μερικά σκέψεις μου επ' αυτών, τας όποιās ή έπαφή με τόν τομέα αυτόν, μου έδημιούργησαν.

Ός γνωστών την νόσον αυτήν συνοδεύουν ανατριχιαστικοί θρύλοι, και ό καύμένος ό λεπρός διά μέσου των αιώνων υπέστη τά πάντα. Άνέκαθεν έθελωθή ή ως έ άμαρτήσας είτε κατενώπιον τού ήλιου είτε ενώπιον τού Θεού των Δυνάμεων. Έπειτα ή νόσος « μετεδίδετο » καταπληκτικώς και διά την άναστολή της ελαμβάνοντο τά πλέον σκληρά μέτρα. Στίς εξαίρεσεις θά πρέπη να κατατάξωμεν την Βυζαντινήν φιλανθρωπίαν, ή όποία έμερίμνα και δι' αυτούς είδικαυτο.

Κάποτε, τό 1873 άν δεν άπατώμαι, ό Νορβηγός Ιατρός Άρμάουερ Χάνσεν, άνεκάλυψεν τόν βάκιλλον της λέπρας. Έκτοτε έσημειώθη άρετική πρόσδος εις την έρευναν της νόσου και την θεραπευτικήν αυτής. Δυσχερές μεταδίδεται. Η διάκρισις της από άλλας δερματικές νόσους μετα-

δοτικές, που είχε γίνει παλαιότερα, προς συμφοράν των λεπρών, άποτελεί τό ξεκαθάρισμα της Ιατρικής σχετικά με την νόσον. Την έτοποθέτησεν εις την σωστήν της βάσιν. Έν τώ μεταξύ ήρχισε να χρησιμοποιείται και ό όρος νόσος τού Χάνσεν, άντί λέπρας.

Σταθμών εις την Ιστορίαν της νόσου άποτελούν τά νέα σουλφονικά φάρμακα, τά όποια έχρησιμοποιήθησαν και εις την Έλλάδα, με καταπληκτικά όντως άποτελέσματα. Σύμφωνα με τās γνωματεύσεις των ειδικών και άρμοδιών, έκρίθησαν κατά καιρούς ως άκίνδυνοι, μη μεταδοτικοί, υπέρ τούς 450 Χανσενικούς, εκ των 1000 περίπου έπιστημώς γνωστών άσθενών.

Όμως, παρά ταύτα, ό άσθενής παραμένει στην συνείδησιν της κοινωνίας ό « λεπρός », φορτωμένος με όλους τούς θρύλους ενός κακού παρελθόντος !

Και ενώ ή έπιστήμη έκτόπησε τη νόσον και ή πολιτεία έλαβε την μέριμνα ψηφίσασα τόν γνωστόν 3369/1955 Νόμο, ή κοινωνία άγνοεί όλα αυτά προς μεγάλην ζημίαν τού χανσενικού. Η έπιστήμη έβοήθησε εις την άναστολήν της νόσου, την θεράπειαν τού πάσχοντος, ή πολιτεία τού δίδει τό δικαίωμα τής έλευθερίας, όμως ό άρρωστος στέκει έμπρός εις την πύλην τού Ίδρύματος και άντικρύζει με δέος τό έξω που δεν τόν δέχεται. Εις τό σημείον αυτό, τό τραγικόν πράγματι, εύρίσκεται σήμερα τό πρόβλημα των Χανσενικών.

Και τό μεγάλον αυτό έμπόδιον μόνον με μίαν συνεχή και έντονον διαφώτισιν τού κοινού θά ήμπορούσε κάποτε να υπερπηδηθή. Η διαφώτισις είναι έξ ίσου σπουδαίος παράγων όσον και ή θεραπεία. Άνευ της πρώτης ή δεύτερα είναι δώρον άνωφελές, άχρηστον. . .

Μετά από την υπερπήδησιν τού τεραστίου αυτού προβλήματος, δεύτερον έρχεται τό πρόβλημα της άποκαταστάσεως του εν τή κοινωνία. Και εδώ τόν λόγον έχει ή αγάπη, ή χριστιανική αγάπη.

Η Πολιτεία με τόν Νόμον 3369/1955 προέβλεψε την έξοδον των άκινδύνων, την μηνιαία επιδότησιν (600 περίπου δρχ.) διά πέντε έτη, τη φοίτησιν εις τās σχολάς των μαθητών και φοιτητών, την εξάσκησιν παντός επαγγέλματος (εξαίρει μερικά έχοντα σχέσιν με τρόφιμα και τούτο όχι εκ φόβου αλλά διά την άποφυγήν σκανδάλου κοινωνικού), και . . . τίποτα άλλο. Ίσως άν βοήθουσε εις την εξεύρεσιν έργασίας και δεν είχε την επιδότησιν θά ήτο καλύτερον. Μόνιμος έργασία εις πάσχοντας τόσα έτη και κατεστραμμένους οικονομικώς θά ήτο συγχρόνως και διαφώτισις έμπρακτος τού κράτους.

Έστω κι' άν δεν έγινε αυτό, θά ήμπορέση και τώρα, μεριμνάσα, ή πολιτεία, τό κράτος, να εκμάθη μερικάς τέχνας εις τούς έγκλείστους εις τά θεραπευτήρια, τās όποιās να χρησιμοποιήσουν όταν έξέλθουν. Άλλως τόν λόγον θά πρέπη να έχη, ποίος άλλος, ή ιδιωτική πρωτοβουλία.

Αυτή πλέον θά βοηθήση με μυρίους τρόπους

διά τὰ ποικίλα προβλήματα τοῦ πάσχοντος, τὴν οἰκονομείαν τὴν ὅποιαν ἀφίνει πίσω, τὰ ἀπροστάτευτα κορίτσια τῶν ἀσθενῶν, μερικά τῶν ὁποίων διαβιοῦν εἰς τὸν προσηρτημένον εἰς τὸ Νοσ. Ἀγ. Βαρβάρας παιδικὸν Σταθμὸν. Ἐδῶ μήπως θὰ ἠμπορούσε νὰ γίνη κάτι μετὰ τὸ γενικότερο πρόγραμμα τῆς προικοδοτήσεως ἀπόρων κορασίδων ὑπὸ τοῦ Βασιλέως;

Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη θὰ τυνάσῃ τὸν μειονεκτικὸν καὶ κοινωνικῶς ἀπειρον νέον ὁ ὁποῖος ἀντικρύζει μετὰ δέος τὴν κοινωνίαν, θὰ τοῦ δώσῃ κατεύθυνσιν.

Πρέπει μετὰ ἄλλους λόγους καὶ τὸ ζήτημα αὐτὸ νὰ ἐξελεθῇ ἐκ τῆς ἀφανείας του καὶ τῆς συνεχοῦς παραδρομῆς του ἢ μεταθέσεώς του, καὶ νὰ ἀντιμετωπισθῇ μετὰ ὅλην τὴν ψυχραιμίαν καὶ τὴν «μετ' ἐπιστήμης Ἀγάπην».

Πρὶν κλείσῃ ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἃς σημειώθῃ ὅτι ἔχουν ἔως τώρα ἐξελεθῇ καὶ ἀγωνίζονται, ὅχι νὰ ἀποκατασταθῶν, ἀπλῶς νὰ «βουλευτοῦν» περὶ τοὺς 330 Χανσενικούς. Ἀκόμη ὅτι τὸ αἶσχος ποὺ λέγεται Σπιναλόγκα ἤδη καταργεῖται. Ἀπὸ τοὺς 350 τόσους ἀσθενεῖς ποὺ εἶχεν, ἔμειναν 90 περίπου.

Πιστεύω ὅτι ἓνα σχόλιον τῶν «Ἀκτιῶν» — γιὰτὶ ὅχι καὶ ἄρθρον — δυνατόν, γραμμένον μετὰ τὴν ἀγάπην ποὺ διακρίνει αὐτοὺς ποὺ γράφουν εἰς τὸ Περιοδικόν μας, θὰ δώσῃ τὴν ὠθησιν διὰ μίαν ἀπαρχὴν τῆς μελέτης τοῦ λεπτικοῦ προβλήματος.

Μετὰ πολὺν σεβασμὸν
ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΘΩΣ

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑΚΑ

Κυρίε Διευθυντά

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Νοσοκομεικὴ περίθαλψις καὶ ἀνθρωπισμὸς» ἄρθρου τοῦ διακεκριμένου ἱατροῦ καὶ συνεργάτου σας κυρίου Δ. Ε. Χαροκόπου, λαμβάνω τὸ θάρρος, ὡς διατελέσας ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀρχιτέκτων συντηρητῆς νοσοκομείων ἐν τῇ πατρίδι μου Κων/πόλει καὶ ἐνταῦθα, νὰ σὰς γράψω τὰ ἑξῆς, ὑπὸ τὴν ὡς ἄνω ιδιότητά μου.

Αἱ ἐν τοῖς νοσοκομείοις διαφοροὶ ὑπηρεσίαι, ἀπὸ τῆς τοῦ διευθυντοῦ καὶ τῶν ἱατρῶν, μέχρι καὶ τῆς τοῦ τελευταίου ὑπέρτου, εἰς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν ἀποβλέπουν. Τὴν θεραπείαν τοῦ ἀρρώστου. Ἐκ παραλλήλου ἀποβλέπουν καὶ εἰς τὸ πῶς νὰ καταστήσουν τὴν ἐν τῷ νοσοκομείῳ παραμονὴν του ὀλιγώτερον ἀνιάραν, εἰ δυνατόν εὐχάριστον καὶ τὸ πῶς θὰ ἐξασφαλίσουν τὸν ἐκ τῆς ἀσθενείας ἐξηθημένον ὀργανισμόν του ἀπὸ παντὸς ἀπεικταίου, δυναμένου νὰ ἐπιδράσῃ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς θεραπείας του καὶ κάποτε νὰ ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του, κίνδυνον ἀνεξάρτητον τῆς ἀσθενείας του. Μετὰ ἄλλους λόγους αἱ προσπάθειαι τῶν ἐν τοῖς νοσοκομείοις δευτερευόντων παραγόντων πρέπει νὰ συνταυτίζονται μετὰ τὰς πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀρρώστου προσπάθειαις τῶν κυρίως τοιούτων, δηλαδὴ τῶν ἱατρῶν καὶ τῶν νοσοκόμων.

Λόγου χάριν: Οἱ ἱατροὶ καταβάλλουν κάθε προσπάθειαν, βάζουν κάτω τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης των, διὰ νὰ σώσουν ἓνα ἄρρωστον. Καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, κυρίως ὅταν εἶναι προσφάτως χειρουργημένος, παθαίνει πνευμονίαν διότι ἔτυχε νὰ ὑπάρχῃ ἐνα τζάμι σπασμένο πίσω ἀπὸ τὴν πλάτην του ἐν πλήρῃ χειμῶνι, ἰδίως εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας μας, ἢ ἔστω καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν, ἢ δὲν κλείει καλὰ τὸ παράθυρον καὶ «βάζει» ἢ δὲν λειτουργεῖ τὸ καλοριφέρ καὶ ὑπάρχει κρῦο στὴν αἵθουσα. Ἡ, προκειμένου νὰ γίνη μία ἐπείγουσα ἐγχείρησις νὰ βρεθῇ τὴν τελευταίαν στιγμὴν ὅτι ἔχει κάποια βλάβη ὁ ἀποστερωτικὸς κλίσανος ἢ κάποιο ἄλλο ἀπαραίτητο μηχανήμα.

Αὐτὰ βεβαίως ὅλα πρέπει νὰ τὰ φροντίζῃ ἡ ὑπηρεσία συντηρήσεως καὶ τὰ φροντίζει βεβαίως ἐφ' ὅσον διαθέτει ἀμέσως τὰ πρὸς τοῦτο μέσα. Δηλ. μονίμους τεχνίτας καὶ ὑλικά. Ἐννοῶ βεβαίως ὅταν ὑπάρχῃ τέτοια ὑπηρεσία, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητος, κυρίως εἰς τὰ μεγάλα νοσοκομεία. Τεχνίται ὅμως πάσης εἰδικότητος καὶ ὑλικά, δὲν ὑπάρχουν πάντοτε μονίμως. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ νοσοκομείου ἓνα ποσὸν δυνάμενον νὰ διατεθῇ διὰ πᾶσαν ἐπείγουσαν ἀνάγκην χωρὶς νὰ ἀπαιτῇται προηγουμένως οὐδεμία ἐγκρίσις καὶ διὰ τὸ ὅποιον νὰ εἶναι ὑπεύθυνος ὁ συντηρητής. Καὶ γενικῶς καὶ πρὸ πάντων ὅλων, νὰ μὴ ἰσχύουν περὶ τῶν νοσοκομείων, προκειμένου περὶ ἐπείγουσων ἀναγκῶν, οἱ γραφειοκρατικοὶ τύποι οἱ ὁποῖοι ἴσως νὰ εἶναι καλοὶ δι' ἄλλας δημοσίας ὑπηρεσίας, διὰ τὰ νοσοκομεία ὅμως εἶναι αὐτόχρημα ἐγκληματικοί. Διότι ὁ ἄρρωστος δὲν μπορεῖ νὰ περιμένῃ.

Ἰππηρετῶν πρὸ ἐτῶν ὡς προϊστάμενος τῆς τεχνικῆς ὑπηρεσίας εἰς μέγα νοσοκομεῖον ἐνταῦθα, ἤλθον πολλάκις εἰς ρῆξιν μετὰ τὸν ἀπὸ πολλοῦ μακαρίτην, διευθυντὴν του, ὁ ὁποῖος, σημειωτέον, ἦτο ἱατρός, διότι δὲν ἤνυδε νὰ ἀντικατασταθῇ κανένα σπασμένο τζάμι, πρὶν ἢ τὸ ἀναφέρει εἰς αὐτὸν ἡ προϊσταμένη τοῦ τμήματος, γίνοντο ἀνακρίσεις διὰ νὰ γνωστῇ ποῖός τὸ ἔσπασε καὶ τὸ πληρώσῃ! Ἐννοεῖται δὲ ὅτι παρήρχοντο ἐν τῷ μεταξύ ἐν ἡ δύο εἰκοσιτετράωρα, κατὰ τὰ ὁποῖα «ἐπούντιαζαν» οἱ ἄρρωστοι! Στὸ τέλος, βαρυνθεὶς τοὺς καυγάδες, ἔκαμα τὸ ἑξῆς: Ἐφωδίασα ὅλα τὰ τμήματα μετὰ καρτόνια καὶ πινέζες συστήσας εἰς τὰς ἀδελφὰς ὑπ' εὐθύνην των, ἅμα σπάζει τζάμι, νὰ ἐφαρμόζωσι τὰ καρτόνια μέχρις ὅτου λήξουν αἱ διαδικασίαι διὰ τὴν ἀντικατάστασίν του. Αὐτὸ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γίνεταί σὲ ὅλα τὰ νοσοκομεία, διότι καὶ ὑπὸ τὰς εὐνοϊκώτερας τῶν περιστάσεων πάντοτε θὰ παρέλθουν ὥραι τινες μέχρις ἐπανορθώσεως τῆς βλάβης, ἢ ὁποῖα μπορεῖ μάλιστα νὰ συμβῇ καὶ τὴν νύκτα, ὅποτε καὶ θὰ χρειασθῇ νὰ περιμένουν ὡς τὴν ἑλπίαν μέρα, μετὰ κίνδυνον νὰ κρυώνουν οἱ ἄρρωστοι.

Διατελῶ μετὰ τιμῆς
ΑΧΙΛΛΕΥΣ ΜΑΥΡΟΜΑΤΗΣ

ΤΩΝ ΤΥΦΛΩΝ ΤΟ ΦΩΣ

Ἀγαπητές μου « Ἀκτίνες »

Στὸ τεῦχος σας τοῦ Μαΐου, ὁ συνεργάτης σας κ. Οὐτὶς στὸ « Θέατρο τῆς ζωῆς » γράφει γιὰ τὸν Πάνο Στυλιανοπούλου, ποὺ εἶναι χρόνια τώρα παρόλυτος στὸ Ἀσυλὸ Ἀνιάτων Ἀθηνῶν, μερικὰ πράγματα, πράγματι ἀξιόλογα καὶ ἀξιέπαινα, ποὺ ἴσως, ὅμως, νὰ φανοῦν σὲ μερικοὺς ὑπερβολικά — μιά ποὺ οἱ περισσότεροι σήμερα πιστεύουμε πὼς τὸ κακὸ μονάχα ὑπάρχει παντοῦ στὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας.

Εἶχα τὴν εὐτυχία νὰ γνωρίσω ἀπὸ κοντὰ τὸν ἀνθρώπο αὐτὸ καὶ μπορῶ νὰ διαβεβαιώσω τοὺς ἀναγνώστες σας πὼς ὁ κ. συνεργάτης σας στὸ « Θέατρο » τοῦ μᾶς παρουσίασε τὴν πιὸ ἀδύνατη, ἴσως, σκηνή, καὶ πὼς ἔχει περισσότερες καὶ ὠριμότερες σκηνές — πράξεις τὸ ἔργο αὐτὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Π. Στυλιανοπούλου. Σημειῶνω παρακάτω μερικές :

1. Διάβασε, ἔμαθε καλὰ καὶ συνέταξε μέθοδο διδασκαλίας τῆς γραφῆς τυφλῶν (Μπραῦν) καὶ μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς στοὺς ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα τυφλῶν, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ ἔλθουν σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς δύο Σχολὰς Τυφλῶν, ποὺ ὑπάρχουν στὴν χώρα μας, καὶ δι' ἄλληλογραφίας μέσῳ ἑνὸς συγγενοῦς των, τοὺς ἔμαθε γραφὴ καὶ ἀνάγνωσι. Καὶ εἶναι πολλὲς δεκάδες οἱ ἀνθρώποι αὐτοί.

2. Μετέγραψε (καὶ μεταγράφει) στὴ γραφὴ τυφλῶν τὰ βιβλία τοῦ Γυμνασίου (Ἀρχαῖα, Νέα, Ἱστορία, Μαθηματικά, Γαλλικά), σελίδες ἀτελείωτες (ἡ μιὰ σελίδα βιβλίου βλεπόντων γίνεται 10 τουλάχιστον σελίδες στὴ γραφὴ τυφλῶν μετὰ τὴν κοκκίδες τῆς) γιὰ νὰ βγάλουν τὸ Γυμνάσιο τυφλὰ παιδιὰ, ἀγόρια καὶ κορίτσια. Καὶ τὸ ἔβγαλαν μετὰ τὴ βοήθειά του πολλὰ. Ἐνας, μάλιστα, ἔδωσε ἐξετάσεις καὶ μπήκε φέτος στὸ Πανεπιστήμιον — καὶ ἔχει τώρα τὴ φροντίδα καὶ τὸν κόπο τῆς μεταγραφῆς τῶν συγγραμμάτων τῶν κυρίων Καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου γιὰ τὸν φοιτητὴ του...

3. Μὲ τόμους πολλοὺς καὶ μεγάλους διδακτικῶν καὶ ἡθοπλαστικῶν βιβλίων ἔχει πλουτίσει τῆς βιβλιοθήκης τῶν Σχολῶν Τυφλῶν, μετὰ τὴ μελέτη τῶν ὁποίων παίρνουν τὸ πνευματικὸ φῶς ἑκατοντάδες τυφλὰ παιδιὰ — μιὰ ποὺ στὴ φτωχὴ Πατρίδα μας δὲν ὑπάρχουν ἀκόμη βιβλία σὲ δίσκους ἢ σὲ ταινίες μαγνητοφώνου, ὅπως σὲ ἄλλες χώρες.

Καὶ ἄλλα πολλὰ.

Καὶ ὅλη αὕτὴ ἡ πολυετής ἐργασία ἀπὸ τὸ κρεβάτι του, μετὰ τὸ πιστηράκι του πάνω στὰ παράλυτα πόδια του, χωρὶς νὰ παίρῃ οὔτε μιὰ δεκάρα γιὰ τὶς πολυτίμες αὐτὰς ὑπηρεσίες του — καὶ νὰ μὴν ἔχῃ σήμερα οὔτε χαρτὶ νὰ συνεχίσῃ τὴν προσπάθειά του...

Μὲ ἐκτίμησι

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΝΙΚΗΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΟΙ ΔΕΛΦΟΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ἡ ἐπιτροπὴ πνευματικῶν σχέσεων τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, ποὺ ἐδρεύει στὸ Στρασβούργο, ἐδέχθη ὁμόφωνα καὶ μετὰ μεγάλην προθυμία τὴν ἐλληνικὴ πρόταση νὰ ἰδρυθῇ στοὺς Δελφοὺς πνευματικὸ κέντρον τοῦ Συμβουλίου. Μὲ τὴν ἀποδοχὴν αὐτὴν οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης ἀναγνωρίζουν καὶ τιμοῦν τὴν αἰώνια καὶ ἀπέραντη πνευματικὴ σημασία τῆς πανάρχαιας αὐτῆς καὶ ἀστείρευτης πηγῆς τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, ποὺ ἀναβλύζει πάντοτε ἀπὸ τοὺς Δελφοὺς καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γενικώτερα. Ἀλλὰ καὶ προσφέρουν συγχρόνως πολὺτιμη ὑπηρεσία στοὺς ἀνώτερος καὶ πλατύτερος πνευματικοὺς σκοποὺς τοῦ Συμβουλίου.

Τὰ νερά τῆς Κασταλίας ἐξακολουθοῦν, ὅχι μόνον πραγματικά, ἀλλὰ καὶ συμβολικά καὶ οὐσιαστικά νὰ ρέουν. Καὶ ἂν ἐσίγησεν ἡ Πυθία τοῦ μαντείου, οἱ βράχοι τῶν Φαιδραίων δὲν παύουν ν' ἀντιλαλοῦν τοὺς αἰώνιους χρησμούς τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ ἐλληνικοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, ποὺ, ἀνανεωμένος, πλουτισμένος καὶ καθιερωμένος ὕστερα ἀπὸ τὴν συγχώνευσή του μετὰ τὴν θεία διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, φωτίζει, θερμαίνει καὶ ζωογονεῖ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων.

Μέσα σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου ἐλειτουργοῦσε ἡ ἀρχαία Ἀμφικτυονία, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Εὐρώπης θὰ μποροῦν ν' ἀντιμετωπίζουν, νὰ μελετοῦν καὶ νὰ λύουν τὰ πνευματικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μετὰ τὸ πιὸ φωτισμένον πνεῦμα καὶ μετὰ τὴν πιὸ καθαρὴ καρδίαν. Ἡ ἀκτινοβολία καὶ ἡ πνοὴ τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος θὰ τοὺς ἐμπνέῃ καὶ θὰ τοὺς καθοδηγῇ.

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΚΑΙ Ο ΕΘΝΙΚΟΣ ΜΑΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

Μέσα στὸ πλαίσιο τῶν πανελληνίων ἐορτῶν γιὰ τὴν ἑκατονταετηρίδα τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ, ἀξίζει νὰ ἐξαρθοῦν ἰδιαιτέρως δύο σημαντικώτατες ἐνέργειες τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἡ μία εἶναι ἡ ὁργάνωσις ἐιδικῆς ἐκθέσεως μετὰ πρῶτες ἐκδόσεις ἔργων τοῦ ποιητοῦ, μετὰ διάφορα παλαιὰ φυλλάδια σχετικὰ μετὰ τὴν ζωὴν του καὶ τὸ ἔργο του, μετὰ φωτογραφίες ἀπὸ χειρόγραφα του καὶ ἀπὸ ἐπιστολὰς του, καὶ ἄλλα.

Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον προκαλοῦν ἡ πρώτη ἐκδοσὴ τοῦ « Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν » στὸ Μεσολόγγι, ἡ σχετικὴ κριτικὴ τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη στὴν « Γενικὴν Ἐφη-

μερίδα » τοῦ Ναυπλίου, τὰ φυλλάδια τῶν ἐπικηδείων καὶ ἐπιμνημοσύνων λόγων, οἱ φωτογραφίες ἀπὸ ναυτικὰ τετράδια τοῦ ποιητοῦ καὶ ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τοῦ « Κρητικοῦ », τῶν « Ἐλεύθερων Πολιορκημένων » καὶ τοῦ « Πόρφυρα ».

Ἀλλὰ ἡ σοβαρὴ καὶ θετικότερη ἐνέργεια τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης εἶναι ἡ ἀπόφασί του ν' ἀναλάβῃ τὴν πανομοιότυπὴ καὶ παλαιογραφικὴν ἐκδόσιν τῶν αὐτογράφων τοῦ Σολωμοῦ, ποῦ εὐτυχῶς ἔχουν σωθῇ καὶ φυλάσσονται στὴν Ζάκυνθο καὶ στὴν Ἀθήνα. Τὰ πολυτίμα αὐτὰ χειρόγραφα περιέχουν πλῆθος ἀπὸ στίχους, ποῦ εἶναι τελείως ἄγνωστοι καὶ ἀνέκδοτοι, καθὼς καὶ διάφορα σχεδιάσματα, ποῦ συμπληρώνουν τὸ νόημα τῶν ἀποσπασματικῶν στίχων τῶν μεγάλων συνθέσεων τοῦ ποιητοῦ.

Ἐτοίμει ἐκδόσιν αὐτὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ποῦ θὰ γίνῃ μετὰ τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ διακεκριμένου Σολωμίστου, καθηγητοῦ κ. Λίνου Πολίτη, θ' ἀποτελέσῃ μίαν ἀπὸ τῶν σημαντικωτέρων συμβολῶν γιὰ τὴν βαθύτερην γνῶσιν καὶ μελέτην τοῦ ἔργου τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ.

Ο « ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΗΡ »

Ἐπειτα ἀπὸ τὸν « Φάουστ » τοῦ Γκαίτε « ὁ Βασιλεὺς Αἰρ » ὑπῆρξε, χωρὶς ἀμφιβολία, σημαντικὴ ἐπιτυχία τοῦ Ἑθνικοῦ μας Θεάτρου. Ὁ σκηνοθέτης τῆς τραγωδίας, ποῦ ἦταν καὶ ὁ πρωταγωνιστὴς τῆς — ὁ κ. Ἀλέξης Μινωτῆς — μπόρεσε ν' ἀνταποκριθῇ κατὰ τὸν καλὸτερον τρόπο στὴν βαρεῖα καὶ δύσκολος ἀπαιτήσεις τοῦ ἔργου καὶ τοῦ ρόλου του. Καὶ ἀξίζει πραγματικὰ νὰ τοῦ ἀπονεύσουμε δίκαιον ἔπαινον.

Ὅλη γενικὰ ἡ παράστασις, παρὰ τὴν μοιραίαν βέβαια διακυμάνσιν στὴν ἀπόδοσιν τῶν ρόλων καὶ στὴν ἐνότητα τῆς ἐρμηνείας, δὲν ἔπρεπε κάτω ἀπὸ τὸ ἀπαιτούμενον ὕψος καὶ δὲν ἐξέφυγε ἀπὸ τὸν τόνο καὶ τὸ ὕψος τοῦ ἔργου.

Ἐτοίμει μὲν πορρέασις μὲ νοήσους βαθύτατα τὴν κορυφαία δημιουργία τοῦ Σαίξπηρ καὶ νὰ συγκινηθοῦμε, συχνὰ καὶ νὰ συγκλονισθοῦμε, στὴν μεγαλειώδεις δραματικές τῆς ἐξάρσεις.

« ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ ΖΩΝΤΑΝΟΥ ΘΕΟΥ »

Ἀλλὰ στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου καταγράφεται καὶ μία ἄλλη ἐπιτυχία, ποῦ εὐχαρίστησε καὶ ἱκανοποιεῖ ἰδιαιτέρως τὸν Ἕλληνα θεατὴ. Διότι ἡ ἐπιτυχία ὀφείλεται σ' ἓνα ἑλληνικὸ ἔργο — « Τὰ χέρια τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ » τοῦ Παντελεὶ Γραβιάνη — ὅχι μόνον μετὰ τὴν ἐννοια ὅτι εἶναι γραμμένον ἀπὸ Ἕλληνα συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ διότι κυρίως μετὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν τέχνην καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἑλλάδος ἔδωκε μίαν ἀνώτερη καὶ πλατυτέρη μορφήν τοῦ πανανθρώπινου, τοῦ ἀληθινὰ χριστιανικοῦ πνεύματος. Ἐπραγματοποίησε δηλαδὴ ἓνα γνήσιον καὶ ἐξαιρετὸ Ἑλληνο-χριστιανικὸ πνευματικὸν ἐπίτευγμα.

Δὲν ἔχει σημασία ὅτι τὸ ἔργο εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπὸ κάποιες σελίδες τοῦ Ντοστογιέβσκι. Οὐτε ἔχει σημασία ὅτι ἡ δράσις ζετυλιγεται σ' ἓνα συνοριακὸ φρούριον τῆς τσαρικής Ρωσίας, ἀνάμεσα σὲ Ρώσους ἀξιώματικούς. Κάτω ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν ἐμπνευσιν καὶ τὴν ἄξιαν τέχνην τοῦ Ἑλλήνου συγγραφέως τὸ συνοριακὸ φρούριον γίνεται μὴ φλογερὴ πανανθρώπινη καρδιά. Καὶ οἱ Ρῶσοι ἀξιώματικοί, γυμνωμένοι ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν στολὴ ἐνὸς ἔθνους, φανερώουν τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου καὶ φωτίζουν σ' ὅλο τῆς τὸ βάθος τὴν ἀνθρώπινη συνείδησι.

Καὶ αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ πρόθεσις καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἔργου : νὰ δώσῃ τὸ δῶμα τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν, βαρυνμένη ἀπὸ τὴν ἀμαρτία καὶ τὸ ἔγκλημα, νιώθῃ κάποτε τὸ καυτὸ σίδερο τῆς τύψεως, βασανίζεται φριχτὰ, καὶ αγωνίζεται ἀπελπισμένα νὰ βρῇ τὴ λύτρωσιν. Ἐμπνευσμένος ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τὸν λόγο τοῦ Ἀποστόλου « φοβερὸν τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ ζώντος », ζωντανεῖ μετὰ δύναμιν καὶ τέχνην τὴν ἀγωνίαν τῆς ἀμαρτωλῆς συνειδήσεως, περιγράφει μετὰ πάθος τὸν πραγματικὸν ἀγῶνα γιὰ τὸν ἐξιλασμόν, φωτίζει στὸ τέλος ἔντονα, μετὰ τὴν καθαρτήριαν φωτιὰ τῆς ταπεινώσεως καὶ τῆς ἐξομολογήσεως, τὴν λυτρωτικὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἡθικοῦ νόμου.

Γύρω ἀπὸ τὸν πνευματικὸν αὐτὸν πυρῆνα ἐπλεξε ὁ κ. Πρεβελάκης τὸ θεατρικὸν τοῦ ἔργου, μετουσιώνοντας καὶ ξαναπλάθοντας δημιουργικὰ τὸν μῦθον τοῦ Ντοστογιέβσκι, πλουτίζοντας καὶ ἐπεκτείνοντας τὸν μετὰ δίκῃ τοῦ πνευματικὰ καὶ δραματικὰ εὐρήματα, ἐμποτίζοντας τὸ ὅλον ἔργο μετὰ τὸν δικὸν του στοχασμὸν καὶ τὴν δικὴν του πνοήν, μετὰ τὸν δικὸν του ὥραϊον καὶ ἀληθινὰ καλλιτεχνικὸν λόγον. Ἐνα ἔργο ἀπὸ τὰ λίγα ἐκλεκτὰ πνευματικὰ δημιουργήματα, ποῦ μπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ μετὰ χαρὰ καὶ περηφάνειαν ἡ σύγχρονη Ἑλληνικὴ σκηνή.

ΤΟ « ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ »

Ἐξ ἀρχαῖα Ἑλληνικὰ ἔργα θὰ παρουσιάσῃ ἐφέτος τὸ « Φεστιβάλ Ἐπιδάου », ποῦ ἀρχίζει στίς 15 Ἰουνίου καὶ τελειώνει στίς 7 Ἰουλίου. Ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ τὰ τέσσαρα ἔχουν δοθῇ καὶ πέρυσι : ἡ « Ἑκάβη » καὶ ἡ « Μήδεια » τοῦ Εὐριπίδου, ἡ « Ἀντιγόνη » τοῦ Σοφοκλέους καὶ οἱ « Ἑκκλησιάζουσες » τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἐφέτος θὰ προστεθοῦν ἡ « Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι » τοῦ Εὐριπίδου καὶ ἡ « Λυσιστράτη » τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ἀλλὰ γιατί τάχα καὶ δεῦτερον ἔργο τοῦ Ἀριστοφάνους ; Δὲν ἔφθανε — δὲν ἐπερίσσευε μᾶλλον — τὸ πρῶτον ; Οἱ περυσινὲς « Ἑκκλησιάζουσες » ἀπετέλεσαν, χωρὶς ἀμφιβολία, ἀτυχή ἐμπνευσιν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀποτυχία τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου. Ὁ Ἀριστοφάνης, ποῦ δὲν μπορεῖ πιά ν' ἀκούεται, παρὰ μόνον νὰ διαβάζεται ἀπὸ τὸν σύγχρονον — καὶ μάλιστα τὸν καλλιεργημένον — ἄνθρωπον, ἐπαρῶδη — γιὰ νὰ μὴν ποῖμε ὅτι ἐγελαιοποιήθη — πέρυσι μετὰ τὸ ἐπιθεωρησιακὸν

TA BIBLIA

- I. The Nature and Proper Uses of Reason.
- II. Concerning inner Attention.
- III. The Rational Man, according to St. Antony the Great.

By Constantine Cavernos.

Μίαν θαυμαστήν συνέχειαν βλέπει κανείς μέσα εἰς αὐτὰ τὰ τρία μικρὰ βιβλία. τοῦ κ. Κ. Καβαρνόου, τοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Νεοελληνικῶν Σπουδῶν εἰς Belmont τῆς Μασσαχουσέτης τῶν Η.Π.Α.

Εἰς τὸ πρῶτον, « ἡ Φύσις καὶ ἡ καθαρχία χρησῆς τοῦ λογικοῦ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον παράδοσιν », εἰσάγει τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν Πατέρων περὶ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς καὶ ἰδιαίτερας τοῦ λογικοῦ, τοῦ λογιστικοῦ, ὅπως τὸ λέγει, συμφώνως πρὸς τὴν πατερικὴν ὁρολογίαν. Παρακολουθεῖ τὰς σχετικὰς ἐννοίας, ὡς παρουσιάζονται εἰς τὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς Ἐπιστολάς τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ ἀνεπτύχθησαν ἐν συνεχείᾳ ὑπὸ τῶν Πατέρων. Εἰδικώτερον, ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὅρον « λογιστικόν », ἀναγνωρίζει, ὅτι εἶναι δάνειον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους καὶ ἰδιαίτερος ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τοὺς Πλατωνικούς. Ἀλλ' ἡ πατερικὴ Παράδοσις δὲν τὸν ἔχει δανεισθῇ κατὰ τρόπον δουλικόν, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν ἔχει προστεθῇ καὶ ἡ ἰδέα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἰδέα ὅμως τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοὺς Πατέρας δὲν εἶναι ἀντίληψις πεσσιμιστικῇ, διότι παραλλήλως τονίζεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν πρὸ τῆς πτώσεως κατάστασιν. Τοῦτο κατορθώνεται κατὰ διαφόρους τρόπους, διὰ τῶν ὁποίων φθάνει κανείς εἰς τὴν ἀγιότητα, ἕνας δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ κάθαρσις. « Ὅταν τὸ λογικὸν καθαίρεται, ἐπανερχεται εἰς τὴν φυσικὴν του κατάστασιν, ὁ νοῦς ἀποβλέπει πρὸς τὸν Θεόν καὶ λαμβάνει ἀπ' Αὐτοῦ τὴν θείαν γνῶσιν » ἀντὶ τοῦ βιβλίου ἔχει τὸ πνεῦμα, ἀντὶ τῆς γραφίδος ἔχει τὴν διάνοιαν καὶ τὴν γλῶσσαν, ἀντὶ τῆς μελάνης ἔχει τὸ φῶς », λέγει ὁ κ. Καβαρνός χρησιμοποιοῦν τὰς λέξεις τοῦ Ἀγ. Γρηγορίου τοῦ Σιναΐτου.

Αἱ ἰδέαι τῶν Πατέρων, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ νοητικὴ δύναμις τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὴν πτῶσιν καὶ ἔχει ἀνάγκην καθάρσεως, εὐρίσκονται ἤδη εἰς τὴν Καινὴν Δια-

ἀνέβασμα τῆς κωμωδίας του. Ποιὸς λόγος λοιπὸν ὑπῆρχε, ὅχι μόνον νὰ ξαναπαρουσιασθῇ ἐφέτος ἡ ἴδια κωμωδία, ἀλλὰ καὶ προστεθῇ καὶ δευτέρη μετὰ τὴν πρὶ ἀπόρροφον καὶ ἀπροσάριστον στὸ σύγχρονον πνεῦμα « Λυσιστράτη »;

Ὁμολογοῦμε πῶς δὲν μποροῦμε νὰ ἐξηγήσουμε τις ἰδιαίτερες αὐτὲς προτιμήσεις τοῦ Ἑθνικοῦ Θεάτρου.

« Η ΒΑΚΤΗΡΙΑ »

ΤΟΥ ΣΩΤΟΥ ΧΟΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Μετὰ τὸ νέο του βιβλίου — « Ἡ Βακτηρία » — ὁ Σώτος Χονδρόπουλος μᾶς προσφέρει μίαν ἰδιαίτερος εὐχάριστη διαπίστωση : « Ὅτι ὁ ἐκλεκτός καὶ ἐμπνευσμένος συγγραφεὺς συνεχίζει σταθερὰ τὴν ἀνοδό του. Ὅχι μόνον διότι τὸ νέο του ἔργο εἶναι τὸ καλὺτερον ἀπὸ τὰ ἔως τώρα ἐκδοθέντα μυθιστορήματά του — τὸ γεγονός αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι καὶ συμπτωματικόν —, ἀλλὰ διότι μετὰ τὸ ἔργον τοῦ αὐτοῦ ἐκδηλώνει καὶ ἀξιοποιεῖ κατὰ τὸν καλὺτερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον τρόπον τις πνευματικὲς καὶ συγγραφικὰς ἀρετὲς του. »

Ἀναβλυσμένον καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀστείρευτον καὶ ζωηρόν πηγὴν τῶν ὑψηλῶν καὶ πλατειῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν, πραγματοποιεῖ τὴν ἐμ-

πνευσή του — ποῦ εἶναι σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσιν τὸ μέγα καὶ ἀκλόνητο στήριγμα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου : ἡ βακτηρία τῆς πίστεως — μετὰ τὸν πρῶτον, ἐκφραστικὸν καὶ ἀληθινὸν πίνακα ζωῆς. Ζωγραφίζει μετὰ τόση τέχνη καὶ δύναμιν τὸν πίνακα, ὥστε οἱ ἄνθρωποι τοῦ νὰ μὴ εἶναι ἀπλῶς ὠραῖες καὶ χαρακτηριστικὰς εἰκόνες, ἀλλὰ ὁλοζώντανες πραγματικὲς ὑπάρξεις, καὶ ἡ ὅλη σύνθεσις νὰ σφύζῃ ἀπὸ τὸν πρῶτον θερμὸ καὶ δυνατὸ παλμὸ τῆς ζωῆς.

Ὁ Σώτος Χονδρόπουλος, μ' ὅλο πού ἐκδηλώνει μετὰ πυκνὴν συγγραφικὴν ἐργασίαν τὴν δημιουργικὴν του ζωτικότητα, παρουσιάζει ἕνα ὠραῖο καὶ σπάνιον φαινόμενον : Κατορθώνει ὅχι μόνον ν' ἀνανεύσῃ ὁλοένα τὸν κύκλον τῶν ἐμπνευσεῶν του, ἀλλὰ καὶ νὰ πλουτίσῃ κάθε φορά καὶ περισσότερον τὰ ἐκφραστικὰ του μέσα, νὰ ἀναπτύσῃ τις ἰκανότητες του γιὰ τὴν μετουσίωση καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, νὰ καλλιεργῇ καὶ νὰ τελειοποιῇ τὴν τεχνικὴν του.

Ἔτσι, περισσότερον καὶ ἀπὸ αὐτὸ καθεαυτὸ τὸ νέο του βιβλίου, χαίρετιζομε μετὰ χαρὰ καὶ ἱκανοποίησιν τὴν ἐπιβεβαίωσιν πού μᾶς δίδει τὸ βιβλίο αὐτὸ γιὰ τὴν συνεχῆ ἐξέλιξιν του, μαζί μετὰ τὴν ἐγγύτησιν ὅτι μποροῦμε νὰ περιμένουμε μετὰ πεποίθησιν καὶ νέα, ὠραιότερα καὶ ὑψηλότερα, ἐπιτεύγματα.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

θήκην. 'Ο κ. Καβαρνός προχωρεῖ κατόπιν εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸ ὅποιον εἶναι δυνατόν ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν πρὸ τῆς πτώσεως κατάστασιν, ἀκολουθῶν εἰς τοῦτο πάλιν τὴν Καινὴν Διαθήκην, ὅπου παρουσιάζεται ὅτι «ὁ χριστιανὸς ἀρχίζει διὰ τῆς πίστεως καὶ προάγεται διὰ τῆς πίστεως, ἀλλὰ ὅσον αὐστηρότερον ζῇ διὰ τῆς πίστεως, τόσον περισσότερο τηρεῖ τὰς θείας ἐντολάς, τόσον περισσότερο ὑψοῦται ὑπὲρ τὴν πίστιν πρὸς τὴν ἑλλαμψίν, τὴν πνευματικὴν θεωρίαν, πρὸς τὴν κατ' εὐθείαν ἀντίληψιν τῆς πνευματικῆς πραγματικότητος».

Διὰ τὴν ἐπιτύχην τὴν καθαρότητα τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς θελήσεως, ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ ζῇ διὰ τῆς πίστεως, ἐφαρμόζων τὴν διδασκαλίαν, τὴν ὅποιαν ἔλαβεν εἰς τὴν καρδίαν του. Οἱ Ἕλληνες Πατέρες εἰς τὴν νοητικὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου ἀποδίδουν τὴν θεωρίαν, τὴν προσευχὴν, τὴν προσοχὴν καὶ τὴν νῆψιν. Ἡ θεωρία εἶναι ἡ κινητήριος δύναμις, ἡ ὅποια ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἀντίληψιν ἀνωτέρων ἀληθειῶν διὰ τοῦ πνεύματος. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δυνατόν μόνον εἰς ἐκείνους ὁ ὅποιοι ἔχουν κατορθώσει νὰ ἀποκαθάρουν καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὴν καρδίαν των. Τοιαύτη καθαρότης ἐπιτυγχάνεται κυρίως διὰ τῆς προσοχῆς καὶ διὰ τῆς προσευχῆς.

Τὸ δεύτερον βιβλίον τοῦ κ. Καβαρνὸυ εἶναι τρόπον τινὰ συνέχεια τοῦ πρώτου. Κυρίως ἀναφέρεται εἰς τὴν προσοχὴν, τὴν νῆψιν τῶν Νηπτικῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἰδέαν αὐτῆς τῆς ἐγρηγόρευσης, τῆς νήψεως, τῆς προσοχῆς, ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν Ἀπ. Παῦλον, τὴν παρακολουθεῖ ὁ κ. Κ. εἰς τὸ δεύτερον βιβλίον του δι' ὅλης τῆς Καινῆς Διαθήκης προχωρῶν κατόπιν εἰς τοὺς Ἀποστολικούς καὶ κυρίως εἰς τοὺς Νηπτικούς Πατέρας, τῶν ὁποίων τὰ ἀποφθέγματα ἔχουν κατὰ τὸ πλεῖστον συγκεντρωθῇ εἰς τὴν Φιλοκαλλίαν τοῦ Ἀγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου καὶ τοῦ Μακαρίου Νοταρᾶ. Ἀναλύει ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Κ. τί ἐννοοῦν οἱ Ἕλληνες Πατέρες ὑπὸ τὸν ὄρον καθαρότης πνεύματος καὶ ψυχῆς καὶ τί πρέπει νὰ κάμῃ ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ ἐπιτύχῃ. «Ὅσον τὸ πνεῦμα μας ἐλευθεροῦται διὰ τῆς προσοχῆς καὶ τῆς προσευχῆς, ἀπὸ τοὺς ματαίους λογισμούς, τὰς φαντασιώσεις καὶ τὰ πάθη, τόσον περισσότερο ἀποτελεσματικῶς εἶναι δυνατόν νὰ παρακολουθῇ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον καὶ οὐσιώδες, τόσον περισσότερο γίνεται δυναμικὸν ὄργανον τῆς προσοχῆς, τῆς προσευχῆς καὶ τῆς θεωρίας».

Ἀλλὰ ἡ προσοχὴ δὲν εἶναι μόνον μία διανοητικὴ ἐνέργεια. Πρέπει νὰ ἀκολουθῇται καὶ ἀπὸ τὴν προσοχὴν τῆς καρδίας, ἡ ὅποια πάλιν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς καθαρότητος.

Τέλος χρειάζεται καὶ προσοχὴ ὅχι μόνον εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὴν καρδίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καθόλου συνειδήσιν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅπως γράφει ὁ Συμεὼν, ὁ νέος Θεολόγος, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας «ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι διὰ τῆς προσοχῆς ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχουν πᾶσαν ἀρετὴν, ἀλλὰ χωρὶς αὐτὴν δὲν εἶναι δυ-

νατὸν οὐδεμία ἀρετὴ νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ μονίμως» εἰς τὴν ψυχὴν.

Μὲ τὸ τρίτον βιβλίον τοῦ κ. Καβαρνός παρουσιάζει τὸν τύπον τοῦ «λογικοῦ» ἀνθρώπου, ὅπως ἐμφανίζεται εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Μ. Ἀντωνίου. Ὁ «λογικὸς» ἄνθρωπος, κατὰ τὸν Μ. Ἀντώνιον, εἶναι ὁ θεοκεντρικὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κατευθύνει ὅλην τὴν σκέψιν του καὶ τὰς ἐμπνεύσεις του πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ θεοκεντρικὸς ἄνθρωπος γνωρίζει τί εἶναι καλὸν καὶ τί εἶναι κακὸν διὰ τὴν ψυχὴν, ἐκλέγων τὸ καλὸν καὶ ἀποφεύγων τὸ κακόν, ἡ τοῦλάχιστον προσπάθειν νὰ τὸ ἀποφυγῇ. Τὸ λογικὸν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὸν Μ. Ἀντώνιον, ὅπως ἀναλύεται ὑπὸ τοῦ κ. Καβαρνόυ, εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὅποιον τὸν κάμνει κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν. Ἀλλὰ ἡ ἐνέργεια αὐτῆ τοῦ λογικοῦ δὲν ἐκλαμβάνεται ὡς διανοητικὴ, ἀλλ' ὡς ἡθικὴ ἐνέργεια. Ἡ ἱκανότης αὐτῆ ὑπάρχει εἰς τὴν πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων εἰς μίαν λαθάνουσαν κατάστασιν. Ὡς ἡθικὴ ὅμως δύναμις ἀπουσιάζει, διότι οἱ ἄνθρωποι ἀντὶ νὰ κυβερνῶνται διὰ τοῦ λογικοῦ, κυβερνῶνται ἀπὸ τὰ ἄλογα πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας. Ἀντὶ νὰ κατευθύνωνται, ὅπως ὤφειλαν, πρὸς τὸ αἰώνιον καὶ τὸ θεῖον, ἀπορροφῶνται ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ ὕλικα. Αἱ ψυχαὶ των εὐρίσκονται εἰς μίαν κατάστασιν σκότους, κενὴ ἀπὸ τοῦ θεοῦ φῶς καὶ ἐπομένως, κατὰ κυριολεξίαν, δὲν εἶναι ἄνθρωποι. Μόνον ὁ «λογικὸς ἄνθρωπος», τοῦ ὁποῖου ἡ λογικὴ ἱκανότης εὐρίσκεται ἐν ἐνεργείᾳ, εἶναι ὁ ἐν τῇ αὐστηρᾷ ἐννοίᾳ ἄνθρωπος. Ὁ ἄνθρωπος δὲ αὐτός, κατὰ τὸν Μ. Ἀντώνιον, δὲν εἶναι παρὰ ὁ καινός, ὁ «ἀνακαινόμενος», κατὰ τὴν ὀρολογίαν τοῦ Ἀπ. Παύλου, ἄνθρωπος. Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Κ. δίδει εἰς ἀγγλικὴν μετάφρασιν τὸ κείμενον ὅλων τῶν σχετικῶν χωρίων τοῦ Μ. Ἀντωνίου, τὰ ὅποια εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς διάφορα συγγράμματα, καὶ τὰ ὅποια κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχουν ἐκδοθῇ ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαν Φιλοκαλλίαν τοῦ μητροπολίτου Κορίνθου Ἀγ. Μακαρίου Νοταρᾶ καὶ τοῦ Ἀγ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου.

Καὶ μὲ τὰ τρία αὐτὰ ἔργα τοῦ κ. Καβαρνός ἐμφανίζεται ὡς ὁ ἐρευνητής, ὁ ὁποῖος ἐρχεται νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὴν ἐν Ἀμερικῇ Ὀρθοδόξον, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον εἰς ὅλον τὸν Ἀγγλόφωνον κόσμον, ἰδέας καὶ ἀντιλήψεις τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξιας καὶ τῆς Ὀρθοδόξιας γενικώτερον. Μετὰ μάλιστα τὴν ἀγγλικὴν μετάφρασιν τῆς Φιλοκαλλίας, ἡ ὅποια ἐκυκλοφόρησε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὰ ἔργα αὐτὰ τοῦ κ. Καβαρνόυ ἐρχονται ὡς ἓνα βαθυστόχαστον σχόλιον καὶ ὡς μία εὐπρόσδεκτος συμπλήρωσις τῆς ἐν λόγῳ ἐκδόσεως. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ἡ ἀγάπη τοῦ κ. Καβαρνόυ πρὸς τὴν Πατερικὴν κληρονομίαν θὰ προωθῇ εἰς μελέτας καὶ εἰς ἐγγυτέραν γνωριμίαν τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τῆς Ἐκκλησίας μας τὴν νεωτέραν ὁρθόδοξον γενεάν τῆς Ἀμερικῆς. Εἶναι ὁμολογουμένως πολὺ σπουδαῖον ὅτι νέοι ἐπιστήμονες ἐκ τοῦ Νέου Κόσμου τῆς ἀξίας καὶ τῆς

μορφώσεως τοῦ κ. Καβαρνόφ ἀφιερώνονται εἰς τοιαύτας μελέτας. Τοῦτο δίδει σοβαρὰν καὶ βέβαιον ἐλπίδα, ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἀντίληψις τῆς ζωῆς εἶναι δυνατόν νὰ διαδραματίσῃ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τῆς καθόλου πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀντιμετώπισεως τῶν συγχρόνων προβλημάτων εἰς τὴν μεγάλην ὑπερανταντικὴν Δημοκρατίαν.

I. I. KOTSENIH

Κ. Δ. Ἀλεξοπούλου, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «Ἀτομικὴ καὶ Πυρηνικὴ Φυσικὴ». Ἐκδ. Βα, σελ. 213, σχ. 183, Ἀθῆναι 1956.

Ἡ Βα ἐκδόσις τοῦ ἔργου τούτου τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀλεξοπούλου περιλαμβάνει πολλὰ νέα θέματα, διότι κατὰ τὸ μεσολαβήσαν ἀπὸ τοῦ 1949 (α'. ἔκδ.) διάστημα, νέαι ἀνακαλύψεις ἤλθον εἰς φῶς καὶ πλείστα τεχνικὰ μέσα ἐτέθησαν εἰς λειτουργίαν. Δεδομένου δὲ ὅτι ὠρισμένην ἐφαρμογὰν τῆς νεωτέρας Φυσικῆς ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦνται καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐπιστημόνων, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἱατροὺς — μὲ τὰ ραδιοϊσότοπα — τὸ ἔργον τοῦτο παρουσιάζει γενικώτερον ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται τοῦ διδακτικοῦ πανεπιστημιακοῦ συγγράμματος, μολοντί ὡς τοιοῦτον ἐγράφη.

Εἰς τὸ Α' μέρος ἐκθέτει τὰ ἀφορώσαν τὴν Ἀτομικὴν Φυσικὴν — δομὴ ἀτόμων, μόρια καὶ κρύσταλλον, ἀκτίνες Röntgen, ὕλινὰ κύματα — ἐνῶ εἰς τὸ Β' μέρος ἀσχολεῖται μὲ τὴν δομὴν τοῦ πυρῆνος, τοὺς ἀσταθεῖς πυρῆνες, τὴν τεχνητὴν διάσπασιν τῶν πυρηνῶν καὶ τὴν κοσμικὴν ἀκτινοβολίαν, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον τοὺς τίτλους τῶν κεφαλαίων τοῦ ἔργου. Τὸ περιεχόμενον εἶναι γραμμένον μὲ πολλὴν προσοχήν, μὲ ἀκριβολογίαν, μὲ συστηματικότητα, μὲ σαφήνειαν καὶ ἀρκετὴν ἀπλότητα. Βεβαίως προϋποθέτει ὠρισμένην προπαιδεύσιν, ἀλλὰ μελετᾶται ἀρκετὰ εὐκόλως, ἀπὸ ἐκείνου πού θὰ θελήσῃ μὲ συστηματικότητα νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ἐν αὐτῷ ἐκτιθέμενα. Τὰ σχήματα διευκολύνουν πολὺ, ὅπως καὶ αἱ ὑποδιαίρεσεις τῶν κεφαλαίων εἰς παραγράφους, ἀκόμη δὲ αἱ ἐπεξηγήσεις καὶ αἱ ὑποσημειώσεις.

Πολλὰ ζητήματα παρουσιάζουν καὶ γενικώτερον ἐνδιαφέρον, ἀπὸ ἄλλως τε ἡ νεωτέρα Φυσικὴ, συνετέλεσε πολὺ ὥστε νὰ διαλευκανθοῦν πολλὰ θέματα τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἔθεωροντο ὡς αὐτονόητα, ἢ ἀκόμη, καὶ νὰ θεθοῦν νέα προβλήματα, πού μένουν προβλήματα — εἶναι δὲ αὐτὸ σημεῖον γνώσεως καὶ βαθυτέρας ἐπιγνώσεως τῆς φύσεως τῶν ὄντων. Ἀρκετὰ ζητήματα συνδέονται ἐμμέσως ἢ ἀμέσως καὶ μὲ γενικώτερας θεωρήσεις τῆς ζωῆς, ἄλλα δὲ μὲ τὰς σημαντικὰς ἐπιδράσεις — ὅπως εἶναι ἡ βιολογικὴ δράσις τῶν ἀκτινοβολιῶν, ἡ χρῆσις τῶν ραδιοϊσοτόπων, ἡ ἀτομικὴ βόμβα, ἡ βόμβα ὕδρονου. Ἀκόμη δὲ καὶ οἱ ἀντιδραστήρες ἢ αἱ ἀτομικαὶ στήλαι, πού δύνανται νὰ μᾶς παρέχουν πλείστας ὠφε-

λείας, διὰ τὴν προαγωγήν καὶ εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ κ. Ἀλεξοπούλου εἶναι ἓνα ὑπεύθυνον καὶ αὐθεντικὸν βοήθημα εἰς χεῖρας τῶν φυσικομαθηματικῶν, τῶν ἱατρῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων, οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ εἶναι ἐνημερωμένοι εἰς ὅλας τὰς τελευταίας ἐξελίξεις τῆς Ἀτομικῆς καὶ Πυρηνικῆς Φυσικῆς.

A. K.

G. Gamov: «The Creation of the Universe», New York 1952.

Παρουσιάζει ὄντως πολὺ ἐνδιαφέρον, τὸ περὶ «Δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος» πρόσφατον τοῦτο ἔργον τοῦ καθηγητοῦ Gamov. Ὁ συγγραφεὺς δὲν εἶναι μόνον ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους συγχρόνους φυσικοὺς ὅλου τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ ἓνας θαυμάσιος, κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ἐκλαϊκωτῆς τῆς ἐπιστήμης. Τὰ διάφορα ἐκλαϊκευτικὰ του βιβλία, ὅπως τὰ «One, two, three... infinity», «Mr. Tompkins in Wonderland» («Ms. Tompkins explores the atom» κ.λ.π. παρουσιάζουν μὲ πολὺ ἐξυπνον καὶ συγχρόνως ἀπλοῦν τρόπον, τὰ δυσκολώτερα θέματα τῆς ἐπιστήμης, ἰδίως τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης, ἢ ὅποια ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τόσα σημεῖα δυσνόητα ἢ καὶ ὑπὲρ τὴν νόησιν ἀκόμη τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ παραδείγματά του, χωρὶς νὰ εἶναι καθόλου τετριμμένα, ζωντανεύουν τὰς διαφόρους ἐπιστημονικὰς θεωρίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολλάκις ἀκατανόητοι μὲ τὰ ψυχρά των σύμβολα καὶ τὰς πολυπλόκους ἐξισώσεις των, μάλιστα ἀπὸ τοὺς μὴ εἰδικευμένους ἐρευνητάς. Καὶ εἰς τὸ τελευταῖον αὐτὸ βιβλίον του, ὁ καθηγητὴς Gamov εἰσέρχεται εἰς τὸ μεγάλο, πολὺπλευρον καὶ ἀναμφισβήτητος δύσκολον πεδὶον τῆς ἐπιστήμης τῆς Κοσμολογίας. Φιλοδοξεῖ νὰ ἐκθέσῃ εἰς μίαν ἐνιαίαν εἰκόνα, τὴν ἐξελίξιν τοῦ σύμπαντος ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς δημιουργίας του μέχρι τῆς σήμερον.

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον μὲ τίτλον «ἐξελίξεις καὶ ὄχι μονιμότης», παραθέτει σειρὰν ὁλόκληρον ἐπιχειρημάτων, τὰ ὁποῖα μᾶς πείθουν ὅτι τὸ σύμπαν εὕρεσκαται ἐν ἐξελίξει, ἢ δὲ ἐξελίξεις αὐτὴ ἔλαβε κάποτε μίαν ἀρχήν. Ἐὰν ζητήσωμεν νὰ εὕρωμεν τὴν ἡλικίαν τῶν ἀτόμων, τῇ βοηθείᾳ τῶν ραδιενεργῶν ἰσοτόπων τοῦ οὐρανίου καὶ ἄλλων στοιχείων, ἢ τὴν ἡλικίαν τῆς γῆς (βάσει τῶν ραδιενεργῶν ὀρυκτῶν κ.λ.π.), ἢ τὴν ἡλικίαν τῆς σελήνης, τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἄλλων ἀστέρων, βάσει τῶν ἀστρνομικῶν δεδομένων, φθάνομεν, πάντοτε, εἰς τὸ αὐτὸ περίπου ἐξαγόμενον, δηλαδή ὀλίγα δισεκατομμύρια ἔτη. Ἡ σύμπτωση αὐτὴ εἶναι τὸ μεγαλύτερον ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῆς ἀρχικῆς δημιουργίας τοῦ σύμπαντος καὶ τὸ μεγαλύτερον κτύπημα κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς «σταθερᾶς καταστάσεως» («steady state») καὶ τῆς συνεχοῦς δημιουργίας, αἱ ὁποῖαι ὑπεστηρίχθησαν ἀπὸ μερικὸς κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους.

Περιέργως, ὅμως, πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν τοῦ ὕλικου κόσμου ἐφαίνοντο ὅτι δὲν συνεισφέρουν ἐπαρκῶς τὰ ἐξαγόμενα τῆς θεωρίας τῆς διαστολῆς τοῦ σύμπαντος, τὰ ὁποῖα ἐκθέτει ὁ Gamon εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου του. Ἡ ἡλικία δηλαδὴ τοῦ σύμπαντος, ὑπολογιζομένη τῇ βοήθειᾳ τῆς «σταθερᾶς τοῦ Hubble» (παχύτητος διαστολῆς διὰ τῆς ἀποστάσεως), ἦτο μόνον 1,7 περίπου δισεκατομμύρια ἔτη, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἐξαγόμενα ἔδιδαν ἀριθμούς περίπου διπλασίους. Ἡ διαφορὰ ὅμως αὕτη ἐξέλιπε κατόπιν τῆς τελευταίας ἀναθεωρήσεως τῶν ἀστρονομικῶν ἀποστάσεων διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τῶν 5 μέτρων, τοῦ ὅρου Palomar, καὶ οὕτως ἡ περὶ διαστολῆς τοῦ σύμπαντος θεωρία ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ σημαντικῶς τὰ ἄλλα δεδομένα περὶ τῆς ἡλικίας τοῦ σύμπαντος, περὶ τοῦ χρόνου δηλαδὴ ὅστις παρήλθεν ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου.

Τὸ 3ον κεφάλαιον ἔχει τὸν τίτλον: «Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀτόμων» καὶ περιέχει τὴν περίφημον θεωρίαν τοῦ Gamon περὶ τῆς δημιουργίας τῶν διαφόρων στοιχείων τῆς ὕλης. Ἀπὸ πολλὸν καιρὸν εἶχε παρατηρηθῆ ὅτι ἄλλα μὲν στοιχεία, ὅπως τὸ ὕδρογονον καὶ τὸ ἥλιον, εἶναι ἀφθονα εἰς τὸν κόσμον, ἄλλα δέ, ὅπως ὁ χρυσὸς ἢ τὸ οὐράνιον, πολὺ σπάνια. Παρατηρήθη ἀκόμη τὸ σπουδαιότατον γεγονός ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν διαφόρων στοιχείων εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ τὸσον εἰς τὴν γῆν, ὅσον καὶ εἰς τὴν μετεωρίτῃ, τὸν ἥλιον καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας. Τὸ γεγονός αὐτό, συνδυαζόμενον μὲ τὸ φαινόμενον τῆς μεταστοιχειώσεως τῆς ὕλης, μᾶς ὁδηγεῖ ἀμέσως εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὰ διαφορὰ στοιχεία τῆς ὕλης ὁλοκλήρου τοῦ σύμπαντος, ἐδημιουργήθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀπὸ τοὺς ἀπλουστάτους οἰκοδομικοὺς λίθους τῆς ὕλης, δηλαδὴ ἀπὸ πρωτόνια, νετρόνια καὶ ἠλεκτρόνια. Ἀπὸ τὰς προταθείσας θεωρίας πρὸς ἐξήγησιν τοῦ τρόπου δημιουργίας τῶν στοιχείων, μόνον ἡ θεωρία τοῦ Gamon δίδει ἐξαγόμενα τὰ ὁποῖα συμφωνοῦν μὲ τὴν παρατήρησιν. Ἡ θεωρία αὕτη ἔχει ὡς ἐξῆς: Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς τοῦ σύμπαντος, ὅλη ἡ ὕλη ἦτο συγκεντρωμένη εἰς μίαν ὑπερπυκνὸν σφαῖραν πυρηνικοῦ ἀερίου ἀποτελουμένου ἀπὸ πρωτόνια, νετρόνια καὶ ἠλεκτρόνια, καὶ εἰς ὑψηλοτάτην θερμοκρασίαν, μερικὴν δισεκατομμυρίων βαθμῶν Κελσίου. Ἀπὸ τὰ πρωτόνια καὶ τὰ νετρόνια αὐτὰ διὰ συγκρούσεων ἐξαχματίσθησαν οἱ πυρῆνες τῶν διαφόρων στοιχείων. Συγκρούσεις ὅμως ἤρχισε καὶ ἡ διαστολὴ τοῦ σύμπαντος καὶ εἰς διάστημα μόλις μιᾶς ὥρας ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ πίεσις εἶχον χαμηλώσει τὸσον, ὥστε νὰ σταματήσῃ πλεὺν ἡ κατασκευὴ τῶν διαφόρων στοιχείων. Ἀπὸ τότε μέχρι σήμερον, μόνον δευτερευούσης σχετικῆς σημασίας πυρηνικαὶ ἀντιδράσεις λαμβάνουν χώραν εἰς τὸν κόσμον (κυρίως εἰς τὰ ἐσωτερικὸν τῶν ἀστέρων).

Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Gamon συμπίπτει ἐν πολλοῖς μὲ τὴν θεωρίαν τοῦ «ἀρχικοῦ ἀτόμου»

τοῦ καθηγητοῦ G. Lemaitre, ἡ ὁποία ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν διαστολὴν τοῦ σύμπαντος (*). Λόγω δὲ τῆς μεγάλῃς συμφωνίας τῶν ἐξαγόμενων τῆς θεωρίας πρὸς τὰ δεδομένα τῆς Ἀστροφυσικῆς, ἡ θεωρία αὕτη γίνεται νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν σημερινὴν ἐπιστήμην.

Τέλος εἰς τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια τοῦ βιβλίου τοῦ «Ἡ ἱεραρχία τῶν συμπυκνώσεων» καὶ «Ἡ ἰδιαίτερα ζωὴ τῶν ἀστέρων», ὁ συγγραφεὺς μελετᾷ εἰς γενικὰς γραμμὰς τὴν μέχρι σήμερον ἐξέλιξιν τοῦ σύμπαντος, τὴν δημιουργίαν τῶν ἀστέρων καὶ τῶν πλανητῶν (ἐξαίρει ἰδιαίτερας τὴν θεωρίαν περὶ τῆς δημιουργίας τῶν πλανητικῶν συστημάτων τοῦ C. von Weizsäcker), καὶ ἐν τέλει τὸ μέλλον τῶν διαφόρων αὐτῶν οὐράνιων σωμάτων.

Παρ' ὅλον ὅτι τὸ θέμα μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται ἐδῶ ὁ καθηγητὴς Gamon εἶναι πολὺ ἐπιστημονικόν, δὲν χάνει τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσθέσῃ καὶ ὀλίγον χιούμορ καὶ πρωτοτυπίας (π.χ. ἀρχίζει μὲ ἓνα μικρὸ κομμάτι μουσικῆς ἀπὸ τὴν «Δημιουργίαν» τοῦ Haydn), τὰ ὁποῖα δίδουν ἓνα εὐχάριστον τόνον, χωρὶς νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἐπιστημονικότητα τοῦ βιβλίου. Γενικῶς πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ κανεὶς, ὅτι ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπιφυλάξεων ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχῃ εἰς ὠρισμένα σημεῖα, τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ καθηγητοῦ Gamon, ἀποτελεῖ μίαν ἀξιόλογον συμβολὴν εἰς τὴν Κοσμολογικὴν Ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ μίαν ἀρίστην καὶ σοβαρὰν ἐκκαίκευσιν τῶν θεωρίων καὶ συμπερασμάτων τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης.

Γ. Κ.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

Γεωργίου Θ. Ζώρα, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου: «Θρήνος Κωνσταντινουπόλεως» (κατὰ τὸν βαρβερινὸν ἑλληνικὸν κώδικα 15), Ἀθῆναι 1955.

Τοῦ Ἰδίου: «Ἀλφάβητος τῆς Ξενιτειᾶς» (κατὰ τὸν ἀθηναϊκὸν κώδικα 535), Ἀθῆναι 1955.

Τοῦ Ἰδίου: «Ὁ Πουλλολόγος» (κατὰ νῆαν παραλλαγὴν), Ἀθῆναι 1956.

Τοῦ Ἰδίου: α) Ἰακώβου, Λόγοι παραινέτικοι καὶ ψυχοφελεῖς (κατὰ τὸν ἀθηναϊκὸν κώδικα 535), β) Πλάτωνος, «Ὅσα δεῖ φοβεῖσθαι» (κατὰ τὸν ἀθηναϊκὸν κώδικα 701), Ἀθῆναι 1955.

Γ. Α. Παπανικολάου, ἱατροῦ: «Ἀπὸ τὰς προσπάθειάς μου» (πρόλογος μετὰ ποιητικῶν ἐπιστημονικῶν καὶ κοινωνικῶν δημοσιευμάτων), Πάτραι 1956.

* Βλ. ἄρθρον τοῦ καθηγ. Στ. Παλιδίου «Ἡ προέλευσις τῶν στοιχείων τῆς δημιουργίας», «Ἀκτίνες» 1938.

Γ. Ζώρα, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου: «Τζάνε Βεντράμου», Ἱστορία φιλαργυρίας μετὰ τῆς περιφάνειας» (ἀγνωστον στιχοῦργημα τοῦ 18^{ου} αἰῶνος). Ἀθῆναι 1956.

Τοῦ ἰδίου: «Δημῶδη ποιήματα ἀγνωστοῦ συγγραφέως» (κατὰ τὸν κώδικα III B 27 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Νεαπόλεως), Ἀθῆναι 1955.

Ἀναστ. Μπλέτα, Ταγματάρχου, πολιτικοῦ ἐπιστήμονος: «Ραх Sovietica» (Σοβιετική εἰρήνη — ὁ κίνδυνος τῆς Ἑλευθερίας). Ἀθῆναι 1956.

Σεβ. Ρηγούτσου: «Ἰγνάτιος Λογίολα» Βιβλιοθήκη «Πνεῦμα καὶ Ζωή», Ἀθῆναι 1956.

Σεβ. Ἀθηναγόρα Καβάδα, Ἀρχιεπισκόπου Ὑπατείων: «Τὸ ὑπερέραν ἢ ἡ ἀπόκοσμος ζωὴ ἀπὸ ὁρθοδόξου ἀπόψεως». Ἐκδόσεις «Ἐνορίας», Ἀθῆναι 1956.

Δημ. Κατσῆ, Δρος τῶν μαθηματικῶν, βοηθοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν: «Μαθηματικὸν βοήθημα». Μέρος α' Ἀσκήσεις Γεωμετρίας. (Διὰ τοὺς ὑποφύριους τῶν ἀνωτάτων Σχολῶν), Ἀθῆναι 1956.

Ἐλ. Κωνσταντακάτου: «Χρηματικὰ δεήματα» (Ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος αὐτῆς καὶ ἐαυτὴν καὶ ἐν σχέσει μὲ τὸν ἄνθρωπον). Ἀθῆναι 1956.

Γ. Μιχαηλίδου - Νουάρου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης: «Οἱ ἔθνικοι ἀγῶνες τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1940 καὶ ἡ λαϊκὴ ποιητικὴ ψυχὴ» (λόγος ἐκφωνηθεὶς τὴν 26^{ην} Ὀκτωβρίου 1955 ἐν τῷ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ). Θεσ/νίκη 1956.

«Φάροι στὸ σκοτάδι» (διήγημα). Ἐκδοσις τῆς ὁρθοδόξου Χριστ. Ἀδελφότητος «Ἀπολύτρωσις». Θεσ/νίκη 1956.

Ἀρχιμ. Τιμοθέου Παπουτσάκη: «Ὁ Χριστὸς καὶ ἡ κοινὴνία» (ὁμιλία εἰς τὰ Εὐαγγέλια τῶν Κυριακῶν), Ἀθῆναι 1956.

Κ. Κύρρη: «Τάσεις καὶ ροπὲς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης τοῦ καιροῦ μας». Ἀμμόχωστος 1956.

Ὀλγας Βατίδου: «Ἡ χριστιανικὴ τῶν Τούρκων καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρασίας» Ἀθῆναι 1956.

Δημ. Σαλαμάγκα: «Ἡ Κυρὰ ἡ Κουσιοβίτσα». Τὸ χρονικὸ τοῦ πανηγυριοῦ καὶ τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας τῆς Χρυσοβίτσας. Ἐκδοσις περιοδικοῦ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία». Γιάννινα 1956.

Παν. Ἀντωνέλη, τ. ἀντιπροέδρου τοῦ Συλλόγου τῶν φίλων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς: «Ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ». Ἱστορικὴ ἀνασκόπησις καὶ ἐξέλιξις αὐτῆς κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους. Μετὰ πίνακος τῶν κυριωτέρων Ὁρθοδόξων Ναῶν Ἑλλάδος καὶ ἐξωτερικοῦ ὡς καὶ τῶν συγχρόνων ἱεροψαλτῶν καὶ μουσικολόγων. Ἀθῆναι 1956.

Γ. Πάστρα, φιλόλογος - καθηγητοῦ: «Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν», Ἀργίριον 1955.

Ἀρχ. Παρθενίου: «Μάρτυρες τῆς Αἰγύπτου», Ἀλεξάνδρεια 1956.

Γιάννη Ἀναπλιώτη: «Ἱρῃ - Ἀβία - Παληοχώρα» (Μελέτη), Καλαμάτα 1956.

Γ. Βαλαβάνη, ἀρχιάτρου ἐ.ἀ.: «Ἀγάπη καὶ πίστις - Τυραννία καὶ λύτρωσις», Ἀθῆναι 1956.

Cyprian Papadopoulos: «A short history of the Russian Church». Alexandria 1956.

Bertn von Heiseler: «Ὡρα τῆς ἐνανθρωπήσεως». Ἀπόδοσις εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ σημειώσεις ὑπὸ Μιχ. Γ. Πουρίκη. Ἀθῆναι 1955.

Ἱερ. Βασ. Κριβοσέϊν: «Ζηλωτὴς Μανικώτατος». Ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ νέος θεολόγος ὡς ἡγούμενος καὶ πνευματικὸς ἀναμορφωτής. Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Γρηγορίου Παλαμᾶ», Θεσ/νίκη 1956.

Β. Φράγκου: «Πρὸς ἓνα διαλεκτικὸν περσοναλισμό», Θεσ/νίκη 1955.

Τοῦ ἰδίου: «Γιὰ ἓνα ἱστορικὸ διαλεκτικὸν περσοναλισμό», Θεσ/νίκη 1956.

Εὐστ. Λιακοπούλου: «Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας», Ἀθῆναι 1956.

Α. Χ. Δραγάνη: «Ἀντεπίθεση» (Διηγήματα), Ἀθῆναι 1956.

Βασ. Ἰλαντζῆ, Γενικοῦ διευθυντοῦ τῆς Σ.Ε.Κ.Ε.: «Ἡ συνεταιριστικὴ προσπάθεια διὰ τὸν ἑλληνικὸν καπνόν», Ἀθῆναι 1956.

Γ. Α. Χατζηαντωνίου: «Τὸ ὄνομα Του», Ἐκδοσις Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας Ἀθηνῶν 1956.

Π. Θ. Κακριδῆ, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ Ἕλληνες τοῦ Εἰκοσιένα» (λόγος ἐκφωνηθεὶς κατὰ τὴν ἐθνικὴ ἑορτὴν τῆς 25^{ης} Μαρτίου 1955), Θεσ/νίκη 1956.

Δημ. Μωραίτου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Ἡ λειτουργία τῶν προηγουμένων». Θεσ/νίκη 1955.

Ἀρχιμ. Στεφάνου Ματακοῦλια: «Χριστὸς ἑσταυρωμένος». Ἀθήναι 1956.

«Ἡ συνεταιριστικὴ προσπάθεια διὰ τὸν ἐλληρικὸν καπνόν». Ἐκδόσεις Σ.Ε.Κ.Ε. Ἀθήναι 1956.

Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης, Ἰακώβου: «Ὁ Γρηγόριος Χρ. Παπαμιχαὴλ καὶ τὸ ἔργον του» Εὐλαβὲς μνημόσυνον. Ἀθήναι 1956.

Ἐτ. Θεοδοροπούλου: «Ἀγία Γραφή καὶ πονηρὰ πνεύματα». (Ἐπικρίσεις τοῦ κ. Θ. Λαναρά. Γραφικὸς καὶ λογικὸς ἐλεγχος τοῦ περὶ διαβόλου βιβλίου αὐτοῦ). Ἀθήναι 1956.

Μητροπολίτου Ἡλείας Γερμανοῦ: «Σταγόνες ἀγάπης» Μέρος Α'. Ἀθήναι 1956.

«Νικόλαος Β. Βλάχος 1893-1956». Ἐπιμελεῖα Ν. Ψύχα. Ἀθήναι 1956.

Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης Ἰακώβου: «Ὁ ἐθνομάρτυς Μητροπολίτης Κυδωνίων Γρηγόριος, ὁ ἀπὸ Στρωμνίτης» Ἀθήναι 1956.

«Στέφανος Νούκας, ἱεροδιάκονος, ἱδρυτὴς τῆς Τσοτυλίου Σχολῆς», Ἐπιμελεῖα Σεβ. Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης Ἰακώβου. Ἀθήναι 1956.

Χαράλ. Παπαδημητρίου, Ἐπιθεωρητοῦ Συνεταιρισμῶν Α.Τ.Ε.: «Τὸ δημιουργικὸν ἔργον Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς καὶ Γεωργ. Συνεταιρισμῶν», 1956.

Κλ. Στυλιανίδου: «Ἡ ἐνεργειακὴ μας πολιτικὴ», Ἀθήναι 1956.

Ἀρχιμ. Παρθενίου Κ. Πουλᾶκη, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεολογίας: «Ἡ μωρία τοῦ κηρύγματος» (ὁ ἐπὶ ταῖς ἑορταῖς τοῦ Ἀπ. Παύλου ἐκφωνηθεὶς ἐν Θεσσαλονίκῃ λόγος), Θεολογία 1956.

Ἀπὸ τὰς ἱατρικὰς ἐκδόσεις τοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου G. Thieme (Stuttgart).

Prof. Dr K. Beckmann: Die Leberkrankheiten (Diagnostik und Therapie für die Praxis) 1956.

Dr G. Meinecke: Gesundheitserziehung, 1956.

Prof. Dr F. Bertram: ABC für Zuckerkrankhe (Ein Ratgeber für den Kranken), 1956.

Prof. Dr H. R. Schinz, prof. Dr R. Glauner, Prof. Dr E. Uchlinger: Röntgendiagnostik, 1957.

Prof. Dr G. Hohmann, Prof. Dr M. Hackenbroch Prof. Dr K. Lindemann: Handbuch der Orthopädie 1957.

Geh. Med. Rat. Prof. Dr G. Schmorl: Die Gesunde und die Kranke Wirbelsäule in Röntgenbild und Klinik 1957.

Dr H. Meyer: «Das Problem der Alkoholismus» 1956.

Prof. Dr. Laubenthal: «Leitfaden der Neurologie».

Doz. Dr H. Kuchmeister: Klinische Funktionsdiagnostik»

Dr E. Hafter: «Praktische Gastroenterologie»

Prof. Dr H. Staub: Kohlenhydrastoffwechsel, Insulin und Diabetes.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Δημ. Μακρ. Ἐνταῦθα. Καὶ ἡ διόρθωσις τοῦ ποιήματός σας «Τὸ Ἰδανικόν σου» δὲν εἶναι ἐπιτυχής. Καταπιασθῆτε καλύτερα μὲ ἓνα νέον ποίημα. — κ. Ἡλ. Παπαδ. Ε.Μ. Κ.Σ.Τ.Γ. 914 γ. Τὰ πεζογραφήματά σας «Ὁ δρόμος τῆς Ἐπιστήμης», «Ἡ ὁδὸς εἶναι μία καὶ ἡ ἀγάπη μία», «Στὴν ὁδόν», «Μία ματιὰ στὸ ῥημοκλήσι» μᾶς κάνει νὰ σᾶς συστήσωμεν νὰ διακόψετε δι' ἓνα διάστημα νὰ γράφετε καὶ νὰ διαβάσετε νεοέλληνας πεζογράφους. Ἐτσι θὰ ἀντιληφθῇτε μόνος σας ἐάν πρέπη καὶ πῶς πρέπει νὰ γράφετε. — κ. Εὐαγ. Καραγ. Βούλαν. Ἀναμιφθόως τὰ ποιήματά σας ἔχουν ἀπλότητα καὶ χάριν καὶ προδικάζουν τὴν μελλοντικὴν σας ἀπόδοσιν, ἰδίως εἰς τὸ παιδικὸν ποίημα, τὸ ὁποῖον σᾶς συνιστῶμεν νὰ καλλιεργήσητε. — κ. Γεώργιον Δεβέρην, Πειραιᾶ. Δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐπιτυχὴ τὰ ποιήματά σας, ἔχουν ὅμως ἀρκετὰς ἀρετὰς καὶ συνιστῶμεν νὰ συνεχίσετε τὴν προσπάθειάν σας. Ἀπὸ τὰ σταλέντα ξεχωρίζομεν τὸ «Γαλήνη» — κ. Ἀγγέλων Παρθένων. Ἐνταῦθα. Ἡ ποίησίς σας ἔχει κάτι τὸ ρωμαλέον. Νομίζομεν ὅτι μετὰ συνεχῆ καὶ ἐπιμελημένην ἐργασίαν θὰ παρουσιάσετε ἀξιόλογον δημιουργίαν. — κ. Χρ. Δελήν. Ἀλμυρὸν - Μαγνησίας. Τὸ ἀριερωμένον εἰς τὸ πράγματι ὑψηλὸν ἔργον τῶν διδασκάλων ποιημάτων σας, ἰδιαίτερος συγκινητικόν. κ. Φωτ. Σταθ. Ἐνταῦθα. Θὰ χρειασθῇ νὰ ἐργασθῇτε συστηματικὰ καὶ ἐπιμελημένα διὰ νὰ ἀποδώσετε εἰς τὸ διήγημα. Τὰ σταλέντα «Ὁ Κατάδικος» καὶ «Χριστούγεννα» δὲν ἔχουν τὸ στοιχεῖον τῆς ἀληθοφανείας καὶ τὸ ὑπερφυσικὸν γεγονός δὲν μπαίνει εἰς τὴν σφαῖ-

ραν τῆς δημιουργίας σας με τρόπον ὁμαλόν. —κ. Γ. Μ. Ε. ν. Ἐνταῦθα. Εἶναι ὁμολογουμένως ἐπαινετὴ ἡ προσπάθειά σας νὰ δώσετε ἓνα ποίημα μεγάλης πνοῆς γιὰ τὸ ἔπος τοῦ 1940. Μία τοιαύτη ὅμως δημιουργία θέλει κυρίως προσοχὴν εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἐντόνων ποιητικῶν στοιχείων καὶ τὴν ἀποφυγὴν παντὸς περιττοῦ. κ. Α. α. κ. Κ. ο. υ. ρ. Ἐνταῦθα. Ἐχετε τὸ αἶσθημα τοῦ ῥυθμοῦ καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐγγύησιν διὰ τὴν ἀπόδοσιν σας. Ὁρισμένοι στίχοι τοῦ «Νοσταλγία» δειχνουν ὅτι θὰ ἔχετε καλυτέραν ἀπόδοσιν ἐὰν γράψετε στίχους μετρίων. κ. Κ. Ρ. ο. δ. ἰ. τ. η. ν. Ἐνταῦθα. Μετρίων ἐλάβωμεν τὸ ποίημά σας «Ἡ Νίκη» τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μίαν πολλὴν ἀπαρχήν. —κ. Α. ν. θ. Ζ. ὁ. λ. Ἀγρίνιον. Τὰ ποιήματά σας «Κι' εἶμαι κοντά σου» καὶ «Τὸ Ἀνάσθητον» ἔχουν ἀξιόλογες εἰκόνες ποὺ περικλείουν γνησίαν ποιήσιν καὶ λυρισμόν. —δ. Μ. Α. Κ. ἄστρον Ἀθήνων. Τὰ ποιήματά σας «Ἀνθρωπος» «Ἀγαλμα» «Κύπρος» «Προσευχή» «Ποιὸς εἶμαι» ἀφίνουν νὰ διαφανῇ ἡ ποιητικὴ ἱκανότης σας. Ἡ ποιητικὴ εὐχέρεια μετρίων ὅποιαν γράφετε στίχους πρέπει νὰ σὰς κάμῃ νὰ προσέξετε εἰς τὸ ζήτημα τῆς περιεκτικῆς καὶ ἀρμονικῆς διατυπώσεως τῶν νοημάτων σας. —κ. Β. α. γ. Γ. υ. φ. τ. Ἐνταῦθα. Τὸ προσόν τῆς μουσικότητος εἰς τοὺς στίχους τῶν ποιημάτων σας «Θαρβή ποτὲ» καὶ «Γονάτισε» εἶναι ἱκανὴ ἐγγύησις διὰ τὴν προσπάθειάν σας ὅχι ὅμως ἡ μόνη. Ὅτ' χρειασθῇ συνεχῆς καὶ ἐπιμελημένη ἐργασία διὰ νὰ παρουσιάσετε σημαντικὴν ἀπόδοσιν. —δ. Κ. α. ἰ. τ. Σ. π. υ. ρ. Ἐνταῦθα. Τὸ ποίημά σας «Ἄν θές» ἔχει τεχνικὴν ἀριότητα καὶ μουσικότητα καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ σὰς κάμῃ νὰ προσέξετε τὴν ἐν γένει ἐκφρασιν καὶ διατύπωσιν τῶν στίχων σας. —κ. Ι. Σ. ἰ. λ. Βόλον. Εὐρίσκεσθε εἰς καλὸν δρόμον. —Α. Σ. Ἡ ἐμπνευσις τοῦ ποιηματός σας «Νέοι ἐλευθεροὶ πολιορκημένοι» εἶναι κατὰ πάντα ἐπαινετὴ. Ὅτ' αὐτὸς συνιστοῦσάμεν, νὰ προσπαθῆτε νὰ τὸ βελτιώσετε εἰς τὴν καθ' ὅλον ἀπόδοσίν του, ὥστε νὰ ὑπάρξῃ ἀρμονία ἐμπνεύσεως καὶ μορφῆς. —κ. Π. Θ. ε. ο. δ. Καλάμας. Τὸ ποίημά σας «Στὴν Μάννα μου» ἔχει ἀπλότητα καὶ χάριν. Ὁ τελευταῖος στίχος ὅμως δὲν εἶναι ἐπιτυχῆς ἀπὸ ἀπόψεως νοήματος.

Σὰς συνιστῶμεν νὰ προσέξετε τὸν κίνδυνον τῆς στιχοπλοκίας, ὅπου μπορεῖ νὰ σὰς ὀδηγήσῃ ἡ ποιητικὴ εὐχέρεια μετρίων ὅποιαν γράφετε. —δ. Μ. Ε. Φ. ρ. α. γ. Ἐνταῦθα. Τὸν νέον σας ποίημα «Κάθαρσις» ἔχει τὸ προσόν τῆς ἀπλότητος, δὲν παρουσιάζει ὅμως κάτι τὸ πλήρως συγκεκριμένον. Διαβάστε μετρίων προσοχὴν τὰ ἅπαντα τοῦ Βερίτη τὰ ὁποῖα ἐξέδωκεν «Ἡ Δαμασκός». —Μ. υ. ρ. ἰ. ν. η. ν. Κηφισσιάν. Καὶ τὸν νέον ποίημά σας «Πόνος ψυχῆς» ὅπως καὶ τὰ προηγουμένα δειχνεῖ τὴν καλὴν σας διάθεσιν καὶ τὴν ἀγνήν σας προσπάθειαν. Συνεχίστε μετρίων ὀδηγίαν ποὺ σὰς ἐδόθησαν εἰς τὸ παρελθόν. —κ. Δ. Σ. ο. φ. ἰ. α. ν. Ἐνταῦθα. Ἐχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐὰν δώσετε οὐσιαστικώτερον περιεχόμενον εἰς τοὺς στίχους σας θὰ παρουσιάσετε πράγματι σημαντικὴν ἀπόδοσιν, διότι ἡ ἐπίδοσις σας εἶναι ἐξ ἴσου ἀξιόλογος καὶ εἰς τὸ ποίημα καὶ εἰς τὸν πεζόν. Εἰς τὸ συμπέρασμα αὐτὸ μᾶς ὀδηγοῦν τὰ ποιήματά σας καὶ τὸ πεζογραφημά σας «Ὁ Χαζούλης» —κ. Ν. Μ. ε. κ. Τ. Δ. 651 Α. Β. Γ. Π. —Β. Σ. Τ. 902. Τὸ «Ἐπιστροφή» εἶναι μίαν πολλὴν καλὴν προσπάθεια καὶ ὡς ἐμπνευσις καὶ ὡς ἐπίδοσις. —δ. Γ. Τ. ρ. ἰ. μ. Τὸ «Ἀνάστασις» μολοντί δὲν εἶναι ἐπιτυχῆς δειχνεῖ ὅτι ἡμπορεῖτε νὰ ἀποδώσετε κάτι τὸ ἀξιόλογον, μετρίων ἐπιμελημένην προσπάθειαν. Προσέξατε τὴν τεχνικὴν ἀριότητα. —κ. Γ. Κ. ε. λ. Χαλκίδα. Τὸ ποίημά σας ἔφθασεν ἀρκετὰ καθυστερημένον. Περιμένονμεν νέαν συνεργασίαν σας εἰς τὰ πλαίσια τοῦ περιοδικοῦ. —Π. ο. λ. Ἡ λ. Λαγκαδᾶ. Εἰς τὸ χρονογράφημα τὰ πάντα πρέπει νὰ κινούνται μετρίων ῥυθμόν. Προσέξατε τὸν διάλογόν σας. Ἀποφεύγεται τὰς μεγάλας φράσεις. Ἐπιλέγετε τὰ θέματά σας καὶ μὴ ξεχνᾶτε ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ τοῦ λόγου ἅπαντὰ σὲ κάποιον στοχασμόν νὰ βάλῃ σὲ σκέψεις τὸν ἀναγνώστην. —Ν. Τ. σ. ο. υ. ρ. Πύργον. Εὐχαριστοῦμεν. Εἰς τὸ ποίημά σας ἐφθασε ἀργά. —Α. β. ρ. Χ. α. ν. τ. ζ. Καβάλλα. Τὰ ποιήματά σας θέλουν πολλὴν ἐπεξεργασίαν ἀκόμη. Πρέπει νὰ μελετήσετε ποιήσιν. —Ε. Κ. ο. υ. τ. σ. Σύρον. Ἐχετε δυνατότητας διὰ νὰ δημιουργήσετε κάτι καλύτερον. Διαβάστε νεοελληνικὴν ποιήσιν.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι (1) Τηλ. 35 - 023. — Θεσ/νίκης: Ἀγ. Σοφίας 38. — Πειραιῶς: Φίλωνος 34α. — Ὑπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθήναι (1). — Ἐτησίαν συνδρομὴ δρχ. 45, ἐξωτ. δολλ. 3. — Προστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τύποις «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας» Α. Ε., Παπαδιαμαντοπούλου 44
Ἐκμετάλλευσις Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου